

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

**ΤΜΗΜΑ : ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΜΟΝΑΔΩΝ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΕΚΠΙΟΝΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑ : ΣΤΟΧΟΙ,
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΚΟΤΤΗ ΕΛΕΝΗ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΑΡΙΑ ΒΙΓΛΗ

ΠΑΤΡΑ, 2015

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα μουσεία αποτελούν δίχως αμφιβολία περιβάλλοντα μάθησης τα οποία συγκρινόμενα με τις παραδοσιακές μορφές εκπαίδευσης και μάθησης, παρουσιάζουν αρκετές ιδιαιτερότητες. Σε αντίθεση με τους χώρους τυπικής εκπαίδευσης, όπως είναι το σχολείο, όπου η εκπαιδευτική εμπειρία είναι δομημένη και παρουσιάζεται σε μια βασικά ομοιογενή ομάδα με σαφώς προσδιορισμένους στόχους, οι εκπαιδευτικές εμπειρίες που προσφέρει ένα μουσείο είναι στην ουσία τους δύσκολο να αποτιμηθούν, εφ' όσον απευθύνονται σε ένα ετερογενές κοινό με στόχους που πολλές φορές δεν έχουν οριστεί και οι οποίοι συχνά στερούνται σαφήνειας.

Από την άλλη, οι χώροι άτυπης εκπαίδευσης πλεονεκτούν στο ότι έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν ένα πιο εξατομικευμένο περιβάλλον μάθησης, που βασίζεται στις κονστрукτιβιστικές (constructivist) απόψεις και στην ιδέα της ελεύθερης επιλογής (free-choice) και το οποίο δεν περιορίζεται από τις άκαμπτες δομές της τυπικής εκπαίδευσης. Τα δεδομένα αυτά εισάγουν μια σειρά από προκλήσεις για το μουσείο, το οποίο καλείται να αναλάβει πλέον ένα νέο ρόλο, μέσα στην κοινωνία, που το καθιστά ταυτόχρονα σημαντικό εκπαιδευτικό προπομπό.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σύγχρονο μουσείο επιχειρεί ένα άνοιγμα στην κοινωνία με εκθέσεις, σεμινάρια, διάφορες εκδηλώσεις κλπ. Η μορφωτική αποστολή του μουσείου για την κοινωνία εκφράζεται μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Στην παρούσα εργασία μελετάται η σχέση μουσείου-σχολείου, τα γραπτά κείμενα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλά και του μουσειοπαιδαγωγού, τα προβλήματα που υπάρχουν καθώς και προτάσεις βελτίωσης.

Γίνεται προσπάθεια να διαπιστωθεί αν τα μουσεία εξακολουθούν, μέσω των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων, να αποτελούν ιδεολογικούς ταγούς που συμβάλλουν στη δημιουργία εθνικής ταυτότητας, στην εγχάραξη εθνικής συνείδησης και στον προσδιορισμό και την οριοθέτηση της εθνικής μνήμης.

Η αρχική υπόθεση ότι το μουσείο δεν είναι ένας αξιολογικά ουδέτερος χώρος, αλλά αντανακλά τις αντιλήψεις και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κοινωνίας μέσα στην οποία λειτουργεί, επιβεβαιώθηκε με την μεθοδολογική προσέγγιση της ανάλυσης περιεχομένου.

Στα μουσεία επιτυγχάνεται η διαχείριση ιστορικών στοιχείων με την παράθεση επιλεγμένων τεκμηρίων, καθώς ανάμεσα στους επισκέπτες-δέκτες και τα εκθέματα-πομπούς αναπτύσσεται μια ειδική δυναμική που παρέχει τη δυνατότητα στους πρώτους να επιτύχουν πολλαπλές αναγνώσεις-ερμηνείες των τελευταίων. Με τον τρόπο αυτό, πραγματώνονται οι δύο από τις τρεις βασικές διαστάσεις των σύγχρονων μουσείων, η ερευνητική και η εκπαιδευτική, χωρίς τίποτα να εμποδίζει ένα τέτοιο μουσείο να καλλιεργήσει και μια τρίτη διάσταση, εκείνη της ψυχαγωγίας, απευθυνόμενο στο ευρύτερο κοινό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.	Εισαγωγή.....	6
2.	Το Μουσείο ως χώρος μάθησης	7
	2.1. Η προσφορά του μουσείου στην εκπαίδευση.....	7
	2.2. Το Μουσείο ως παράγοντας προαγωγής της γνώσης	11
	2.3. Η ελληνική πραγματικότητα στο μουσείο: οι διάφορες ομάδες κοινού	12
3.	Η εφαρμογή της διαδραστικότητας στο μουσείο - Διαδραστικά εκθέματα..	19
	3.1. Η χρήση νέων τεχνολογιών στο μουσείο.....	19
	3.2. Η εφαρμογή της διαδραστικότητας στο μουσείο.....	19
4.	Μουσειοπαιδαγωγική και Εκπαιδευτικά προγράμματα.....	28
	4.1. Ο ρόλος της Μουσειοπαιδαγωγικής	28
	4.2. Το εκπαιδευτικό προσωπικό του μουσείου.....	29
	4.3. Μουσειοσκευές	31
	4.4. Σημασία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	32
	4.5. Στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	35
	4.6. Προϋποθέσεις για τον σχεδιασμό ενός προγράμματος.....	35
	4.7. Εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία τέχνης και η διδασκαλία της ιστορίας της τέχνης.....	39
	4.8. Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ- Εκπαίδευση και Πολιτισμός».....	40
	4.9. Πλεονεκτήματα των σύγχρονων μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων.....	41
5.	Η διεξαγωγή ενός μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος.....	43

5.1.Ο ρόλος του εκπαιδευτικού : Πριν την επίσκεψη, κατά την επίσκεψη (στην έκθεση ή στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων), μετά την επίσκεψη...	43
5.2. Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού.....	45
5.3. Σχέση εκπαιδευτικού και μουσειοπαιδαγωγού.....	46
6. Αξιολόγηση και προτάσεις βελτίωσης σχέσεων μουσείου- σχολείου και εκπαιδευτικού- μουσειοπαιδαγωγού.....	48
6.1 Προβλήματα- Αξιολόγηση.....	48
6.2.Μουσείο και σχολείο: Κοινά σημεία και διαφορές στους σκοπούς.....	49
6.3.Μουσείο και σχολείο: Κοινά σημεία και διαφορές στο πρόγραμμα.....	51
6.4.Προτάσεις.....	52
7. Συμπεράσματα.....	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	58
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	65

1.Εισαγωγή

Η εκπαιδευτική αξιοποίηση των μουσείων και του ευρύτερου πολιτισμικού περιβάλλοντος από τα σχολεία είναι ένα ζήτημα που απασχολεί τις περισσότερες κοινωνίες διεθνώς. Σε πολλές χώρες του δυτικού κόσμου, η αντίστοιχη πρακτική, κυρίως τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, έχει καταλήξει στη δόμηση ουσιαστικής εμπειρίας, η οποία έχει δημιουργήσει πρόσφορο έδαφος για περαιτέρω αναζητήσεις και προοπτικές. Σε άμεση σχέση με την πρακτική αυτή, έχει αναπτυχθεί και ο τομέας της μουσειοπαιδαγωγικής, αντικείμενο της οποίας είναι η επιστημονική διερεύνηση των όρων με τους οποίους τα εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάζουμε και εφαρμόζουμε σε μουσεία και στο ευρύτερο πολιτισμικό περιβάλλον μπορούν να έχουν τα καλύτερα δυνατά εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Αλλά και η σύγχρονη μουσειολογία έχει εστιάσει το ενδιαφέρον της, μεταξύ άλλων, στην επικοινωνιακή και εκπαιδευτική διάσταση ως βασική παράμετρο για την γόνιμη λειτουργία των μουσείων ως πολιτισμικών κοινωνικών χώρων, που ενδιαφέρονται εξίσου για την ανάδειξη του αντικειμένου και την εξυπηρέτηση κοινού τους.

Τα αποτελέσματα αντίστοιχων μουσειολογικών και μουσειοπαιδαγωγικών ερευνών, αλλά και παρατηρήσεις που έχουν συγκεντρωθεί, με βάση αντίστοιχες εφαρμογές, αναδεικνύουν ορισμένες βασικές παραμέτρους που επηρεάζουν τα σχετικά εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Μεταξύ άλλων, η αναγνώριση του μουσειακού χώρου ως διαφορετικού από το σχολικό χώρο-ως προς το κοινωνικό και παιδευτικό του χαρακτήρα- οι σύγχρονες απόψεις της θεωρίας του Υλικού πολιτισμού-ως προς τις πολλαπλές και εναλλακτικές διαστάσεις της ερμηνείας- η αναγνώριση της μαθησιακής διαδικασίας ως κοινωνικής και εξατομικευμένης, οι πολλαπλές διαστάσεις της νοημοσύνης κατά Gardner , η διασύνδεση κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας με καταστάσεις ευρύτερης ψυχαγωγίας, καθώς και άλλα εκπαιδευτικά πορίσματα διαμορφώνουν ένα νέο και ανοιχτό πλαίσιο για το σχεδιασμό και την εφαρμογή εναλλακτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μουσειακούς και ευρύτερους χώρους πολιτισμικής αναφοράς, για διαφορετικές βαθμίδες της εκπαίδευσης.

2. Το μουσείο ως χώρος μάθησης

2.1. Η προσφορά του μουσείου στην εκπαίδευση

Η σχέση σχολείου- μουσείου συμπεριλαμβάνει τη γνώση της ιστορίας, του παρελθόντος, της πολιτισμικής εξέλιξης ενός λαού, στοιχεία απαραίτητα για τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης αλλά και για την ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης (Καλούρη- Αντωνοπούλου & Κάσσαρης, 1988:27-28). Η εκπαιδευτική αξιοποίηση των μουσείων και του ευρύτερου πολιτισμικού περιβάλλοντος από τα σχολεία είναι ένα ζήτημα που απασχολεί τις περισσότερες κοινωνίες διεθνώς. Σε πολλές χώρες του δυτικού κόσμου, η αντίστοιχη πρακτική, κυρίως τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, έχει καταλήξει στη δόμηση ουσιαστικής εμπειρίας, η οποία έχει δημιουργήσει πρόσφορο έδαφος για περαιτέρω αναζητήσεις και προοπτικές (Husbands, 2004:12).

Οι σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος καθορίζεται αφενός από τις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους και αφετέρου από τις σχέσεις του με το περιβάλλον του – φυσικό, κοινωνικό, ιστορικό, πολιτισμικό – και ότι η γνώση δεν παρέχεται αλλά δομείται. Γίνεται σαφές ότι οι σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις υποστηρίζουν τις βιωματικές διαστάσεις της μάθησης. Οι αντιλήψεις αυτές επηρεάζουν και τη μουσειοπαιδαγωγική, η οποία αποσκοπεί να παρέχει σε όλους τη δυνατότητα «ανάγνωσης» και δημιουργικής ερμηνείας του υλικού πολιτισμού. Με την έννοια αυτή «η μουσειοπαιδαγωγική μπορεί να εμπλουτίσει τη σχολική εκπαίδευση, μετατοπίζοντας την εκπαιδευτική διαδικασία εκτός των τειχών του σχολείου και συνδέοντάς τη με το ευρύτερο κοινωνικό, πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον» (Νάκου,2001:74-76).

Επειδή είναι αδύνατο ή πολύ δύσκολο να κερδίσει κανείς το ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού για το μουσείο από τη μια μέρα στην άλλη, τα μουσεία στρέφονται τις τελευταίες δεκαετίες – και ειδικά στις μέρες μας – προς τα σχολεία και τους μαθητές, με το σχεδιασμό και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Στην Ελλάδα η προσπάθεια αυτή βρίσκει έκφραση στη δεκαετία του '70 κυρίως μέσα από τις προσπάθειες των ιδιωτικών μουσείων (Μουσείο Μπενάκη, Μουσείο Γουλανδρή κ.ά) με την οργάνωση και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Αν ο μαθητής οδηγηθεί στο μουσείο μέσα από το σχολείο, με στόχο όχι μια ευκαιριακή μορφωτική δραστηριότητα, αλλά με παροχή κινήτρων για μια συνεχή και δημιουργική ενασχόληση, τότε θα νιώσει το μουσείο ως χώρο ερμηνείας και θα γνωρίσει τη χαρά και την ψυχική και πνευματική καλλιέργεια, εξασφαλίζοντας την άνεση να επανέρχεται στο χώρο αυτό (Νάκου, 2001:74-76).

Οι μαθητές οδηγούμενοι στο μουσείο μέσα από μια καλά οργανωμένη δράση θα έρθουν σε επαφή με χώρο και αντικείμενα, με εικόνες, παραστάσεις και συναισθήματα που θα αντιπροσωπεύουν κοινωνική και ιστορική εξέλιξη. Για μια σχολική μονάδα που επισκέπτεται έναν τέτοιο χώρο η εμπειρία είναι πολλαπλά χρήσιμη. Στην πραγματικότητα τα αποτελέσματα της φαίνονται σε βάθος χρόνου και μπορούν να λειτουργήσουν πολλαπλασιαστικά (Χρυσουλάκη, 1997:13-15).

Τα μουσεία προσφέρουν εμπειρίες που βασίζονται στην επαφή με τα πραγματικά αντικείμενα τα οποία έχουν την δυνατότητα να προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών, καθώς ερεθίζουν την φυσική τους περιέργεια και την εξερευνητική τους διάθεση, παρέχοντας ταυτόχρονα και την δυνατότητα της μόρφωσης (Κοντογιάννη, 1996:62).

Η επαφή του παιδιού με το μουσείο, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα δημιουργικά εργαστήρια προσφέρουν πολυποίκιλη γνώση και ταυτόχρονα δημιουργούν ευκαιρίες για ανάπτυξη της κοινωνικής συμπεριφοράς. Εξασφαλίζονται οι συνθήκες για ευχάριστη και δημιουργική μόρφωση (Κοντογιάννη, 1996:77).

Η συνεργασία μουσείου–σχολείου σήμερα είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαία με δεδομένη την αλλαγή των διδακτικών βιβλίων για την υποχρεωτική εκπαίδευση και με καταγεγραμμένο τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης στην παροχή γνώσεων, αλλά και την καλλιέργεια δεξιοτήτων και την διαμόρφωση αξιών και στάσεων (Μαϊστρέλλης, Καλύβη & Μιχαήλ, 2006:15-19).

Τα οφέλη που θα προκύψουν από αυτή τη συνεργασία αφορούν τόσο το μουσείο, όσο και το σχολείο. Πιο συγκεκριμένα για το μουσείο η συνεργασία σημαίνει δημιουργία σταθερού και ενεργού κοινού και αυτό με τη σειρά του θα φέρει την αύξηση των πόρων για βιωσιμότητα και ανάπτυξη του οργανισμού. Τα οφέλη που θα προκύψουν για το σχολείο είναι η εξασφάλιση κινήτρων για ενεργητική μάθηση, η αισθητική αγωγή και καλλιέργεια μέσω της θέασης αυθεντικών αντικειμένων, η εξοικείωση και οικειοποίηση του μουσειακού χώρου καθώς και το «άνοιγμα» του σχολείου και η επικοινωνία του με τον κόσμο (Hein & Colledge, 1995:198-199).

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι το μουσείο, ως φορέας άτυπης εκπαίδευσης, συνεπικουρεί το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου και συμβάλλει στην κατάκτηση της γνώσης βιωματικά. Ακόμη ενεργοποιεί τις διανοητικές δυνάμεις, τις κινητικές και καλλιτεχνικές δεξιότητες και δίνει τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ των μελών της ομάδας αφενός και μεταξύ των αντικειμένων και του θεατή αφετέρου. Επιπλέον αναπτύσσει πολιτισμική συνείδηση. Σημαντική στην κατεύθυνση αυτή είναι και η συμβολή τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μουσειοπαιδαγωγών. Θα προτεινάμε, λοιπόν, τη θεσμοθέτηση θέσεων μουσειοπαιδαγωγών για την άτυπη εκπαίδευση (μουσεία), αλλά και για την τυπική εκπαίδευση (σχολεία), σε επίπεδο εκπαιδευτικών περιφερειών (περιφέρειες αρμοδιότητας σχολικών συμβούλων), ώστε να λειτουργούν υποστηρικτικά στο έργο των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν να οργανώσουν επισκέψεις και να σχεδιάσουν εκπαιδευτικά προγράμματα με στόχο πάντα «το άνοιγμα των μουσείων στο κοινό να μην εκπέσει σε μια ποσοτική αύξηση του κοινού που απλώς ‘καταναλώνει’ πολιτισμό (Merriman,1994:43-46).

Σύμφωνα με την επιστημονική άποψη που επικρατεί στις μέρες μας, το μουσείο είναι ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας, το οποίο έχει ως έργο του να συγκεντρώνει, να διατηρεί και να παρουσιάζει στο κοινό τις δημιουργίες του ανθρώπου ή της φύσης, με σκοπό τη γνώση, τη διάσωση και αξιοποίηση της πολιτιστικής παράδοσης, καθώς επίσης και την ενίσχυση της παιδείας και του πολιτισμού γενικότερα (Άρθρο 2 του καταστατικού του ICOM: International Council Of Museums).

Στον παραπάνω ορισμό συνοψίζονται οι βασικές λειτουργίες των μουσείων ενώ τονίζεται ο μακρόχρονος και σταθερός χαρακτήρας τους. Το μουσείο συνδέεται άμεσα με την κοινωνική πραγματικότητα μέσα στην οποία λειτουργεί, την ανάπτυξη της οποίας εξυπηρετεί. Δεν αποτελεί ιδιωτική υπόθεση, ακόμα κι όταν αποτελεί ιδιωτικό ίδρυμα, διότι είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ευρύτερη κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική πραγματικότητα, η οποία καθορίζει τις μορφές, τους όρους και τους σκοπούς της λειτουργίας του. Μια βασική αποστολή του μουσείου είναι η συλλογή, η συντήρηση, η αποθήκευση, η έρευνα και η έκθεση της μαρτυρίας του ανθρώπου. Η ανάγκη του ανθρώπου για συλλογή και διαφύλαξη των αντικειμένων υπάρχει από τα βάθη των αιώνων και μαρτυρείται σε όλο τον κόσμο, όπως και στην αρχαία Ελλάδα, όπου τα μεγάλα ιερά ήδη από την πρώιμη αρχαιότητα αποτελέσαν μια προδρομική μορφή του μουσείου αλλά και άλλοι υπαίθριοι χώροι λατρείας των Μουσών, καθώς εκεί διαφύλασσαν οι πιστοί τα αναθήματά τους. Κατά τον Μεσαίωνα, την Αναγέννηση και ιδιαίτερα τον 16^ο και 17^ο αιώνα το μουσείο ορίζεται ως χώρος διαφύλαξης και ανάδειξης ιδιωτικών πριγκιπικών συλλογών ενώ τους επόμενους δύο αιώνες εμφανίζονται μουσεία ανοιχτά προς το κοινό δημοσίου χαρακτήρα (Οικονόμου, 2003:34-38).

Στα σύγχρονα μουσεία, αν και βασικός πυρήνας τους είναι οι συλλογές, το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στον ίδιο τον άνθρωπο. Πλέον το μουσείο δεν λειτουργεί ως απλός θεματοφύλακας των συλλογών, αλλά αποτελεί έναν πιο πολυσύνθετο θεσμό με επιστημονικό, εκπαιδευτικό, κοινωνικό, ψυχαγωγικό και αναπτυξιακό ρόλο. Προσφέρει ένα τεράστιο πεδίο εμπειριών και αποτελεί έναν χώρο όπου συναντώνται όλες οι γενιές, όπου ο άνθρωπος ανοίγει διάλογο με τον άνθρωπο μέσα από υλικά και άυλα αντικείμενα. Είναι ο χώρος όπου καλλιεργείται η ευαισθησία, ερεθίζεται η φαντασία και διευρύνεται ο γνωστικός κόσμος του επισκέπτη. Συνεπώς, προσφέρεται μια ευρύτερη παιδεία και καλλιέργεια χωρίς να παραγκωνίζεται η ψυχαγωγία.

Επίσης, το σύγχρονο μουσείο, εστιάζοντας στις ανάγκες του ανθρώπου και στις απαιτήσεις της κοινωνίας του, έχει ως στόχο την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, την παροχή ίσων ευκαιριών προς όλους και τη διασφάλιση της κοινωνικής ευημερίας και ανάπτυξης. Οι έννοιες της ατομικής ελευθερίας και της ισότητας απέναντι στα εκθέματα αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την ορθή λειτουργία ενός μουσείου. Το σύγχρονο μουσείο απευθύνεται σε επισκέπτες που παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ τους ως προς την ηλικία, το επάγγελμα, τα ενδιαφέροντα, τις ατομικές ιδιαιτερότητες. Ωστόσο, οφείλει να εξασφαλίζει την πρόσβαση και

τη συμμετοχή κάθε ανθρώπου ανεξαιρέτως στην απόλαυση αλλά και στη δημιουργία καλλιτεχνικών αγαθών ανεξαρτήτως φυλετικών, οικονομικών, μορφωτικών, γεωγραφικών ή άλλων κριτηρίων, επιδιώκοντας τον εκδημοκρατισμό των τεχνών (Κακούρου- Χρόνη, 2006:27).

Επιπλέον, αναμφισβήτητα το μουσείο είναι δυνατόν να συμβάλλει στη διασφάλιση της κοινωνικής ευημερίας και στην ενίσχυση της εθνικής συνείδησης ενός λαού. Ήδη, από τον 19^ο αιώνα, οι πατριωτικές και εθνικές τάσεις που επικράτησαν, είχαν ως αποτέλεσμα το μουσείο να ανοίξει τις πύλες του στο ευρύ κοινό. Τα διάφορα κράτη άρχισαν να συνειδητοποιούν πως η ενότητα των λαών έπρεπε να χτιστεί πάνω στην ιδέα της ύπαρξης κοινών προγόνων, της χρήσης μιας και μόνης γλώσσας, της ομοιότητας στα έθιμα και στην κατοικία. Η ανάγκη για τη διατήρηση της εθνικής παράδοσης του κάθε λαού προέβαλε επιτακτική και έτσι τα μουσεία έγιναν τα όργανα που διευκόλυναν έναν λαό να ταυτιστεί με το έθνος. Έθεταν ως σκοπό τους να παρουσιάσουν την εθνική παράδοση, και ήταν, επομένως, ανοιχτά για όλο τον κόσμο χωρίς περιορισμούς (Κακούρου- Χρόνη, 2006:28-29).

Τέλος, μια επιπλέον αποστολή που έχουν οι σύγχρονοι πολιτιστικοί οργανισμοί, και κατ' επέκταση τα μουσεία, είναι η καλλιτεχνική αποστολή, με βάση την οποία τα μουσεία οφείλουν να ενισχύουν και να προστατεύουν την καλλιτεχνική δημιουργία από τις πιέσεις της αγοράς, διασφαλίζοντας την ελευθερία έκφρασης του καλλιτέχνη. Πλέον ο καλλιτέχνης αναγνωρίζεται ως ελεύθερο ον με σημαντικότατο ρόλο στη σύγχρονη εκδημοκρατισμένη κοινωνία. Αυτό συνεπάγεται την προαγωγή της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και της χορήγησης κινήτρων δημιουργίας (π.χ., υποτροφίες, βραβεία, αναθέσεις έργων, κ.ά.) αλλά ακόμη περισσότερο την προστασία του καλλιτέχνη από οικονομικές πιέσεις της αγοράς ή τον παρεμβατισμό των εκάστοτε χρηματοδοτών, προκειμένου να μπορεί να εκφράζει με συνέπεια το όραμά του και να αναζητεί νέες, πειραματικές μορφές έκφρασης χωρίς να είναι δέσμιος της λογοκρισίας ή της ανάγκης για ευρύτερη αποδοχή και εμπορική επιτυχία (Κακούρου- Χρόνη, 2006:30).

Επομένως, τα σύγχρονα μουσεία οφείλουν να επικροτούν την πολυφωνία, να συμβάλουν στην προώθηση νέων πρωτοποριακών ιδεών, τις οποίες να μη διστάζουν να υιοθετήσουν και να δίνουν ευκαιρίες δημιουργίας και σε νέους, μη καταξιωμένους καλλιτέχνες. Αναμφισβήτητα, τα μουσεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα δεν είναι πρόπον να λειτουργούν ως επιχειρήσεις με κύριο στόχο το οικονομικό όφελος ωστόσο, πρέπει να μεριμνούν για τη διασφάλιση των αναγκαίων πόρων για την εύρυθμη λειτουργία τους. Τα μουσεία στην εποχή μας λειτουργούν ως χώροι συνάντησης, διαλόγου, δράσης-αντίδρασης και επικοινωνίας διαφορετικών κοινωνικών και πολιτισμικών κόσμων, γι' αυτό και η φυσιογνωμία τους διαμορφώνεται με βάση την εκθεσιακή τους λογική και την επικοινωνιακή πολιτική που ασκούν. Διακρίνονται έτσι σε τρεις κατηγορίες: α. παραδοσιακά μουσεία, τα οποία επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στα αντικείμενα («object oriented»), λειτουργούν ως φύλακες της εθνικής μας κληρονομιάς και παραγωγοί του εθνικού μας παρελθόντος, της εθνικής μας γνώσης, συνοχής και δύναμης και παρουσιάζουν τα αντικείμενα σύμφωνα με τα επιστημονικά ταξινομικά συστήματα των ειδικών· β. μοντέρνα μουσεία, τα οποία εστιάζουν τόσο στα αντικείμενα όσο και στο κοινό («object and people oriented») και παρουσιάζουν τα αντικείμενα σε σχέση με το κοινωνικό τους πλαίσιο, ώστε να διευκολύνουν την προσέγγιση και την ερμηνεία τους από το κοινό, όπως επίσης υποστηρίζουν τις σύνθετες σχέσεις αντικειμένων και υποκειμένων, παρελθόντος και παρόντος ενώ αποσκοπούν στη διατύπωση εναλλακτικών ανασυνθέσεων της πραγματικότητας από το

κοινό· γ. μεταμοντέρνα μουσεία, τα οποία επικεντρώνονται κυρίως στην εξυπηρέτηση του κοινού («people oriented»), παρουσιάζουν τα αντικείμενα όσο πιο κοντά στις διαφορετικές προσδοκίες του κοινού. (Πικοπούλου- Τσολάκη, 2002:70-84).

Στην Ελλάδα, αν και πολλά μουσεία διατηρούν τον παραδοσιακό χαρακτήρα τους και πολλοί πολιτισμικοί χώροι είναι εγκαταλελειμμένοι, υλοποιούνται σημαντικές προσπάθειες εκσυγχρονισμού, κυρίως με την ανάπτυξη της καινοτόμας μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης.

2.2. Το Μουσείο ως παράγοντας προαγωγής της γνώσης

Το μουσείο είναι ο βασικός και πιθανόν ο σημαντικότερος χώρος επαφής και επικοινωνίας του κοινού με την ιστορία. Όπως προαναφέρθηκε στην εισαγωγή, πτυχές του παρελθόντος του κάθε λαού γίνονται γνωστές στα παιδιά με έναν αρκετά δομημένο, τυποποιημένο και ίσως κουραστικό γι' αυτά τρόπο μέσω του μαθήματος της Ιστορίας. Ωστόσο, μέσω της επίσκεψής στο μουσείο, είναι πιθανό όλα όσα διδάσκονται σε θεωρητικό επίπεδο να γίνουν καλύτερα κατανοητά γι' αυτά, καθώς οι θεωρίες αποκτούν σχήμα, μορφή και συγκεκριμένη εικόνα. Μέσα στο μουσείο οι μικροί επισκέπτες έρχονται αντιμέτωποι με μαρτυρίες του ανθρώπου και τους δίνεται η δυνατότητα μέσω της συμμετοχής σε μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα, ή μέσω της ξενάγησης στις διάφορες μουσειακές αίθουσες, να περιπλανηθούν στο άγνωστο παρελθόν, να παρατηρήσουν, να αναρωτηθούν, να προβληματιστούν, να ερμηνεύσουν, αλλά και να αντιληφθούν διάφορες προεκτάσεις των αντικειμένων που εκτίθενται (Στυλιανίδης, 2002:44).

Κατά συνέπεια, τα μουσεία συγκεντρώνουν αρκετά πλεονεκτήματα που ενδυναμώνουν τον εκπαιδευτικό τους ρόλο. Πιο αναλυτικά, διαθέτουν πρωτότυπο υλικό, το οποίο δρα καταλυτικά για την απόκτηση ιστορικής γνώσης και την εισαγωγή των μαθητών στην ιστορική μέθοδο. Επίσης, τα μουσεία συμβάλλουν στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης. Αναμφισβήτητο, το γεγονός ότι τα εκτιθέμενα αντικείμενα παρουσιάζονται στην τρισδιάστατη μορφή τα καθιστά πιο ελκυστικά από τις γραπτές πηγές, τις προφορικές μαρτυρίες ή τα ακουστικά μέσα. Επιπλέον, τα μουσεία παρέχουν τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ αντικειμένων και επισκεπτών, γι' αυτό και δίνουν στους επισκέπτες την ευκαιρία να αναλάβουν ενεργό ρόλο σε μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα με συγκεκριμένο περιεχόμενο και στόχους ή σε εκθέσεις επίλυσης προβλήματος (problem oriented exhibitions), όπου τα αντικείμενα χρησιμοποιούνται ως προσχήματα ή ως επεξηγήσεις. Επιπρόσθετα, μέσα στα μουσεία, τα οποία αποτελούν χώρους μη τυπικής μάθησης, δηλώνονται τα ειδοποιά χαρακτηριστικά κάθε πολιτισμού και μέσω της αλληλοσύγκρουσης των διαφορετικών πολιτισμικών χαρακτηριστικών γίνεται κατανοητή η πολιτισμική ετερότητα (Στυλιανίδης, 2002:46)

Τα μουσεία που ιδρύονται στην ελληνική επικράτεια αποτελούν οργανισμούς που διαρκώς ανανεώνονται, λειτουργούν ως χώροι συλλεκτικής αποθήκευσης αλλά και καλαίσθητης και εκπαιδευτικής παρουσίασης των εκθεμάτων και αναδύκνονται σταδιακά σε κέντρα που

αποσκοπούν στην προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς με κάθε είδους εκδηλώσεις στις περιοχές όπου εδρεύουν. Η ενσωμάτωση ενός μουσείου στις τοπικές κοινωνίες προσφέρει τη δυνατότητα πολιτιστικής παρέμβασης, η οποία επιδιώκει να αποτελέσει το κέντρο της πνευματικής, εκπαιδευτικής και κοινωνικής ζωής κάθε τόπου. Η ύπαρξη ενός κοινού κώδικα

συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών τύπων μουσείων συμβάλλει καθοριστικά στην ανάδειξή τους και στην τόνωση της ταυτότητας κάθε λαού (Οικονόμου, 2003:47).

Συνεπώς, τα μουσεία αποτελούν χώρους μελέτης και δόμησης της γνώσης, επικοινωνίας και ψυχαγωγίας, συνάντησης διαφορετικών ατόμων και διαφορετικών πολιτισμών. Γι' αυτό και ένα μουσείο αποτελεί παράγοντα προαγωγής της γνώσης καθώς συμβάλλει στην απόκτηση κριτικής σκέψης, διότι «η κατανόηση του εαυτού μας προϋποθέτει την κατανόηση του άλλου» και «η κατανόηση του παρόντος προϋποθέτει την κατανόηση του παρελθόντος». Κάθε ανθρώπινο υποκείμενο οφείλει να απαιτεί τη γνώση του παρελθόντος του, ενώ έχει το δικαίωμα να απαρνηθεί ένα παρελθόν που του επιβάλλεται αλλά και να αναζητήσει το παρελθόν άλλων πολιτισμών (Φουρλίγκα, Κασβίκης και Νικονάνου, 2002:122).

2.3 Η ελληνική πραγματικότητα στο μουσείο : οι διάφορες ομάδες κοινού

Η επικοινωνιακή πολιτική των μουσείων, που αναπτύσσεται έως σήμερα ραγδαία, βελτιώνοντας προσφερόμενες ιδιότητες και υπηρεσίες προς το κοινό περιλαμβάνει και τον τομέα της εκπαιδευτικής πολιτικής, καθώς τα «νέα μουσεία φαίνεται να αναγνωρίζουν την εκπαιδευτική διάσταση τους ως βασικό παράγοντα της συνολικής φυσιογνωμίας τους» (Νάκου,2010:326). Η σύγχρονη μουσειολογία, προχωρώντας σε αυτήν την κατεύθυνση, έχει εστιάσει το ενδιαφέρον της στην επικοινωνιακή και εκπαιδευτική διάσταση των μουσείων, η οποία και έχει αναγνωρισθεί ως η βασική παράμετρος που μπορεί να καθορίζει τη γόνιμη λειτουργία τους ως πολιτισμικών γόνιμων χώρων που ενδιαφέρονται εξίσου για την ανάδειξη του μουσειακού αντικειμένου τους και την εξυπηρέτηση του κοινού (Νάκου,2006:1).

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρήθηκε αλλαγή στη φιλοσοφία των ελληνικών μουσείων από τον καθαρά ακαδημαϊκό χαρακτήρα προς έναν ευρύ κοινωνικό και εκπαιδευτικό ρόλο. Η αλλαγή αυτή, που πραγματοποιήθηκε με άνοιγμα στην τοπική κοινωνία και σε ειδικές κοινωνικές ομάδες, αποδεικνύεται με μια σειρά μουσειακών δράσεων και δραστηριοτήτων, πχ. οργάνωση περιοδικών εκθέσεων, λειτουργία σεμιναρίων, εργαστηρίων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων κτλ.

-Οι μαθητές

Η δημιουργική συνάντηση του μουσείου με το σχολείο, ως βασικός στόχος της μουσειακής εκπαίδευσης, είναι ένα ζήτημα που φαίνεται να απασχολεί τις περισσότερες κοινωνίες, οδηγώντας σε αντίστοιχες κινήσεις και δράσεις, τόσο από την πλευρά των μουσείων όσο και από την πλευρά των σχολείων. Οι μαθητές των σχολείων αποτελούν για το μουσείο μια ομάδα ειδικού ενδιαφέροντος για δύο λόγους: α) γιατί αποτελούν την πολυπληθέστερη κατηγορία επισκεπτών σε οργανωμένες ομάδες και β) γιατί ενδιαφέρονται για την εκπαιδευτική αξιοποίηση της μουσειακής επίσκεψης. (Γκότσης,2010:142). Το μουσείο, ως χώρος άτυπης μάθησης, μπορεί να προσφέρει πολλά στην τυπική εκπαίδευση των παιδιών στο σχολείο, διατηρώντας την δυνατότητα γόνιμης απασχόλησης και δίνοντας ερεθίσματα για περαιτέρω κατανόηση και εμπάθυνση.

Επομένως, προκύπτει ως ανάγκη το μουσείο από την πλευρά του να μελετήσει και να προσδιορίσει τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της συγκεκριμένης ομάδας, αλλά και το σχολείο να κινηθεί προς το μουσείο με συγκεκριμένα προγράμματα μουσειακής αγωγής.

Τα μουσεία είναι σε θέση να ανταποκριθούν στην πρόκληση της πραγματικής κατανόησης του κόσμου ως χώροι διαφύλαξης και ερμηνείας τόσο της υλικής όσο και της άυλης κληρονομιάς. Μέσα από τους συμβολισμούς τους και την εκπαιδευτική τους αξιοποίηση, προσφέρουν μια πλούσια πηγή γνώσης.

Στην εδραίωση της σχέσης μεταξύ μουσείων και σχολείων στην ελληνική πραγματικότητα, θα μπορούσαν να συμβάλουν και τα σχολικά βιβλία και τα αναλυτικά προγράμματα, εφόσον ήταν σωστά οργανωμένα δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την «ένταξη των μουσειακών χώρων στην καθημερινή σχολική πρακτική» (Κύρδη, 2002:26-29).

Με ζητούμενο λοιπόν τη μουσειακή εκπαίδευση και των εκπαιδευτικών, διοργανώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα επιμορφωτικά σεμινάρια, διαλέξεις και συναντήσεις με στόχο την κατάρτιση και την ευαισθητοποίηση τους πάνω στο θέμα με βασικούς διοργανωτές τα Υπουργεία Παιδείας και Πολιτισμού καθώς και μουσεία, δήμους και πανεπιστήμια.

Οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί παρέχουν την δυνατότητα στον άνθρωπο να «ξεφύγει» από την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει και να επικοινωνήσει με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, δυνατότητα η οποία είναι ιδιαίτερα εμφανής στον χώρο του μουσείου. Η κοινωνική του διάσταση είναι φανερή και μέσω της προώθησης κοινωνικών αλλαγών, με απώτερο σκοπό τη δόμηση πιο δημοκρατικών και προοδευτικών κοινωνιών (Τσιτούρη,2002:23). Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από πολυπολιτισμικότητα στο πλαίσιο της οποίας υπάρχει η ανάγκη να γίνουν γνωστές οι πολιτιστικές διαφορές και να μάθουμε μέσα από αυτές. Το μουσείο προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες τέτοιου είδους μάθησης αφού μέσω των θεματικών εκθέσεων παρουσιάζονται συχνά πολιτιστικά στοιχεία άλλων λαών, με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνονται κατανοητά και σεβαστά (Γεωργογιάννης,1997:46).

Συμπεραίνεται λοιπόν ότι τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει βασικά βήματα για την βελτίωση και παγίωση της σχέσης μουσείου- σχολείου στην Ελλάδα από διαφορετικές πλευρές και οπτικές. Ωστόσο, η περαιτέρω οργάνωση δραστηριοτήτων και δράσεων, κρίνεται αναγκαία ώστε η μουσειακή εκπαίδευση στο σχολείο να οδηγήσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα, δηλαδή την

αντίληψη του μουσείου ως χώρου οικείου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο για έρευνα και για εκπαίδευση όσο και για ψυχαγωγία (Βέμη, 2010:62).

Η μουσειακή εκπαίδευση αντιλαμβάνεται τους εν δυνάμει επισκέπτες του μουσείου ως διαφορετικές κατηγορίες ατόμων, όπου στην κάθεμια αναγνωρίζονται και διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ώστε να εξυπηρετηθεί και καλύτερα. Οι σχολικές ομάδες ως μεγάλες και οργανωμένες, αποτέλεσαν από την αρχή μεγάλο κομμάτι του κοινού στο οποίο απευθύνθηκαν

τα μουσεία. Μέσα από ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα, αναζήτησαν τρόπους προσέγγισης και προετοιμασίας των εκπαιδευτικών, ώστε η σχέση σχολείου και μουσείου να διέπεται από συνεργασία και να μην μείνει στη περιστασιακή συνάντηση (Βέμη, 2010:57).

- Οι ενήλικες

Η εκπαιδευτική προσφορά θα πρέπει να απευθύνεται σε ολόκληρη τη κοινότητα στην οποία ανήκει, μέσα από την ανάπτυξη και διερεύνηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που απευθύνονται αποκλειστικά σε ενήλικες. Αυτό στηρίζεται στην κεντρική θέση που κατέχει η εκπαιδευτική λειτουργία του μουσείου καθώς και στο αξίωμα της ίσης πρόσβασης σε όλες τις εκπαιδευτικές διαδικασίες που χαρακτηρίζουν την εποχή μας. Τα μουσεία πρέπει να επιδιώκουν να προωθούν την διά βίου μάθηση υπηρετώντας τόσο το ανήλικό όσο και το ενήλικό κοινό τους.

Η διευρυμένη εκπαιδευτική τους δυνατότητα είναι αυτή που επιβάλλει τη διάδοση του εκπαιδευτικού τους ρόλου και ως προς το ενήλικό κοινό. Ως χώροι ευχάριστοι προς το κοινό και ως περιβάλλοντα που ενεργοποιούν μαθησιακές εμπειρίες, τα μουσεία, οι συλλογές και οι εκθέσεις τους μπορούν να αποτελέσουν την αρχή μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τα μουσεία περιέχουν οικεία όσο και παράξενα αντικείμενα και παρουσιάζουν το οικείο με τέτοιο τρόπο ώστε να δείχνει ιδιαίτερο ενώ ταυτόχρονα κάνουν το παράξενο να φαίνεται κατανοητό. Βασικό όφελος που προκύπτει μέσα από τη χρήση του μουσείου στην εκπαίδευση ενηλίκων είναι ο εφοδιασμός του ατόμου με τις απαραίτητες δεξιότητες για την ανταπόκριση του στις απαιτήσεις μιας «κοινωνίας- μάθησης».

Το μουσείο μπορεί να αποτελέσει τον μόνο αποτελεσματικό τρόπο για την εκπαίδευση του ενήλικα από τον οποίο δεν απαιτείται η συμμετοχή του σε τυπικές εκπαιδευτικές διαδικασίες που προσφέρει το σχολείο. Η οργάνωση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για ενήλικους είναι κάτι ιδιαίτερα απαιτητικό, γεγονός το οποίο θα το διαπιστώσουμε στη συνέχεια, αλλά είναι μια πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπίσουν τα μουσεία αν θέλουν να ισχυρίζονται ότι ανήκουν σε μια πόλη, σ' ένα κράτος και σ' ένα έθνος και πολύ περισσότερο αν στηρίζονται οικονομικά από αυτό το κράτος. Μόνο μέσα από την οργάνωση αυτήν των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων τα μουσεία θα ολοκληρώσουν τον εκπαιδευτικό τους ρόλο ενώ παράλληλα θα αντέξουν τον οικονομικό ανταγωνισμό στον οποίο υπόκεινται από άλλους φορείς που προσφέρουν ψυχαγωγία. Ωστόσο ακόμα και στις μέρες μας το εύρος των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων των μουσείων προς τους ενήλικους είναι ιδιαίτερα περιορισμένο με μερικές εξαιρέσεις κυρίως μουσείων του εξωτερικού.

Μια βασική αιτία της αδιαφορίας των μουσείων απέναντι στο ενήλικο κοινό είναι η αντίληψη που υπάρχει στα μουσεία των περισσότερων χωρών, ότι ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων πρέπει να συνδέεται στενά με τη σχολική εκπαίδευση.

Στα περισσότερα μουσεία ο μόνος ρόλος που αποδίδεται σε έναν ενήλικα είναι αυτός του συνοδού των παιδιών ενώ τα δικά του χαρακτηριστικά και οι δικές τους ανάγκες βρίσκονται στο περιθώριο. Κάτω από αυτές τις συνθήκες με τη σειρά τους και οι ενήλικοι διαμορφώνουν αρνητική εικόνα για τα μουσεία θεωρώντας ότι αποτελούν απλά χώρο συλλογής και συντήρησης πολιτιστικών αντικειμένων.

Ωστόσο, κατά το τελευταίο τέταρτο του 20ου αιώνα επέδρασαν αρκετοί παράγοντες που οδήγησαν σε προσπάθειες να απαλλαγούν τα μουσεία από την αρνητική εικόνα και να γίνουν προσιτά όσο γίνεται περισσότερο σε ένα ευρύτερο κοινό. Ο πρώτος παράγοντας ήταν η συνειδητοποίηση του ανερχόμενου κοινωνικού ρόλου του μουσείου στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και της εξέλιξης της κοινότητας και ο δεύτερος ήταν η απαίτηση για περισσότερη υπευθυνότητα στην διαχείριση δημόσιων κονδυλίων.

Έτσι στο γύρισμα του 20^{ου} αιώνα τα μουσεία άρχισαν να χρησιμοποιούνται και από ομάδες ενηλίκων που έχουν διαμορφώσει ένα σχέδιο μάθησης από μόνοι τους ή με την καθοδήγηση ενός εκπαιδευτή.

Βασικό χαρακτηριστικό των ενηλίκων είναι ότι δεν συμμετέχουν εύκολα σε διαδικασίες μάθησης παρά μόνο εάν αυτές κινήσουν το ενδιαφέρον τους. Τα μουσεία παρέχουν στους ενήλικες κίνητρα για μάθηση με την επικοινωνιακή λειτουργία μέσω των αντικειμένων. Τα αντικείμενα δίνουν την δυνατότητα να τα παρατηρήσεις και σε ορισμένες περιπτώσεις να τα αγγίξεις, αποτελώντας πρωτογενή πηγή μάθησης. Επίσης, το ότι η μάθηση πραγματοποιείται μέσα από αυτά σημαίνει πως οι μουσειακές συλλογές μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από άτομα που δεν έχουν «πρόσβαση» στον γραπτό λόγο, είτε γιατί δεν ολοκλήρωσαν την υποχρεωτική εκπαίδευση είτε γιατί χρησιμοποιούν μια άλλη γλώσσα. Τα αντικείμενα, στην περίπτωση αυτή είναι εναλλακτικός τρόπος μάθησης.

Τα μουσεία συνιστούν ένα ευχάριστο περιβάλλον μέσα από το οποίο ο ενήλικας δέχεται πολλαπλά ερεθίσματα για την ανάπτυξη άτυπων μαθησιακών διαδικασιών. Ταυτόχρονα, μέσα από οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες με μη τυπικό χαρακτήρα που σχετίζονται με ένα συγκεκριμένο θέμα, το μουσείο μπορεί να αποτελέσει χώρο εκπαίδευσης ενηλίκων καλύπτοντας μεγάλο φάσμα γνωστικών πεδίων.

Για παράδειγμα, θέματα που σχετίζονται με τη γεωλογία και την αρχαιολογία, υπάρχουν σε πολλά μουσεία και με τις συλλογές τους προσφέρουν μεγάλη ποικιλία δειγμάτων, απολιθωμάτων που δείχνουν την εξέλιξη των φυτών, των ζώων αλλά και ανθρώπινα εργαλεία σε διάφορα στάδια τεχνολογίας. Τέτοιου είδους συλλογές προσφέρουν μια πολύ ζωντανή εικόνα σε σύγκριση με τα γραπτά κείμενα. Επίσης, η ιστορία της οικονομίας μπορεί να γίνει κατανοητή μέσα από μουσειακά αντικείμενα και συγκεκριμένα από συλλογές νομισμάτων μπορεί να

διδασχθεί η εξέλιξη, η αξία τους και παράλληλα να παρέχονται σημαντικές πληροφορίες για την πολιτική ιστορία ενός τόπου.

Ένας βασικός τομέας που συχνά αποτελεί αντικείμενο διδασκαλίας των ενηλίκων και μπορεί να προσεγγιστεί μέσω του μουσείου είναι η λογοτεχνία. Με αυτόν τον τρόπο μια θεματική ενότητα του μουσείου αφιερωμένη στη ζωή και το έργο ενός λογοτέχνη, αποτελεί ιδανικό τρόπο για την μελέτη του έργου του αλλά και του ευρύτερου λογοτεχνικού ρεύματος στο οποίο ανήκει.

Επίσης, σημαντική θέση στον όγκο των εκπαιδευτικών θεμάτων καταλαμβάνει και η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Τα μουσεία αποτελούν έναν χώρο πλούσιο σε εθνογραφικά στοιχεία ποικίλων λαών που προβάλλουν την διαφορετικότητα και καλλιεργούν την αποδοχή της. Το διαφορετικό στοιχείο δεν προβάλλεται πλέον από τα σύγχρονα μουσεία με μόνο σκοπό να προκαλέσει τον θαυμασμό των επισκεπτών αλλά τοποθετείται στο κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο προσφέροντας τη δυνατότητα ουσιαστικής κατανόησης.

Όπως γίνεται κατανοητό το μουσείο καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και κλάδων που το καθιστούν σημαντικό χώρο εκπαίδευσης και των ενηλίκων.

-Άτομα με ειδικές ανάγκες

Παρότι η πρόσβαση στον πολιτισμό αναγνωρίζεται ως διακίωμα για όλους, το μουσείο συχνά αποτυγχάνει να ανταποκριθεί στον ρόλο του ως δημόσιου προσβάσιμου χώρου για όλους. Στο πλαίσιο αυτό, τα άτομα με αναπηρία αποτελούν ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες πληθυσμού καθώς αντιμετωπίζουν σοβαρότατες δυσκολίες στην συμμετοχή τους στην πολιτιστική ζωή. Το κεντρικό αίτημα της σύγχρονης αντίληψης για την κοινωνική μέριμνα, όσον αφορά τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι η ανάγκη το ίδιο το κοινωνικό σύνολο να εξασφαλίσει για αυτά συνθήκες και προϋποθέσεις ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους και κατάκτησης ενός αξιοπρεπούς επιπέδου ζωής. Το αίτημα αυτό εντάσσει την μέριμνα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και τις ειδικές κοινωνικές ομάδες στον γενικό χώρο της κοινωνικής πολιτικής (Τσαούσης, 2004:27-34).

Πιο ειδικά, «άτομα με ειδικές ανάγκες» καλούνται αυτά που παρουσιάζουν λειτουργικές βλάβες, ανικανότητες, αδυναμίες, αναπηρίες ή συνδυασμό αυτών π.χ. παραπληγικοί, τετραπληγικοί, τυφλοί, κωφοί, άτομα με κινητικές αναπηρίες κ.λπ. Επιπλέον, η κατηγορία «εμποδιζόμενα άτομα» περιλαμβάνει άτομα με ειδικές ανάγκες, εγκύους, υπερήλικες κ.λπ. και γενικώς εκείνα τα άτομα που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στην αυτόνομη διαβίωση και διακίνηση, εξαιτίας ενός εσφαλμένου ή και παρωχημένου σχεδιασμού κτιρίων, μέσων μαζικής μεταφοράς, εργονομίας εγκαταστάσεων και διαμόρφωσης κοινωφελών χώρων (Πολυχρονίου, 2004:43-50).

Η έννοια της αναπηρίας ήταν και εξακολουθεί να είναι σε σημαντικό βαθμό συνυφασμένη με την κινητική αναπηρία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η πρόβλεψη ειδικά για τους κινητικά

ανάπηρους να αποτελεί προτεραιότητα στον σχεδιασμό των περισσότερων μουσείων. Στην δική τους περίπτωση ζητούμενο είναι η άρση των αρχιτεκτονικών εμποδίων και η ελεύθερη κίνηση με χαμηλό επίπεδο φυσικής προσπάθειας. Αυτό οφείλει να αφορά το σύνολο του μουσειακού χώρου ώστε να εξασφαλίζεται μια αλυσίδα πρόσβασης και να μην υπάρχουν μεμονωμένες νησίδες πρόσβασης. Ράμπες, ανελκυστήρες, αναβατόρια, εκθέματα και συστήματα εξυπηρέτησης σε χαμηλό ύψος, άνετοι διάδρομοι κυκλοφορίας κ.α. αποτελούν φάσμα των διευκολύνσεων για τους κινητικά ανάπηρους.

Παρά το διαρκές αίτημα των ανθρώπων με προβλήματα όρασης για μια πιο διευρυμένη συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, ελάχιστα μουσεία έχουν κατορθώσει να δημιουργήσουν τις

προϋποθέσεις για ανεξάρτητη και σταθερή πρόσβαση αυτών των ατόμων στις συλλογές τους. Συνήθως πρόκειται για παρεμβάσεις περιορισμένου βεληνεκού που γίνονται σε μικρές ειδικές αίθουσες και αφορούν μικρό τμήμα των συλλογών. Ζητούμενο για τα άτομα αυτά είναι η δυνατότητα να κινούνται αυτόνομα στο μουσειακό περιβάλλον και να «αναγνώσουν» τα εκθέματα μέσω της αφής και της ακοής. Στο πλαίσιο αυτό, ορισμένα μουσεία διαθέτουν βοηθήματα προσανατολισμού όπως οι επιδαπέδιοι οδηγοί όδευσης τυφλών, χειρολισθήρες με στοιχεία Braille, υπέρυθρες συσκευές με προφορικές οδηγίες χρήσης καθώς και η δυνατότητα χρήσης σκύλου- οδηγού. Επίσης, θεωρείται σημαντική η δυνατότητα ψηλάφησης πρωτότυπων αντικειμένων και στον βαθμό που αυτό είναι δυνατό για λόγους ασφαλείας.

Η μέριμνα για την πρόσβαση των κωφών και βαρήκοων θεωρείται από τα περισσότερα μουσεία πολυτέλεια. Αυτή η στάση ίσως να απορρέει από την πεποίθηση ότι τα άτομα αυτά δεν υφίστανται αποκλεισμό μεγάλης κλίμακας γιατί διαθέτουν την ικανότητα της φυσικής πρόσβασης. Ωστόσο, για τα άτομα με προβλήματα ακοής, προσβασιμότητα σημαίνει πλήρης και ίση πρόσβαση σε όποια πληροφόρηση παρέχεται και στις άλλες ομάδες επισκεπτών. Η γνώση και η χρήση της νοηματικής γλώσσας από το προσωπικό του μουσείου, αποτελεί πολύτιμο εργαλείο επικοινωνίας. Η νοηματική γλώσσα, είτε σε απευθείας χρήση είτε ως διερμηνεία επιτρέπει την ισότιμη συμμετοχή σε ξεναγήσεις, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, διαλέξεις κ.α.

Τα άτομα με νοητική στέρηση δεν έχουν την δυνατότητα αυτόνομης κίνησης και επικοινωνίας σε έναν μουσειακό χώρο. Αποτελούν μια εξαιρετικά «δύσκολη» ομάδα και για αυτό οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την πρόσβαση τους στα εκθέματα καθορίζονται σημαντικά από το επίπεδο υστέρησης, δηλαδή από την αντιληπτική ικανότητα των ατόμων. Για αυτό στην δική τους περίπτωση η προσβασιμότητα εξαρτάται από τον ανθρώπινο παράγοντα, στηρίζεται στην παρουσία εξειδικευμένου μουσειοπαιδαγωγού, ο οποίος μέσα από σχεδιασμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες προσαρμόζει τον λόγο του στις δυνατότητες των επισκεπτών.

Ο σχεδιασμός των μουσείων ώστε να εξυπηρετούνται τα άτομα με ειδικές ανάγκες στην ουσία είναι σχεδιασμός για όλους. Γιατί ένα μουσείο που οργανώνει τις λειτουργίες του λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία γίνεται χωρίς αμφιβολία λειτουργικό, φιλικό και επικοινωνιακό και για τις άλλες ομάδες επισκεπτών παρόλο που δεν ανήκουν σε κάποια κατηγορία.

Ζητούμενο δεν είναι μόνο να εξασφαλιστούν οι τεχνικοί όροι για την προσβασιμότητα αλλά η αλλαγή των αντιλήψεων για την αναπηρία και η διαμόρφωση κοινωνικής συνείδησης για το αυτονόητο δικαίωμα πλήρους και ισότιμης συμμετοχής.

Οι τέχνες μπορεί να αποτελέσουν το όχημα της νέας παιδαγωγικής, μέσα από τη βίωση πολιτιστικών γεγονότων και εμπειριών της ανθρώπινης ζωής δύναται να δημιουργηθεί ένα αίσθημα εμπιστοσύνης προς τον εαυτό του ανεξάρτητα από προσωπικές ιδιαιτερότητες (Κοντογιάννη, 2000).

Έτσι, δίνεται έμφαση: (α) στην αναγνώριση της ενεργοποίησης των συγκινήσεων μέσω της έκφρασης και όχι την εκφόρτιση και την εξουδετέρωσή τους, και (β) στη σύνδεση της συγκινησιακής φόρτισης σε όλους τους τομείς των ψυχο-σωματικών λειτουργιών, συμπεριλαμβανομένων και των νοητικών, με τις διεργασίες της μάθησης μέσω της βιωματικής εμπειρίας. Και αυτό, διότι «τα συγκινησιακά βιώματα, ως εμπειρία καταστάσεων και ως εμπάθυνση της ίδιας της εμπειρίας της ζωής και της ψυχοσωματικής ευφορίας και υγείας που αυτό συνεπάγεται, λειτουργούν διαμορφωτικά και υποστηρικτικά συγχρόνως για την αντιμετώπιση των αλλαγών που απαιτούνται σε κάθε διεργασία και πορεία μάθησης και ανάπτυξης» (Μπακιρτζής, 2002).

Συνοψίζοντας κρίνεται σκόπιμο να επισημάνουμε ότι η οργάνωση μιας επίσκεψης για άτομα με ή χωρίς ειδικές ανάγκες στο μουσείο μπορεί να βασίζεται στις ακόλουθες κατευθυντήριες αρχές: α) τη διεπιστημονικότητα, β) την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, γ) την έμφαση στη δημιουργία ευκαιριών για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μέσα στο μουσείο.

Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να επιδιωχθεί: α) η εποικοδομητική προσέγγιση με έμφαση σε διαδικασίες επιστημονικής μεθοδολογίας με κατάλληλο υλικό, και β) η βιωματική προσέγγιση του θέματος με έμφαση σε χειρισμούς της ανθρώπινης σκέψης, δηλ. κατάλληλη παρέμβαση για καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών. Συνεπώς, ο τρόπος μετάδοσης της γνώσης μπορεί να πλαισιωθεί από διδακτικές μεθόδους και τεχνικές ενεργού μάθησης και ομαδικής εργασίας, καθώς και διδακτικής αξιοποίησης της προσωπικής εμπειρίας των επισκεπτών. Καίριας σημασίας αποτελεί και: α) η διατύπωση συγκεκριμένων στόχων σε συνδυασμό με διδακτικές παρεμβάσεις, β) η γνώση βασικών εννοιών που έχουν σχέση με τις επιμέρους θεματικές, γ) η διερεύνηση εναλλακτικών αντιλήψεων των μαθητών και στην πιθανή τροποποίησή τους μέσα από παιδαγωγικές παρεμβάσεις.

Κατά προέκταση, στόχοι προγραμμάτων σε μουσεία για παιδιά με ειδικές ανάγκες αποτελούν: η ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο κοινωνικό σύνολο, η προσέγγιση των μουσείων ως χώρων εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, η χρήση των εκθεμάτων σε επίπεδο καλλιέργειας της φαντασίας και της παρατηρητικότητας, καθώς και σύγκρισης, ανακάλυψης και αξιολόγησης στοιχείων (Ζώτου, 2004:105-109).

3. Η εφαρμογή της διαδραστικότητας στο μουσείο – Διαδραστικά εκθέματα

3.1. Η χρήση νέων τεχνολογιών στο μουσείο

Τα μουσεία καλούνται σήμερα να ανταποκριθούν στη δυναμική που δημιουργείται εισάγοντας, πέρα από τα συμβατικά πλέον οπτικοακουστικά και πολυμεσικά συστήματα εντυπωσιακά διαδραστικά εκθέματα, προκειμένου να προσελκύσουν ένα ευρύτερο κοινό και να προσφέρουν πολύπλευρες και ουσιαστικές εκπαιδευτικές εμπειρίες. Ωστόσο, η ένταξη της διαδραστικής τεχνολογίας σε χώρους "άτυπης" εκπαίδευσης προβληματίζει το μουσείο και γεννά εύλογα ερωτήματα για το πώς διαχωρίζουμε την εκπαιδευτική δυνατότητα από την απλή ψυχαγωγία και σε ποιο βαθμό μπορούμε να επιτύχουμε την ομαλή σύζευξη τεχνολογίας, εκπαίδευσης και αναψυχής, ώστε το μουσείο, με την ενεργό συμμετοχή του επισκέπτη, να μπορεί να εκπληρώσει τους στόχους του.

Η χρήση νέων τεχνολογιών στις εκπαιδευτικές δράσεις των μουσείων και κυρίως στα οργανωμένα προγράμματα που απευθύνονται σε μαθητικές ομάδες στηρίζεται:

- στην ανάγκη των μουσείων να εκσυγχρονιστούν σε όλους τους τομείς,
- στην παραδοχή ότι οι πολυμεσικές εφαρμογές είναι ιδιαίτερα ελκυστικές για τα παιδιά και τους εφήβους και
- στην γνώση ότι οι νέες τεχνολογίες μπορούν, σύμφωνα με έρευνες, να επηρεάσουν ποιοτικά τη μάθηση στο πλαίσιο της άτυπης εκπαίδευσης που προσφέρει το μουσείο.

(Μπούνια, Οικονόμου και Πιτσιάβα, 2010:337)

3.2. Η εφαρμογή της διαδραστικότητας στο μουσείο

Η λέξη «διαδραστικό» έχει προστεθεί στο λεξιλόγιο των μουσείων και είναι βέβαιο ότι προσελκύει το ενδιαφέρον του κοινού.

Σε μια μουσειολογική προσέγγιση στην οποία δίνεται έμφαση στην κοινωνιολογική και συναισθηματική διάσταση, η διαδραστική εμπειρία ορίζεται γενικότερα ως η εμπειρία κατά την οποία ο επισκέπτης συμμετέχει ενεργά με φυσικό, συναισθηματικό, νοητικό και κοινωνικό τρόπο (Adams & Moussouri, 2002). Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε βεβαίως ότι αυτό ισχύει και για πολλές περιπτώσεις εκθεμάτων που δε χρησιμοποιούν τεχνολογία, όπως είναι τα βιωματικά εκθέματα στα παιδικά μουσεία ή τα κέντρα επιστημών, που βασίζονται στη δημιουργία μιας σχέσης συμμετοχής και παιχνιδιού για να επιτύχουν την εμπύθιση του επισκέπτη και την κατανόηση πιο δύσκολων ή αφηρημένων εννοιών. Η Ryan ουσιαστικά ενισχύει αυτήν την άποψη θεωρώντας ότι το διαδραστικό μέσο ξεδιπλώνεται στον χρήστη του, αφού αυτός έχει επενδύσει νοητικά και συναισθηματικά στην αλληλεπίδρασή του με αυτό (Ryan, 2001).

Στην ανάλυση που επιχειρείται εδώ μας ενδιαφέρει η διαδραστικότητα που περιλαμβάνει όλες τις παραπάνω πτυχές. Από το πλήθος των στοιχείων θα ξεχωρίσουμε τα πιο σημαντικά. Καταρχάς μας ενδιαφέρει η αλληλεπίδραση μεταξύ του επισκέπτη και του τεχνολογικού συστήματος ενός εκθέματος, κυρίως ως προς τον τρόπο που αντιλαμβάνεται ο χρήστης την «απάντηση» του συστήματος. Αυτό προϋποθέτει ότι η κάθε δράση ενέχει πρόθεση και κριτική σκέψη και δεν αφορά απλά στο πάτημα ενός κουμπιού, αλλά στη δυνατότητα ελέγχου ενός συστήματος ή ενός περιβάλλοντος και, τελικά, στην ελευθερία καθορισμού της εμπειρίας από τον επισκέπτη.

Σε σχέση με τη μάθηση, ο πυρήνας της διαδραστικής σχέσης που θέλουμε να εξετάσουμε αφορά στο βαθμό που μπορεί η διαδραστικότητα να προκαλέσει την εσωτερική διεργασία της επεξεργασίας, κατανόησης, ανάκλησης και επικύρωσης μιας ενέργειας, με άλλα λόγια την ενεργοποίηση των εσωτερικών, πνευματικών και νοητικών αντανακλαστικών των επισκεπτών. Άλλωστε πολλοί ερευνητές από το χώρο της εκπαίδευσης συμφωνούν στο ότι η διαδραστικότητα αποτελεί απαραίτητο στοιχείο της μαθησιακής διαδικασίας και θεμελιώδη μηχανισμό για την απόκτηση γνώσης και ανάπτυξης των νοητικών και φυσιολογικών δεξιοτήτων του ατόμου (Sims, 1997). Το ζητούμενο είναι να εξετάσουμε κατά πόσο αυτό ισχύει και με τις περιπτώσεις διαδραστικών εκθεμάτων που βασίζονται κατά κύριο λόγο στη χρήση τεχνολογίας με την οποία έρχεται σε επαφή ο επισκέπτης

Διαδραστικά εκθέματα

Πώς όμως το μουσείο υλοποιεί και αξιοποιεί τη διαδραστικότητα; Υπάρχουν ολοένα και περισσότερα παραδείγματα εκθεμάτων σε μουσεία σε όλον τον κόσμο που έχουν σχεδιαστεί για να προ(σ)καλούν τον επισκέπτη να συμμετέχει με όλες του τις αισθήσεις και αποσκοπούν στο να παροτρύνουν τον πειραματισμό, την κατασκευή, την εξερεύνηση, τη φαντασία, την περιέργεια, την κριτική σκέψη. Κιόσκια και σταθμοί πληροφορίας, οθόνες αφής με εφαρμογές

πολυμέσων, πρωτότυπες θεματικές εγκαταστάσεις, φορητά βοηθήματα παλάμης, ρομποτικά βοηθήματα για αλληλεπίδραση με συνθετικούς χαρακτήρες, διαδικτυακοί τόποι που εφαρμόζουν μεθόδους «εξατομικευμένης» επίσκεψης αλλά και εξελιγμένα εικονικά περιβάλλοντα εμπύθισης είναι μερικά από τα είδη των διαδραστικών εκθεμάτων που βρίσκει κανείς στα μουσεία σήμερα.

Ένα παράδειγμα μιας ιδανικής περίπτωσης ανάπτυξης ενός διαδραστικού εκθέματος είναι το «Διαλογικό Τραπέζι» του Walker Art Center. Ο στόχος ήταν ξεκάθαρος από την αρχή της ανάπτυξης του εκθέματος και διττός. Οι υπεύθυνοι επιμελητές του έργου θέλησαν να δημιουργήσουν ένα έκθεμα που να παρέχει πρόσβαση στο πλήθος των ψηφιοποιημένων πληροφοριών για τις συλλογές του μουσείου και ταυτόχρονα να αποτελέσει ένα χώρο συγκέντρωσης, ανταλλαγής απόψεων και κοινωνικής επαφής. Ως εκ τούτου, έθεσαν από την αρχή τις προδιαγραφές τόσο στο θεωρητικό όσο και στο αισθητικό και τεχνικό κομμάτι καθώς το όλο εγχείρημα δεν ήθελαν να θυμίζει τους προσωπικούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές αλλά ούτε και τα κοινά πλέον κιόσκια. Βασική προϋπόθεση της προτεινόμενης εγκατάστασης θα ήταν να «μαγνητίζει» τον επισκέπτη, να ενθαρρύνει το διάλογο μεταξύ ομάδων επισκεπτών και να μπορεί να προσαρμόζεται σε ποικιλία καταστάσεων και χώρων μέσα και έξω από το μουσείο. Όπως ένα κλασικό τραπέζι, το διαλογικό «τηλεματικό» τραπέζι που τελικά σχεδιάστηκε, επιτυγχάνει να φέρει κοντά τους επισκέπτες σε μια κοινωνική μορφή αλληλεπίδρασης και να κεντρίσει την περιέργειά τους, όσον αφορά στην αλληλεπίδραση με το περιεχόμενο των συλλογών του μουσείου τις οποίες και τους προσφέρει με απλό αλλά ταυτόχρονα πρωτότυπο τρόπο.

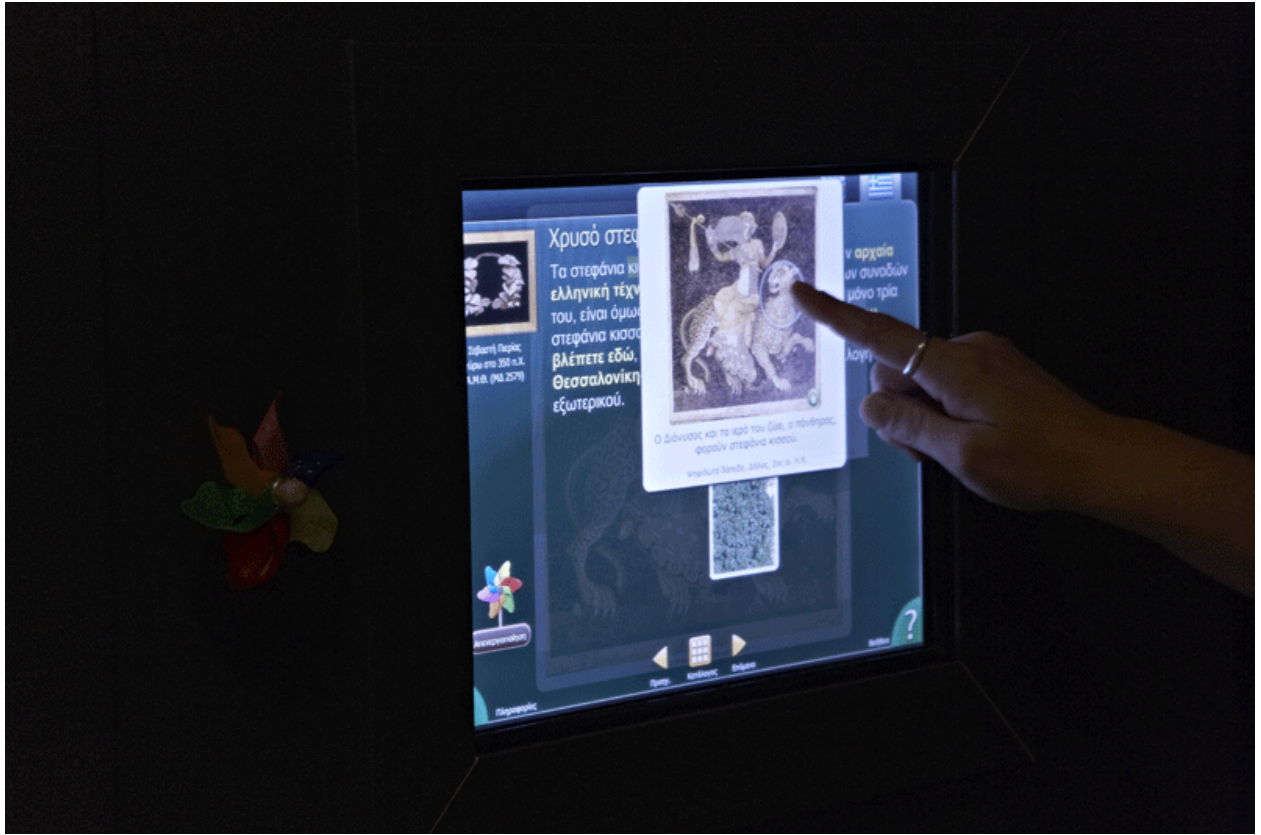
Σε μουσεία όπως το Exploratorium έχει διαπιστωθεί ότι κάθε επισκέπτης ξοδεύει περίπου 30 δευτερόλεπτα σε κάθε έκθεμα. Παρότι αυτή μπορεί να είναι μια υπερβολική εκτίμηση που εξαρτάται και από τη φύση του συγκεκριμένου μουσείου, το βέβαιο είναι ότι το οποιοδήποτε έκθεμα, αλλά κυρίως το διαδραστικό έκθεμα, θα πρέπει να ανταποκρίνεται άμεσα στη δράση του επισκέπτη που το προσεγγίζει, αλλά ταυτόχρονα να του δίνει κίνητρο για βαθύτερη ενασχόληση μετά το τέλος της επίσκεψης. Το διαδραστικό έκθεμα, με σωστό και έξυπνο σχεδιασμό, έχει τη δύναμη να επιτύχει κάτι τέτοιο, εκμεταλλευόμενο και το γεγονός ότι ο,τιδήποτε τεχνολογικό είναι ιδιαίτερα ελκυστικό για τους νεότερους κυρίως επισκέπτες. Εδώ υπεισέρχεται κατά την άποψη μας η έννοια-κλειδί που συνδέει τη διαδραστικότητα με τη μάθηση: η έννοια του κινήτρου και της αναψυχής. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς της εκπαίδευσης το παιδί αναπτύσσει τη νοητική και γνωσιακή του δομή μέσα από την αυθόρμητη έκφραση και δράση.

Εικόνα 1. Από την έκθεση: «Μακεδονία: από τις ψηφίδες στα pixels», Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης- Ινστιτούτο Πληροφορικής του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (Πηγή: www.makedonopixels.org)

Εικόνα 2. Από την έκθεση: «Μακεδονία: από τις ψηφίδες στα pixels», (Διαδραστικό Σύστημα: Πανόπτης). Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης- Ινστιτούτο Πληροφορικής του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (Πηγή:www.makedonopixels.org).

Εικόνα 3. Από την έκθεση: «Μακεδονία: από τις ψηφίδες στα pixels», (Διαδραστικό Σύστημα: Πανόπτης). Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης- Ινστιτούτο Πληροφορικής του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (Πηγή:www.makedonopixels.org).

Εικόνα 4. Από το νέο διαδραστικό μουσείο Τεγέας (Πηγή: www.matrix24.gr).

Με λίγα λόγια, οι σύγχρονες θεωρίες για τη μάθηση, με πρώτες τις μελέτες του Piaget, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η μάθηση προκύπτει πιο εύκολα σε ένα περιβάλλον διασκέδασης και πρόκλησης. Αρκεί να διαχωρίζεται το παιχνίδι από την «υπερβολική διασκέδαση», με βάση και τη διάκριση που κάνει ο Alan Kay μεταξύ της «εύκολης» (soft) ψυχαγωγίας και της «δύσκολης» (hard) ψυχαγωγίας. Η «εύκολη» ψυχαγωγία είναι μόνο διασκέδαση. Μια ανέμελη διάθεση του ελεύθερου χρόνου με σκοπό την απομάκρυνση της έγνοιας και των προβληματισμών, πάνω στην οποία βασίζεται μια μεγάλη βιομηχανία που δεν στηρίζεται και δεν ενδιαφέρεται να στηριχτεί σε κανένα θεωρητικό ή εκπαιδευτικό υπόβαθρο. Η «δύσκολη» ψυχαγωγία, αντιθέτως, είναι αυτή που ταιριάζει στο μουσείο, καθώς συνάδει με την ετυμολογική της προέλευση, την «αγωγή της ψυχής», μέσα από περισσότερο δημιουργική απασχόληση. Μια σειρά από δημιουργικές δραστηριότητες επιστρατεύονται στη βάση αυτή, με στόχο και λόγο ύπαρξης και αποδεικνύουν ότι η μάθηση δεν είναι γρήγορη και εύκολη υπόθεση, αλλά μια πρόκληση που μπορεί όμως να είναι ταυτόχρονα διασκεδαστική και ανταποδοτική.

Θύμα μιας τέτοιας διάχυσης μεταξύ ψυχαγωγίας και εκπαιδευτικής δυνατότητας είναι τα εκθέματα εικονικής πραγματικότητας. Το στοιχείο της διαδραστικότητας θεωρείται κύρια προϋπόθεση λειτουργίας των εφαρμογών εικονικής πραγματικότητας (Ρούσσου, 2002:23-28). Στην πράξη όμως, η χρήση της εικονικής πραγματικότητας στο μουσείο μοιάζει να ακροβατεί πάνω σε ένα τεντωμένο σκοινί. Τα λειτουργικά ζητήματα είναι πολλά, από τα πιο κοινότυπα, όπως είναι τα πολλά και επικίνδυνα καλώδια, τα δύσχρηστα ειδικά γυαλιά, οι μπαταρίες που πρέπει να αλλάζονται, η συχνή συντήρηση της τεχνολογίας και η απόσβεσή της, μέχρι τα πιο σοβαρά, όπως είναι η κατάρτιση του εκπαιδευτικού, και όχι μόνο, προσωπικού του μουσείου.

Σχετικά με το τελευταίο θα πρέπει να αντιμετωπιστούν και ζητήματα άρνησης και φόβου απέναντι στο καινούργιο ή ακόμα και μια εκ πεποιθήσεως αντίσταση κατά της εισβολής της τεχνολογίας στο κατεστημένο της εργασίας. Το ίδιο ισχύει και για τους επισκέπτες του μουσείου, όπως προκύπτει από την παρατήρηση εκατοντάδων παιδιών, ενηλίκων, μεμονωμένων θεατών, ομάδων, αρχαρίων, ακόμη και πεπειραμένων χρηστών σε εικονικές εμπειρίες (Roussou, 2004b).

Το κοινό στο μεγαλύτερο μέρος του δε γνωρίζει ή δεν καταλαβαίνει πώς πρέπει να χειριστεί τα διαδραστικά υπολογιστικά περιβάλλοντα. Τα παραδείγματα που έχουμε από διαδραστικές εμπειρίες έχουν δείξει ότι το σύνηθες μοντέλο αλληλεπίδρασης του κοινού με ένα σύστημα απαιτεί γρήγορη κίνηση σε σύντομη και αποσπασματική πλοκή, το οποίο για να λειτουργήσει χρειάζεται αυξημένης ταχύτητας ανταπόκριση και κινητικές δυνατότητες. Στην καλύτερη περίπτωση, οι εμπειρίες αυτές προσφέρουν μερικά λεπτά εμπύθισης για επισκέπτες που είναι μνημένοι στη χρήση ηλεκτρονικών παιχνιδιών. Συνήθως όμως, για όλους τους υπόλοιπους, η εμπειρία είναι αποπροσανατολιστική, αφύσικη και ερμητική, ακόμη και αν η τεχνολογία που χρησιμοποιείται είναι όσο πιο απλή και φυσική επιτρέπει η παρούσα εξέλιξη σε αυτόν τον τομέα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην αξιοποιούνται στο μέγιστο οι διαδραστικές δυνατότητες της τεχνολογίας. Η μεγάλη πλειοψηφία των τεχνολογικών εκθεμάτων και θεαμάτων, ακόμα και των πιο εξελιγμένων ψηφιακών πλανηταρίων, δεν είναι διαδραστικά. Δεν παρέχουν

δηλαδή τη δυνατότητα στους επισκέπτες τους να συμμετέχουν ενεργά και με τη συμμετοχή τους να επιδράσουν πάνω στο περιεχόμενο της εμπειρίας ή ακόμα και να το μεταβάλουν, προσαρμόζοντας έτσι την εμπειρία στις ανάγκες και τις επιθυμίες τους. Αντίθετα, περιορίζονται σε μέσα παθητικής ξενάγησης, όπου η εμπειρία είναι μια «προκατασκευασμένη» ακολουθία και συνεπώς ίδια κάθε φορά για όλους (Ρούσσου, 2002:13-17).

Φαντάζει ίσως παράδοξο, λοιπόν, το γεγονός ότι οι διαδραστικές τεχνολογίες σε εκθέματα και θέατρα εικονικής πραγματικότητας τυγχάνουν ολοένα και περισσότερης εξάπλωσης στο χώρο των μουσείων. Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός ωθεί τα μουσεία στο να παίρνουν όλο και πιο ανοιχτό χαρακτήρα και να υιοθετούν διαδραστικές τεχνολογίες, κυρίως λόγω ακριβώς αυτής της καινοτόμου δυνατότητας που παρέχουν για αλληλεπίδραση και κατ' επέκταση για προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών που ενδιαφέρεται για μια συμμετοχική εμπειρία (Koke, 2000).

Έτσι, και τα μουσεία αντιλαμβάνονται το κοινό τους διαφορετικά, επιζητώντας την ενεργό συμμετοχή του στο εκάστοτε πρόγραμμα ή ακόμη και στη δημιουργία αυτού. Το μουσείο, ως ένας από τους αντιπροσωπευτικότερους φορείς πολιτισμού και επιμόρφωσης, επιθυμεί έτσι να προσαρμόσει στις εντυπωσιακές τεχνολογίες που αποκτά, όλο και περισσότερες διαδραστικές τεχνικές, προς τέρψη των επισκεπτών του και προσέλκυση ευρύτερου κοινού αλλά κυρίως επειδή ενδιαφέρεται για την ανανέωση και καλύτερη διεξαγωγή του ρόλου του ως άτυπος φορέας εκπαίδευσης. Οι διαδραστικές τεχνολογίες μπορούν να υποστηρίξουν ενεργά αυτόν το ρόλο, αν εφαρμοστούν σωστά. Αυτό σημαίνει ότι, στην περίπτωση του μουσείου που θα συνθέσει την επιστημονική και επιμορφωτική του δύναμη με την ελκυστική παρουσίαση των θεμάτων του με σκοπό να τα φέρει πιο κοντά στο ευρύ κοινό, η διαδραστικότητα πρέπει να έχει σημασία και λόγο ύπαρξης, να προσθέτει αξία στην εμπειρία. Η δημιουργία μιας ουσιαστικής και πραγματικά διαδραστικής εμπειρίας αποτελεί ένα πολύ δύσκολο εγχείρημα και η τεχνολογία από μόνη της δεν είναι τέτοια. Πρέπει κατ' αρχάς να συνδυαστεί με ουσιαστικό περιεχόμενο που να την αξιοποιεί και να αναδεικνύει τις δυνατότητες που παρέχει. Η πολυδιάστατη ερευνητική διαδικασία ερμηνείας, η αυθεντικότητα ή η εγκυρότητα των θεμάτων και του περιεχομένου που θα παρουσιάσει το μουσείο, και που βρίσκεται στον πυρήνα του ως αδιαμφισβήτητη θεσμική αρχή, υπογραμμίζει και τη σημαντική παρουσία του ανθρώπινου στοιχείου.

Η διαδραστικότητα νοείται ως η δραστηριότητα που είναι κατά βάση νοητική. Αντιθέτως, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές δεν είναι νοήμονα όντα. Όποιες και αν είναι οι εξελίξεις στον τομέα της Τεχνητής Νοημοσύνης, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές δεν θα μπορέσουν να αντιληφθούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργούν και να αποκτήσουν κριτική σκέψη. Αν παρατηρήσει κανείς το ρόλο του ανθρώπινου παράγοντα στην καθημερινή και κυρίως στην εκπαιδευτική πρακτική των μουσείων που χρησιμοποιούν διαδραστικά εκθέματα θα διαπιστώσει ότι η παραπάνω επιχειρηματολογία επιβεβαιώνεται. Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού, για παράδειγμα, ως καθοδηγητή των επισκεπτών είναι απαραίτητος για τη δόμηση της μουσειακής εμπειρίας. Η διάδραση στο μουσείο λειτουργεί γόνιμα μόνο μέσα από την κατάλληλη προώθηση που γίνεται από τους λειτουργούς του μουσείου. Το ίδιο ισχύει και για τη διαδραστική εκπαιδευτική εμπειρία όπου χρειάζεται ο μουσειοπαιδαγωγός για να «εξωτερικεύσει» τις εκπαιδευτικές δυνατότητες της διαδραστικότητας και να τις

«εξατομικεύσει» ανάλογα με το προφίλ των επισκεπτών.Ο βαθμός της διαδραστικότητας εξαρτάται από το «προφίλ» (τις δυνατότητες, τα ενδιαφέροντα, τις γνώσεις) του μουσειοπαιδαγωγού αλλά και τη διάθεσή του τη συγκεκριμένη μέρα.

4. Μουσειοπαιδαγωγική και Εκπαιδευτικά προγράμματα

4.1. Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση αποτελεί το διεπιστημονικό πεδίο που συσχετίζει την εκπαίδευση και τη μάθηση με τον πολιτισμό. Πρόκειται για τον συνδυασμό θεωρίας και πράξης που πραγματοποιείται στην προσέγγιση διαφόρων θεμάτων με τρόπο βιωματικό και ψυχαγωγικό έχοντας «ξεναγούς» τις Μούσες. Με αυτή την έννοια αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο πολυσύνθετο που στόχο έχει να διαμεσολαβήσει μεταξύ του κοινού- παιδικού ή ενήλικου- και του υλικού πολιτισμού που φιλοξενείται στα μουσεία δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για ανακάλυψη νέων πληροφοριών και εμπειριών με την ισότιμη εμπλοκή της νόησης, του σώματος και του συναισθηματικού κόσμου, μέσα από μια συνεχή διαδικασία κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης μηνυμάτων.

Η μουσειοπαιδαγωγική είναι μια εφαρμοσμένη παιδαγωγική στον χώρο του μουσείου, η οποία δέχεται επιρροές τόσο από την παιδαγωγική επιστήμη όσο και από τις εξελίξεις που συντελούνται στον χώρο του μουσείου (Νικονάνου,2010α:15). Η μουσειοπαιδαγωγική αναπτύχθηκε από την ανάγκη για τον εκδημοκρατισμό των μουσείων και το άνοιγμα τους στο ευρύ κοινό. Μέσα από την διοργάνωση εκπαιδευτικών δράσεων, οι οποίες αρχικά απευθύνονταν μόνο σε σχολικές ομάδες, έγινε μια συνειδητή προσπάθεια διασύνδεσης του μουσείου με τους επισκέπτες του αλλά και επέκτασης του σχολείου σε εξωσχολικούς χώρους μάθησης (Νικονάνου, 2005:23).

Στην Ευρώπη, κατά τις δεκαετίες του 60 και του 70 έγιναν συστηματικές προσπάθειες από την πλευρά των μουσείων να καθιερωθεί το μουσείο ως χώρος μάθησης και να θεσμοθετηθεί η μουσειοπαιδαγωγική. Στην Ελλάδα, μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 70 αξιοποιήθηκαν εκπαιδευτικά τα μουσεία και μάλιστα τα πρώτα χρόνια απευθύνονταν αποκλειστικά σε σχολικές ομάδες (Νικονάνου, 2010α:62-63). Το πρώτο μουσείο που οργάνωσε εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες ήταν το μουσείο Μπενάκη την χρονιά 1978-1979 (Νικονάνου, 2010α:63).

Η μουσειοπαιδαγωγική είναι η διαμεσολαβητική παιδαγωγική πράξη ανάμεσα στους πιαθινούς επισκέπτες του μουσείου, που είναι οι μαθητές και οι ενήλικες, και στο μουσείο, η οποία με χρήση των μουσειακών αντικειμένων στοχεύει να προάγει τους επισκέπτες του μουσείου γνωστικά, αισθητικά, συναισθηματικά και ψυχοκινητικά. Η φύση της μουσειοπαιδαγωγικής προσδιορίζεται από την ιδιαιτερότητα των μουσείων ως μορφωτικών ιδρυμάτων, τα οποία απευθύνονται σε ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο και εντάσσεται στο πλαίσιο μιας μη τυπικής εκπαιδευτικής διαδικασίας (Νικονάνου,2010α:15-16).

Μερικές από τις δραστηριότητες τις οποίες αναλαμβάνει η μουσειοπαιδαγωγική είναι η άμεση επικοινωνία με τους επισκέπτες μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολεία, των προγραμμάτων ελεύθερου χρόνου για άλλες κοινωνικές ομάδες, τα προγράμματα

προσέγγισης κ.α. Επίσης, είναι «υπεύθυνη» για την παραγωγή έντυπου υλικού και μουσειοσκευών, καθώς επίσης και για τη συμμετοχή σε δράσεις εκπαιδευτικού τύπου, όπως είναι ο σχεδιασμός και η οργάνωση εκπαιδευτικών εκθέσεων. Η μουσειοπαιδαγωγική απευθύνεται σε ευρύ κοινό με διαφορετικά κοινωνικά και ηλικιακά χαρακτηριστικά, διαφορετικά βιώματα, γνώσεις, ενδιαφέροντα και προσδοκίες. Αυτό σημαίνει ότι κατά τον σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την παραγωγή υλικού, επιλέγει θεματικές ενότητες και μεθόδους προσέγγισης που ανταποκρίνονται σε όλες τις ομάδες των επισκεπτών του μουσείου, αφού βασικός της στόχος είναι η καλλιέργεια δεξιοτήτων για προσέγγιση, κατανόηση και αξιοποίηση του πολιτιστικού υλικού κάθε τύπου μουσείου. Επιπλέον, η μουσειοπαιδαγωγική επιδιώκει πάντα να συνδέει την μάθηση με την ψυχαγωγία στοχεύοντας στην ενεργό συμμετοχή όλων των αισθήσεων (Νικονάνου, 2005:22).

Σε θεωρητικό επίπεδο, η μουσειοπαιδαγωγική στηρίζει τις δράσεις τις οποίες οργανώνει, στην θεωρία για τις πολλαπλές νοημοσύνες του Gardner (Νικονάνου,2010α:81) στην θεωρία μάθησης- ανάκαυσης του Bruner, στην θεωρία του κονστρουκτιβισμού, στην θεωρία της βιωματικής προσέγγισης της γνώσης, στις θεωρίες των κινήτρων για μάθηση (Black:169-186) καθώς και στους τύπους μάθησης (Smartz & Smith, 2000).

Σήμερα η μουσειοπαιδαγωγική αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι επισκέπτες εκτιμούν περισσότερο τις διαδραστικές εμπειρίες που τους δίνουν την δυνατότητα να συμμετάσχουν, να ενεργήσουν και να αλληλεπιδράσουν με τα εκθέματα. Στο πλαίσιο αυτό επιλέγει να διοργανώνει εκθέσεις με διαδραστικό χαρακτήρα με σκοπό την ενεργοποίηση των επισκεπτών σε κοινωνικό, διανοητικό και συναισθηματικό επίπεδο (Γκαζή, 2004:10). Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται μάθηση μέσα από την εμπειρία και την ψυχαγωγία.

4.2. Το εκπαιδευτικό προσωπικό του μουσείου

Συνήθως οι άνθρωποι των μουσείων θεωρούν την εκπαιδευτική λειτουργία του μουσείου σημαντική όχι μόνο για την διαπαιδαγώγηση του κοινού αλλά και για την επιβίωση των ίδιων των μουσείων. Για αυτό θεωρείται απαραίτητη η παρουσία ειδικών παιδαγωγών στα μουσεία οι οποίοι μπορεί να είναι ειδικευμένοι δάσκαλοι με γνώση του μουσείου και των ειδικών συλλόγων του (Δάλκος, 2000:52).

Παρά το γεγονός ότι οι ιδέες για τη μουσειοπαιδαγωγική άρχισαν να αναπτύσσονται από τη δεκαετία του 1950 ακόμα και στη δεκαετία του 1990 η μουσειοπαιδαγωγική θεωρείται κατά βάση έργο των επιμελητών των μουσείων, όπως διαπιστώθηκε πρόσφατα από έρευνα που διενεργήθηκε στην Μεγάλη Βρετανία (Davies, 2000:37). Όμως, πολύ σωστά αμφισβητείται η ικανότητα των επιμελητών να προσεγγίσουν τα αντικείμενα με ικανοποιητικό τρόπο. Συνήθως δίνουν έμφαση στο περιεχόμενο των πληροφοριών που θέλουν να μεταδώσουν, ενώ ταυτόχρονα στερούνται γνώσεων και εμπειρίας παιδαγωγικής. Σήμερα η παρουσία των μουσειοπαιδαγωγών στα μουσεία θεωρείται υψηλής προτεραιότητας, εφόσον αναγνωρίζεται ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα απαιτούν ειδική κατάρτιση, μεγάλη εμπειρία σε θέματα ψυχολογίας της μάθησης, στην ανάλυση περίπλοκων εννοιών και την παρουσίαση τους με απλό τρόπο σε μη ειδικευμένο ακροατήριο.

Η ιδέα για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών τμημάτων των μουσείων δεν είναι νέα, ωστόσο μόνο τις τελευταίες δεκαετίες υπήρξε πραγματικό ενδιαφέρον για την ανάπτυξη οργανωμένων προγραμμάτων μουσειοπαιδαγωγικής και για την αυτονόμηση του έργου των μουσειοπαιδαγωγών. Οι πρώτοι μουσειοπαιδαγωγοί δεν ήταν άλλοι από τους παραδοσιακούς ξεναγούς, που λειτουργούσαν επικουρικά στο έργο των επιμελητών των μουσείων και εξασφάλιζαν την επικοινωνία με τους επισκέπτες. Σταδιακά, ο ξεναγός έπαψε να είναι ένας παρείσακτος και η επικοινωνιακή λειτουργία που ασκούσε μετατράπηκε σε «υπηρεσία». Όμως, παρά το γεγονός ότι οι μουσειοπαιδαγωγοί διατηρούν μια μονιμότερη σχέση με το μουσείο, δεν παύουν και αυτοί να θεωρούνται «ξένοι που προσφέρουν την υπηρεσία τους», ασκούν βοηθητικό έργο σε σχέση με τις βασικές λειτουργίες του μουσείου και προσπαθούν να χειραφετηθούν και να αυξήσουν το κύρος τους (Gordon, 1991:31-39).

Ο επαγγελματισμός είναι λοιπόν το ζητούμενο για τους μουσειοπαιδαγωγούς. Όμως παρόλο που το έργο τους είναι κατά βάση διδακτικό και τα απαιτούμενα προσόντα θα έπρεπε να είναι περίπου όμοια με εκείνα των δασκάλων, οι προτάσεις που διατυπώνονται για αυτά απέχουν αρκετά από αυτό το ζητούμενο. Έτσι, θεωρείται ότι ο μουσειοπαιδαγωγός πρέπει να έχει βαθιά πίστη στις ανθρωπιστικές αξίες, ωριμότητα, να συνειδητοποιεί τις αλλαγές συμπεριφορών στην κοινωνία και να δίνει προτεραιότητα στη συνεπή προετοιμασία.

Ταυτόχρονα, οι μουσειοπαιδαγωγοί υποχρεώνονται να αναλαμβάνουν μια σειρά καθηκόντων τα οποία προϋποθέτουν ειδικές γνώσεις και αυξημένα προσόντα. Σε πολλές χώρες παρατηρείται ανασφάλεια των μουσειοπαιδαγωγών ως προς τη δυνατότητα απόκτησης μόνιμου επαγγέλματος. Για το λόγο αυτό προσπαθούν να επισημάνουν τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν το επάγγελμα τους από τα άλλα μουσειολογικά επαγγέλματα, δίνοντας έμφαση στη σημασία του έργου τους για την επικοινωνιακή πολιτική ενός μουσείου. (Maritinsen, 2003:10-13).

Οι ίδιοι οι μουσειοπαιδαγωγοί παραδέχονται ότι η παιδαγωγική και διδακτική τους κατάρτιση στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εκπαιδευτική εμπειρία που έχουν αποκομίσει κατά τη θητεία τους στην εκπαίδευση ως μαθητών. Είναι λοιπόν φυσικό να απαιτείται η βελτίωση των διδακτικών τους στρατηγικών με την παρακολούθηση επιμορφωτικών σεμιναρίων σχετικά με τη φύση της μάθησης, τις παιδαγωγικές θεωρίες και τους τρόπους εφαρμογής τους (Maritinsen, 2003:14-15).

Η έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης θεωρείται ως ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους αμφισβητείται το κύρος των μουσειοπαιδαγωγών. Μάλιστα, αρκετές φορές το έργο των μουσειοπαιδαγωγών αναλαμβάνουν δάσκαλοι, οι οποίοι πέρα από τις διδακτικές αδυναμίες που έχουν αγνοούν επίσης και τη γενικότερη πολιτική του μουσείου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ανάθεση εκπαιδευτικών καθηκόντων σε κάθε είδους επαγγελματίες αποτελεί μια πρόσθετη αιτία για συγκρούσεις με τους μουσειοπαιδαγωγούς, οι οποίοι κατηγορούνται για έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης (Berguis, 1991:75-79).

Εφόσον το ζητούμενο είναι η οικοδόμηση σχέσεων συνεργασίας μεταξύ μουσείου και σχολείου είναι αυτονόητο ότι οι σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευτικών των δύο θεσμών πρέπει να στηρίζονται σε σταθερές βάσεις. Η αναγνώριση των ορίων της εκπαιδευτικής λειτουργίας σχολείου και μουσείου και η συνειδητοποίηση των δυνατοτήτων τους αποτελεί βασική

προϋπόθεση για την εμπέδωση συνεργατικών σχέσεων, όχι μόνο σε θεσμικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο διαπροσωπικών σχέσεων.

4.3.Μουσειοσκευές

Αναπόσπαστο κομμάτι των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων αποτελούν οι Μουσειοσκευές οι οποίες είναι αποτελεσματικά εκπαιδευτικά εργαλεία. Πρόκειται για κατάλληλα διαμορφωμένα ξύλινα βαλιτσάκια που περιέχουν όλα τα υλικά που επιτρέπουν την εξοικείωση του μαθητή με ένα θέμα ή μουσειακό αντικείμενο. Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα των Μουσειοσκευών είναι ότι επιτρέπουν στον μαθητή να έρθει σε επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα αξιοποιώντας εκτός της όρασης και της ακοής και άλλες αισθήσεις όπως είναι η αφή.

Αποτελούν ένα πολύπλευρο εποπτικό υλικό που δανείζεται δωρεάν σε σχολεία για κάποιο χρονικό διάστημα τριών εβδομάδων. Κάθε μία περιέχει βιβλία, ψηφιακό οπτικό υλικό, παιχνίδια, ταινίες, προπλάσματα μνημείων και αντίγραφα αρχαίων αντικειμένων τα οποία ως σύνολο αποτελούν ένα ειδικά σχεδιασμένο εκπαιδευτικό υλικό εναλλακτικής διδασκαλίας για την τάξη ή για κάποιον άλλον χώρο πολιτισμικής αναφοράς. Με τις μουσειοσκευές ταξιδεύει το μουσείο στο σχολείο και η μάθηση γίνεται ένα γοητευτικό παιχνίδι (www.ysma.gr).

Οι στόχοι των μουσειοσκευών είναι:

Να εξοικειώσουν τα παιδιά με την έννοια «μουσείο»

Να ασυμβάλουν στην ισχυροποίηση των δεσμών σχολείου – μουσείου

Να προωθήσουν την συνεργατική μάθηση με την ενεργό συμμετοχή των παιδιών

Να εμπλουτίσουν το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου

Να υποστηρίξουν όσους δεν έχουν εύκολη πρόσβαση στο μουσείο

Να δώσουν την ευκαιρία στα παιδιά να ασχοληθούν διεξοδικότερα με ένα θέμα και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα

Μουσειοσκευές είναι διαθέσιμες στα μουσεία Ακρόπολης, Μπενάκη, ελληνικό παιδικό Μουσείο, Μουσείο ελληνικής παιδικής τέχνης κ.α. (φωτογραφικό υλικό και πληροφορίες : βλ. παράρτημα)

4.4. Σημασία εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σήμερα θεωρούνται ως ο σύγχρονος τρόπος προσέγγισης του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος και αποτελούν το κύριο μέσο για την επίτευξη της βιωματικής προσέγγισης στα μουσεία. Αποτελεί μια οργανωμένη διαδικασία που νοηματοδοτεί τα μουσειακά αντικείμενα, στηρίζεται σε ενεργητικές μεθόδους μάθησης και επιδιώκει την εξοικείωση με το μουσείο, αναδεικνύοντας την επίσκεψη σε ψυχαγωγική και διδακτική εμπειρία (Τζιαφέρη, 2005:30-45).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που στηρίζονται σε σύγχρονο επιστημολογικό υπόβαθρο εξυπηρετούν σύγχρονους εκπαιδευτικούς σκοπούς, καθώς αποβλέπουν στην προσέγγιση, κατανόηση και δημιουργική αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς αναδεικνύοντας την πολυσημία της με εναλλακτικές και διαθεματικές μεθόδους, που δεν αποσκοπούν στη συσσώρευση και αναπαραγωγή «αντικειμενικών» γνώσεων, αλλά στην από κοινού δόμηση κριτικής σκέψης και γνώσης (Μουρατιάν, 2008).

Ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την ανάδειξη και προσέγγιση του υλικού και άυλου πολιτισμού, των μουσείων και άλλων χώρων πολιτισμικής αναφοράς, διασυνδέεται και με απόψεις της Σύγχρονης Μουσειολογίας και της Θεωρίας του Υλικού Πολιτισμού, ως προς την πολυσημία και ερμηνεία των μουσείων, των μουσειακών αντικειμένων και κάθε μορφής πολιτισμικής κληρονομιάς, καθώς και με τις ευρύτερες πολιτισμικές, ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές παραμέτρους κάθε ερμηνευτικής προσέγγισης της πραγματικότητας (Bennett, 1995).

Σε αυτή τη βάση, καλό είναι από την αρχή να επισημάνουμε βασικά στοιχεία που διαφοροποιούν τον μουσειακό χώρο, καθώς και τους ευρύτερους χώρους πολιτισμικής αναφοράς, από τον σχολικό χώρο, ως προς τη σύνθεσή τους αλλά και ως προς την κοινωνική και παιδευτική φυσιογνωμία και λειτουργία τους. Σε αντίθεση με τα σχολεία, τα μουσεία, και ευρύτερα, οι χώροι πολιτισμικής αναφοράς είναι «ανοικτοί» κοινωνικοί χώροι με ευρεία πολιτιστική λειτουργία, που παρέχουν δυνατότητες για εμπλουτισμό της καθημερινότητας και, κυρίως, του ελεύθερου χρόνου, προκαλώντας έκπληξη, θαυμασμό, ερωτήματα, σκέψεις, αισθητική απόλαυση και ψυχαγωγία. Δεν είναι τυπικοί εκπαιδευτικοί χώροι, αν και η εκπαίδευση, με την ευρύτερη παιδευτική σημασία, μπορεί να ευδοκιμεί σε αυτούς. Τα μουσεία μάς καλούν να αναγνωρίσουμε, να προσεγγίσουμε, να κατανοήσουμε, να θαυμάσουμε και δημιουργικά να αξιοποιήσουμε στοιχεία του υλικού και άυλου πολιτισμού μέσα σε πλαίσιο κοινωνικού διαλόγου και ψυχαγωγίας. Με αυτή την έννοια, από την αρχή μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η συνάντηση σχολείου μουσείου δεν μπορεί να σημαίνει την άμεση μεταφορά σχολικών εκπαιδευτικών μεθόδων και στόχων, και δη παραδοσιακών, στο μουσειακό περιβάλλον (Heywood, 1999:28-31).

Αντίθετα, η επινόηση και εφαρμογή σύγχρονων ανοικτών εναλλακτικών μεθόδων και στόχων, κατάλληλων για την προσέγγιση και αξιοποίηση των μουσειακών χώρων και, ευρύτερα, του υλικού και άυλου πολιτισμού, έμμεσα παρέχουν και τη δυνατότητα αντίστοιχου εμπλουτισμού, ανανέωσης αλλά και αναπροσανατολισμού των σχολικών εκπαιδευτικών

μεθόδων. Έτσι, ο σχεδιασμός και η συστηματική εφαρμογή σύγχρονων μουσειοπαιδαγωγικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ειδικότερα στον τόπο μας, μπορεί να λειτουργεί και ως πρόκληση για τη σχολική εκπαίδευση, η οποία διακρίνεται για τον παραδοσιακό προσανατολισμό της, σε σχέση με τον οποίο, μεταξύ άλλων, μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται στη διδακτέα ύλη από όσο στη μαθησιακή διαδικασία (Αλεξιάκη και Κόκκινος, 2002:213).

Μία άλλη βασική διαφορά μεταξύ του σχολείου και του μουσείου είναι ότι τα μουσεία βασίζουν την εκπαιδευτική τους λειτουργία στα υλικά, άυλα και εικονικά στοιχεία που παρέχουν προς πολύπλευρη επεξεργασία και όχι σε γραπτά κείμενα και βιβλία. Ο υλικός και άυλος πολιτισμός, σε αντίθεση με τα γραπτά κείμενα, συνδέονται άμεσα με την «πραγματικότητα» και έτσι, μεταξύ άλλων, παρέχουν αίσθηση αμεσότητας και εγγύτητας. Προκαλούν όλες ή τις περισσότερες αισθήσεις μας, όχι μόνον την όραση, και εξάπτουν τη φαντασία μας, η οποία θεωρείται απαραίτητη για την προσέγγιση και κατανόηση της πολυσημίας της πραγματικότητας. Το στοιχείο αυτό έχει ιδιαίτερες επιπτώσεις για την εκπαίδευση και ειδικότερα των μικρών παιδιών, καθώς εννοεί πολύπλευρες, βιωματικές, εναλλακτικές, σύνθετες και διαθεματικές, ατομικές και ομαδικές διαδρομές προς την κατάκτηση της γνώσης (Αλεξιάκη και Κόκκινος, 2002:214).

Τα αντικείμενα και οι εικόνες είναι περισσότερο ανοικτά σε εναλλακτικές και διαθεματικές ερμηνείες, στις έννοιες της αβεβαιότητας και της σχετικότητας από όσο τα γραπτά κείμενα. Επίσης, προσελκύουν, περισσότερο από τα γραπτά κείμενα, την περιέργεια και το ενδιαφέρον όλων των ανθρώπων, ανεξάρτητα από ηλικία, μορφωτικό επίπεδο ή προέλευση. Εξάλλου, σε αντίθεση με την προσέγγιση γραπτών κειμένων, η προσέγγιση αντικειμένων και εικόνων, τουλάχιστον σε ένα πρώτο επίπεδο, δεν απαιτεί γνώση αντίστοιχου κώδικα, γι' αυτό και ενδείκνυται για την εκπαίδευση όλων, ακόμα και των μικρών παιδιών ή ατόμων με ειδικές νοητικές ανάγκες.

Με αυτό το σκεπτικό, άλλωστε, η αξιοποίησή τους υποστηρίζεται από όλες τις σύγχρονες προσεγγίσεις της εκπαίδευσης. Όμως, παρά την αμεσότητα και την εγγύτητά τους, το έντονο ενδιαφέρον και την περιέργεια που προκαλούν, η ερμηνευτική επεξεργασία, η κατανόηση και η δημιουργική αξιοποίησή τους δεν είναι μία απλή αυτόματη διαδικασία, αλλά μία σύνθετη διαδικασία που απαιτεί ειδικές δεξιότητες. Η καλλιέργεια δεξιοτήτων για ανάγνωση, ερμηνεία και δημιουργική αξιοποίηση του υλικού και άυλου πολιτισμού δεν ολοκληρώνεται με σύντομες εκπαιδευτικές διαδικασίες, αλλά περνά από πολλά στάδια εξέλιξης, ακολουθώντας πολλά εναλλακτικά μονοπάτια, τα οποία διασυνδέουν διαφορετικές «πειθαρχίες», διαφορετικούς τομείς των επιστημών και της τέχνης αλλά και πολλαπλούς τύπους νοημοσύνης και επικοινωνίας, πολλαπλούς τύπους ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Βασικός σκοπός της συνάντησης σχολείου μουσείου, επομένως, δεν μπορεί να είναι μόνον ή κυρίως, η απόκτηση μονοδιάστατων γνώσεων σε σχέση με το περιεχόμενο συγκεκριμένων μουσείων αλλά η καλλιέργεια αντίστοιχων δεξιοτήτων (Νικονάνου, 2005:18-25).

Η πολυσημία του υλικού και άυλου πολιτισμού και οι σύγχρονες ανοικτές διαδικασίες προσέγγισης και ερμηνείας του, προσφέρουν γόνιμο έδαφος για διαθεματικές και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις της πραγματικότητας και της γνώσης. Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς ο σύνθετος και πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της σύγχρονης

παγκόσμιας πραγματικότητας επιβάλλει και αντίστοιχες σύνθετες, διαθεματικές και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις.

Ωστόσο, παράλληλα με την τάση διευρυνμένων διαθεματικών και διαπολιτισμικών προσεγγίσεων, σύγχρονα εκπαιδευτικά προγράμματα καλούνται να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη και τις ιδιαιτερότητες των ατόμων, ως προς τα ιδιαίτερα μονοπάτια που ακολουθούν κατά την κοινωνική, αλλά και εξατομικευμένη, διαδικασία της μάθησης (Vygotsky, 1989). Δεν μπορούν να αγνοούν ή να παρακάμπτουν τις αναπαραστάσεις, τις προκαταλήψεις, τις αποσπασματικές και συχνά αντιφατικές «μικροθεωρίες» που τα παιδιά από μικρά, όπως και όλοι μας, φέρουν μαζί τους.

Εκ πρώτης όψεως, οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που προτείνονται και επιλέγονται με βάση τον σύγχρονο εκπαιδευτικό προβληματισμό φαίνονται πολύπλοκες και δύσκολες, ειδικότερα για τα μικρά παιδιά, καθώς η δόμηση γνώσης συνδέεται και με την κατανόηση επιστημονικών αρχών, κανόνων και διαδικασιών. Οι απόψεις αυτές συμφωνούν και με τις απόψεις του L. Vygotsky, ο οποίος, σε αντίθεση με τον J. Piaget, υποστηρίζει ότι η νοητική ανάπτυξη δεν ακολουθεί προκαθορισμένα στάδια, απόλυτα συνδεδεμένα με την ηλικία, αλλά συνδέεται με το κοινωνικό, πολιτισμικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον των παιδιών. Γι' αυτό και η εκπαίδευση δεν πρέπει να έπεται της ανάπτυξης των παιδιών, αλλά να προωθεί την νοητική ανάπτυξή τους, με στόχο την αξιοποίηση της «ζώνης της επικείμενης ανάπτυξής» τους, αξιοποιώντας τις προηγούμενες γνώσεις και τις αυθόρμητες παραστάσεις κάθε παιδιού για την κατάκτηση περισσότερο επεξεργασμένων «επιστημονικών» γνώσεων. Εξάλλου, σύμφωνα με τον J. Bruner (1960), κάθε θέμα μπορεί να διδαχτεί ικανοποιητικά, με έντιμη διανοητική μορφή, σε κάθε παιδί, σε κάθε στάδιο ανάπτυξης, εφόσον προσαρμόζουμε την εκπαιδευτική διαδικασία στις δυνατότητες των παιδιών, σεβόμενοι, παράλληλα, την ιδιαίτερη φύση και τον χαρακτήρα του θέματός μας.

Ένα άλλο θέμα που εμπλέκεται στον σύγχρονο εκπαιδευτικό προβληματισμό αφορά τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας, που έχει θέσει τις προϋποθέσεις για την παγκόσμια επικοινωνία και από την άλλη πλευρά έχει καταστήσει σχεδόν άπειρο το θεματικό και ποσοτικό εύρος των διαθέσιμων προσιτών πληροφοριών. Το στοιχείο αυτό επιβάλλει ριζική μετακίνηση του κέντρου βάρους της εκπαίδευσης από την ποσότητα της γνώσης στην ποιότητα, από τη διδακτέα ύλη στη μαθησιακή διαδικασία, από τη συσσώρευση και αναπαραγωγή της «γνώσης» στην καλλιέργεια δεξιοτήτων για παραγωγή πρωτότυπου λόγου με βάση τη διατύπωση και επεξεργασία σχετικών ερωτημάτων. Στόχος είναι η επινόηση και παραγωγή εναλλακτικών τρόπων ερμηνείας που δεν βασίζονται στη λειτουργία ενός απομονωμένου και αποστειρωμένου νου, αλλά στη λειτουργία ενός δημιουργικού νου που ανατροφοδοτεί και ανατροφοδοτείται από τη φαντασία και κάθε σωματική, αισθησιακή, συναισθηματική, ψυχική και κοινωνική ικανότητα των υποκειμένων (Goleman, 1996).

Με βάση τις παραπάνω απόψεις, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι σύγχρονες μουσειοπαιδαγωγικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις λαμβάνουν υπόψη την ηλικία αλλά και τις ατομικές, κοινωνικές, και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των ατόμων και των ομάδων στις οποίες κυρίως απευθύνονται, χωρίς όμως να καταφεύγουν σε απλοϊκές διαδικασίες που οδηγούν σε αντίστοιχα απλοϊκές αναγνώσεις και ερμηνείες. Αντίθετα, επιλέγουν να προκαλούν τη δημιουργική φαντασία και σκέψη των υποκειμένων, την ανάκληση, αξιοποίηση αλλά και τον

έλεγχο προηγούμενων γνώσεων, παραστάσεων και προκαταλήψεων, καθώς και να δημιουργούν θετικά συναισθήματα, απορία, έκπληξη, διάθεση για περαιτέρω αναζητήσεις, μέσα σε πλαίσιο ουσιαστικής ψυχαγωγίας και αισθητικής απόλαυσης. Με αυτήν την έννοια τείνουν να διασυνδέουν την εκπαιδευτική διαδικασία με δημιουργικές (μονοθεματικές και διαθεματικές) προσεγγίσεις της τέχνης και του πολιτισμού.

Τέτοιου τύπου εκπαιδευτικά προγράμματα, σε μουσεία, σε ευρύτερους χώρους πολιτισμικής αναφοράς, αλλά και σε σύγχρονα σχολεία, παρέχουν δυνατότητες για πολλαπλά επίπεδα ανάγνωσης και κατανόησης, και έτσι μπορούν να ικανοποιούν παράλληλα, αν και με διαφορετικούς όρους, διαφορετικές ομάδες κοινού, και όχι μόνο αυτές για τις οποίες κυρίως σχεδιάστηκαν. Αυτή η συνθήκη συμφωνεί εξάλλου και με σύγχρονες εκπαιδευτικές απόψεις που υποστηρίζουν την από κοινού προσέγγιση και διερεύνηση της «πραγματικότητας» από άτομα και ομάδες διαφορετικής ηλικίας, διαφορετικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων και διαφορετικής εκπαιδευτικής, κοινωνικής, πολιτισμικής και εθνοτικής προέλευσης.

4.5. Στόχοι εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Στην Ελλάδα τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία πρωτοξεκίνησαν το 1979 από το μουσείο Μπενάκη. Καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των προγραμμάτων έπαιξε το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο που από το 1987 έδωσε μεγάλη έμφαση στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης στα μουσεία σε όλη την Ελλάδα και στην Κύπρο.

Οι κυριότεροι στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι:

- Να εξελίξουν την αντίληψη της επίσκεψης στο Μουσείο ως μια ευχάριστη εμπειρία προσαρμοσμένη στις ανάγκες και στις δυνατότητες του κοινού που συμμετέχει.
- Να δοθεί στον επισκέπτη η ευκαιρία να ανακαλύψει τρόπους μελέτης μέσα από συγκεκριμένα εκθέματα του Μουσείου, χωρίς απλά να του μεταδοθούν πληροφορίες. Ο επισκέπτης καλείται να παρατηρήσει, να ερευνήσει, να μάθει μέσα από τις αισθήσεις, να αξιολογήσει και με τον τρόπο αυτό να βοηθηθεί να κατανοήσει έννοιες σχετικά με το φυσικό και τεχνητό κόσμο που τον περιβάλλει.
- Να εφοδιαστεί ο επισκέπτης με τρόπους που θα μπορούσε να εφαρμόσει για να μελετήσει και να παρατηρήσει τα εκθέματα σε άλλες του επισκέψεις.

(Ρωκ- Μελά και Μουρατιάν, 2008)

4.6. Προϋποθέσεις για τον σχεδιασμό ενός προγράμματος

Ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στηρίζεται σε 3 βασικούς άξονες που είναι:

- Περιορισμοί και δυνατότητες του χώρου: Το δεδομένο υλικό και ο δεδομένος χώρος δίνουν δυνατότητες και παρουσιάζουν περιορισμούς που καθορίζουν και το περιεχόμενο κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος, π.χ. ένα έκθεμα να βρίσκεται στο ύψος των παιδιών ή η επαφή με το έκθεμα να μην είναι επικίνδυνη.
- Οι ανάγκες και οι δυνατότητες μάθησης του κοινού που απευθύνεται: Το παιδί διαφέρει από τον ενήλικα στον τρόπο που μαθαίνει και έχει σημασία να διδαχθεί διαφορετικά. Όταν μάλιστα ο επισκέπτης στον οποίο απευθύνεται το μουσείο είναι παιδί, ενισχύεται η ανάγκη για εξερεύνηση μέσω περισσότερων αισθήσεων, όπως και για αξιοποίηση όχι μόνο της γλωσσικής αλλά και των υπόλοιπων νοητικών εστιών, σύμφωνα με τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή η κατάκτηση της γνώσης και η πραγματική κατανόηση του κόσμου πραγματοποιείται όταν οι άνθρωποι αποκτούν την ικανότητα να μελετούν διάφορα θέματα με ποικίλους τρόπους, όταν μπορούν και αναζητούν την λύση ενός προβλήματος μέσα από πολλές και διαφορετικές οπτικές. Φαίνεται πως η επίλυση ενός προβλήματος μπορεί να γίνει με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Αυτό ακριβώς σημαίνει νοημοσύνη, ο τρόπος ερμηνείας του κόσμου που μας περιβάλλει και που για τον κάθε άνθρωπο μπορεί να έχει διαφορετική νοητική εστία ως αφετηρία. Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης ως βάση για τον σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος μπορεί να συμβάλει στην αποτελεσματικότερη σχέση του επισκέπτη με το μουσείο.
- Το αναλυτικό πρόγραμμα(όταν πρόκειται για μαθητές): Τα γνωστικά αντικείμενα ή αλλιώς τα μαθήματα καθώς και οι κατευθυντήριες γραμμές των αναλυτικών προγραμμάτων επηρεάζουν τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος για να υποστηρίξουν τη διδασκαλία στον χώρο του μουσείου. Για παράδειγμα η κατανόηση της μαθηματικής έννοιας μοτίβο μπορεί να διδαχτεί στα παιδιά παρατηρώντας μια συλλογή από παραδοσιακές φορεσιές ή μια συλλογή από αγγεία της γεωμετρικής περιόδου. Το μοτίβο αποτελεί μια σχέση διάταξης στην οποία έχουμε τη διαδοχική σειρά επαναλαμβανόμενων στοιχείων που οδηγούν σε μια σύνθεση. Χρησιμοποιώντας τη διδακτική προσέγγιση για την δημιουργία του μοτίβου, αρχικά μας ενδιαφέρει να διεγείρουμε το ενδιαφέρον των παιδιών με τα κατάλληλα ερεθίσματα και στη συνέχεια επιδιώκεται η ενεργητική συμμετοχή των παιδιών.

(Ρωκ- Μελά και Μουρατιάν, 2008)

Σχετικά με την παιδαγωγική προσέγγιση η ευθύνη του μουσείου είναι να δώσει νόημα στη μάθηση και να συσχετίσει με επιστημονικό τρόπο ιστορικές και αισθητικές έννοιες στον κόσμο των εμπειριών του επισκέπτη και επομένως να αυξήσει την ικανότητα του για γνώση και κατανόηση. Οι ενεργητικές μέθοδοι μάθησης διευκολύνουν την ανάπτυξη της σχέσης μεταξύ εκθέματος- επισκέπτη. Βασική αρχή λοιπόν αποτελεί η ανακάλυψη στοιχείων, η εξερεύνηση του εκθέματος, η συλλογή στοιχείων και όχι η ξερή παροχή γνώσεων- πληροφοριών.

Ο ρόλος του ενήλικα είναι να συνεργάζεται και να παροτρύνει τα παιδιά μέσα από πρακτικές ασκήσεις, ερωτήσεις, ανάθεση καθηκόντων και να τα βοηθά να εσωτερικεύσουν και να κατακτήσουν τη γνώση μόνα τους. Ακόμη, τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιήσουν χαρτί, μολύβι, ξυλομπογιές που θα τα βοηθήσουν να συλλέξουν στοιχεία παρατηρώντας τα δεδομένα. Αφού έχουν μαζευτεί και παρατηρηθεί, οι πληροφορίες αναλύονται και βγαίνουν συμπεράσματα. Τα παιδιά στην προσπάθειά τους να επιλύσουν τα προβλήματα που προκύπτουν από την παρατήρηση μπορεί να καταλήξουν σε ελλιπή συμπεράσματα και ανακριβή αλλά αυτό που έχει σημασία είναι η διαδικασία της επίλυσης του προβλήματος και όχι η σωστή απάντηση.

Πολύ σημαντικό στη μουσειακή περιπέτεια έχει το παιχνίδι που βοηθάει τα παιδιά αλλά και τους ενήλικες να εξερευνήσουν και να ανακαλύψουν, να ερεθίζουν τη φαντασία τους, να ορίσουν και να λύσουν προβλήματα, να πάρουν ρόλους και να δημιουργήσουν νοήματα και έννοιες γύρω από τα αντικείμενα. Ο κόσμος του παιδιού είναι σε μια συνέχεια μεταξύ της μέσα και έξω από το σχολείο ζωής του. Όταν η μάθηση γίνει παιχνίδι και το παιχνίδι μάθηση έχει επέλθει μια διανοητική, συναισθηματική και κοινωνική ισορροπία στο παιδί με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια θετική διάθεση για τη πορεία της μάθησης (Ιατρίδη, 1993).

Έτσι, οι επισκέπτες μπορούν να παίξουν παιχνίδια όπως να ψάξουν και να περιγράψουν αντικείμενα, να δραματοποιήσουν μια κατάσταση, να παρατηρήσουν, να γράψουν μια ιστορία, να ζωγραφίσουν, να χορέψουν κλπ.

Κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι μια διαδικασία που στοχεύει στην ενεργητική και ολοκληρωμένη μάθηση. Τα βασικά στάδια της ολοκληρωμένης μάθησης είναι η γνώση, η κατανόηση, η εφαρμογή, η ανάλυση, η σύνθεση και η αξιολόγηση. Συνήθως η εκπαιδευτική πράξη στο σχολείο σταματάει στην εφαρμογή. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι να βοηθήσει τον εκπαιδευόμενο να εξελίξει τις ικανότητες του χρησιμοποιώντας τις βασικές αρχές της μαιευτικής ανακαλυπτικής μεθόδου (Hein, 1998).

Υπάρχουν χρήσιμες ερωτήσεις στην εκπαίδευση, χωρισμένες σε είδη τα οποία είναι τα εξής: οι κλειστές, οι ρητορικές, οι διαχειριστικές και οι ανοιχτές. Οι πιο χρήσιμες στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι οι ανοιχτές διότι βοηθούν κυρίως τα παιδιά να εξελίξουν ικανότητες καθώς και να ξεδιαλύνουν έννοιες. Όμως είναι και οι πιο δύσκολες διότι απαιτούν χρόνο για σκέψη και να απαντηθούν.

Η διδασκαλία που στηρίζεται σε ανοιχτές ερωτήσεις απαιτεί περισσότερο χρόνο και ευελιξία για να μη χαθεί ο στόχος, αποδεικνύεται όμως πιο αποτελεσματική σε ότι αφορά στη συμμετοχή όλων των παιδιών. Οι απαντήσεις μπορούν να μεταβάλλουν το πρόγραμμα και να γεννήσουν νέες ιδέες που θα διευκολύνουν τον δάσκαλο σε μια επόμενη φάση. Παράλληλα και ανάλογα με την ετοιμότητα του δασκάλου μπορούν να έχουν ρόλο διαμορφωτικής αξιολόγησης κατά τη διάρκεια του προγράμματος (Gardner, 1983).

Οι ερωτήσεις σε συνδυασμό με ποικιλία λεκτικής ή εκφραστικής επιβράβευσης διαμορφώνουν θετικό κλίμα. Η ενθάρρυνση των μαθητών και η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης τους αποτελούν καταλυτικές παραμέτρους για την επιτυχία ενός προγράμματος. Ακόμα και εάν ένα παιδί πει « δεν ξέρω», μια ανοιχτή ερώτηση διαμορφώνει μια θετική στάση και δημιουργεί πεδίο αναζήτησης πιθανών απαντήσεων.

Η εκπαίδευση οφείλει να αναγνωρίζει την ισοτιμία των διαφορετικών κοινωνικών και πολιτισμικών κωδίκων. Οι μαθητές μέσα από αυτή τη προσέγγιση έχουν την δυνατότητα να συνδιαλέγονται ισότιμα με τους άλλους, να διακρίνουν και να αποδέχονται τις διαφορετικές ρητορικές με τις οποίες κατασκευάζονται διαφορετικές πραγματικότητες. Κατά συνέπεια οι διαφορετικές παιδαγωγικές αρχές και πρακτικές σχεδιάζονται με γνώμονα την αναγνώριση των δικαιωμάτων των ατόμων και τον σεβασμό της διαφορετικότητας.

Για να πραγματοποιηθεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα χρειάζονται:

- Συναντήσεις με τον/την υπεύθυνο/η των παιδιών και ενημέρωση για το γνωστικό αντικείμενο και την εκπαιδευτική διαδικασία του προγράμματος, προμήθεια εποπτικού υλικού και φυλλαδίων, καθώς και εξειδίκευση του προγράμματος ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών.
- Ενημέρωση στα παιδιά εκ μέρους των μουσειοπαιδαγωγών για τους χώρους του μουσείου και ασκήσεις εισαγωγής στο γνωστικό αντικείμενο.
- Επίσκεψη στο μουσείο προκαθορισμένη ώρα και ημέρα.
- Αξιολόγηση του προγράμματος μέσα από τις εργασίες και τις ζωγραφιές των μαθητών καθώς και τις εκθέσεις των μουσειοπαιδαγωγών.

Κατά το σχεδιασμό μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης σε μουσείο είτε αυτή είναι ξενάγηση είτε εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Χαλκιά, 2002:297-307):

- ορίζουμε το θέμα (επιλογή μουσείου και συλλογής σύμφωνα με τους στόχους μας σύντομος χρόνος περιήγησης), θέτουμε το στόχο (ανάπτυξη δεξιοτήτων, γνωστικοί, αισθητικοί κ.λπ. στόχοι σε σχέση με την ηλικία των μαθητών, της ζωής και των ενδιαφερόντων τους, των γνώσεων και των προηγούμενων εμπειριών, καθώς και του αναλυτικού προγράμματος),
- επιλέγουμε τη μέθοδο (ερωταποκρίσεις και συζήτηση, παρατήρηση και εμπλουτισμός νέας γνώσης ανάλογα με το γνωστικό και το πολιτιστικό υπόβαθρο κάθε μαθητή, συμμετοχή σε εργαστήρια, διαγωνισμοί, εικαστικές δραστηριότητες κ.ά.),
- μεριμνούμε για τα πρακτικά ζητήματα (διαδρομή, εισιτήριο, χώροι, χώρος στάσης του λεωφορείου, δυνατότητα να καθίσουν οι μαθητές, να πιουν νερό κ.λπ.).
- η προετοιμασία στην τάξη (αναφορά στοιχείων που συνδέονται με το αναλυτικό πρόγραμμα και τα ενδιαφέροντα της ομάδας προκειμένου να έχουμε ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος, το λόγο επίσκεψης στο μουσείο, γεγονός που σχετίζεται με την αξία του αυθεντικού, ενημέρωση για την έννοια του μουσείου και τον απαραίτητο κώδικα συμπεριφοράς μέσα σε αυτό),
- η διαδικασία επίσκεψης στο μουσείο (ψυχαγωγική, αισθητική και διδακτική εμπειρία, παροτρύνουμε τα παιδιά να παρατηρήσουν προσεκτικά τα αντικείμενα, να διατυπώσουν κρίσεις και απορίες, συζήτηση),

- οι δραστηριότητες μετά την επίσκεψη (εικαστικές δραστηριότητες, συμπλήρωση φυλλαδίου, παιγνίδια ρόλων, ταμπλό με κείμενο και φωτογραφίες, κείμενο για την εφημερίδα του σχολείου κ.λπ)
- στην προσαρμογή τού προγράμματος στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τής ομάδας (γνωστικό επίπεδο μαθητών, προηγούμενες εμπειρίες από επισκέψεις σε μουσεία, ομοιογένεια τής ομάδας ως προς το θρήσκευμα, την εθνικότητα, τη γλώσσα),
- στη σύνδεση τής επίσκεψης με το αναλυτικό πρόγραμμα τής τάξης και τη σχολική ζωή των μαθητών (συσχετισμός εκπαιδευτικού προγράμματος με τα ενδιαφέροντα των μαθητών),
- στη δυνατότητα ουσιαστικής αξιολόγησης τού προγράμματος (διαπίστωση εάν επιτεύχθηκαν οι στόχοι τού προγράμματος).

4.7. Εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία τέχνης και η διδασκαλία τής ιστορίας τής τέχνης.

Τα έργα τέχνης αποτελούν αντικείμενο έρευνας τόσο τής Ιστορίας όσο και τής Ιστορίας τής Τέχνης αν και υπάρχει διαφορά στους σκοπούς και στη μέθοδο προσέγγισης των έργων μεταξύ των δύο επιστημών. Για τους ιστορικούς τής τέχνης τα εικαστικά έργα αποτελούν το βασικό αντικείμενο τής επιστήμης τους που καλούνται να ερμηνεύσουν, ενώ αντίθετα οι ιστορικοί φαίνεται ότι θεωρούν τα έργα τέχνης ως συμπληρωματικές πηγές που έχουν περιορισμένη σημασία για την ιστορική έρευνα και την αποκάλυψη τής αλήθειας. Ωστόσο, δέχονται ότι τα έργα τέχνης πρέπει γενικά να θεωρούνται ουσιώδεις πρωτογενείς πηγές για τη μελέτη μιας συγκεκριμένης εποχής (Δάλκος, 2002:108).

Οι επιφυλάξεις που διατυπώνονται για τη χρησιμότητα των εικαστικών έργων ως ιστορικών πηγών φαίνεται ότι στηρίζονται κυρίως στις αμφιβολίες που μπορεί να δημιουργούνται ως προς την ερμηνεία των συμβόλων των εικαστικών τεχνών. Στη σύγχρονη Ιστοριογραφία φαίνεται ότι οι αμφιβολίες για τη χρησιμότητα των εικαστικών έργων ως ιστορικών τεκμηρίων πηγάζουν και από την πεποίθηση ότι για την καταγραφή και την ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων είναι απαραίτητη η αποκάλυψη τής συλλογικής συνείδησης. Η τέχνη ενσωματώνει μορφές και θέματα του παρελθόντος που δεν ταυτίζονται αναγκαστικά με αυτά τής συλλογικής συνείδησης, εφόσον τα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα υπακούουν σε κώδικες λιγότερο ή περισσότερο ανεξάρτητους από το χρονικό τους περιβάλλον και επομένως ο κώδικας επικοινωνίας που χρησιμοποιεί η τέχνη δεν ανάγεται εύκολα σε κάποιον άλλον. Εξάλλου, ενστάσεις μπορεί να υπάρχουν και για την αξία που μπορεί να έχουν τα έργα τέχνης στη σπουδή των ιστορικών γεγονότων. Για παράδειγμα, τα ερείπια ενός ναού του παρελθόντος δεν μπορεί να αποτελούν μαρτυρία για συγκεκριμένα γεγονότα κάποιας εποχής ούτε παράδειγμα μιας γενικότερης κατηγορίας πραγμάτων ή γεγονότων (Δάλκος, 2002:115).

Στην οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μουσεία τέχνης ελάχιστα συνυπολογίζονται οι δυνατότητες που έχουν τα εικαστικά έργα για την διδασκαλία άλλων μαθημάτων εκτός από αυτό τής αισθητικής αγωγής. Πρέπει λοιπόν να συνειδητοποιηθεί η δυνατότητα αξιοποίησης τής τέχνης για διδακτικούς σκοπούς σε διάφορες γνωστικές περιοχές

και να επιχειρηθεί η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα συνδυάζουν τη τέχνη με την Ιστορία, την Κοινωνιολογία, τα Θρησκευτικά κ.α.(Δάλκος, 2002:116).

Για το μάθημα της Ιστορίας ειδικότερα, τα προγράμματα μπορεί να αφορούν την εξέταση και ερμηνεία εικαστικών έργων που ομαδοποιούνται και μπορεί να δώσουν απαντήσεις σε ιστορικά προβλήματα σχετικά με τις ιδεολογίες, τις νοοτροπίες αλλά και το πνεύμα μιας ιστορικής περιόδου. Για παράδειγμα, μέσα από έργα κλασικής αρχαιότητας μπορεί να γίνει αντιληπτή η έννοια του ανθρωπισμού.

4.8. Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ- Εκπαίδευση και Πολιτισμός»

Οι έννοιες «εκπαίδευση» και «πολιτισμός» είναι δύο έννοιες που βρίσκονται σε συνεχή διάλογο. Έμφαση στον πολιτισμό, μέσα από την εκπαίδευση, σημαίνει προσέγγιση της ανθρώπινης κατάκτησης και δημιουργίας, επικοινωνία με τους ανθρώπους και το περιβάλλον, έκφραση και επικοινωνία μέσω της τέχνης.

Το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ- Εκπαίδευση και Πολιτισμός» αποσκοπούσε στην ανάδειξη της πολιτιστικής διάστασης της εκπαίδευσης. Εφαρμόστηκε πειραματικά την περίοδο 1995-2001 σε 92 Δημοτικά Σχολεία (86 δημόσια και 6 ιδιωτικά) στην Ελλάδα και 2 Δημοτικά Σχολεία στην Κύπρο (Λευκωσία και Λεμεσό). Αποτέλεσε κοινό πρόγραμμα δράσης του ΥΠΕΠΘ και του ΥΠΠΟ με φορέα υλοποίησης τη Γενική Γραμματεία Επιμόρφωσης Ενηλίκων (Παϊζης-Θεοδωρίδης, 2000).

Το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ» υπήρξε ουσιαστικά ένα πρόγραμμα εμπύχωσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, που απέβλεπε στην ανάπτυξη θετικής στάσης προς την Τέχνη και τον Πολιτισμό και τελικά στην αναγνώριση της παιδαγωγικής τους σημασίας.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα υπήρξε πολύπλευρη, πολύτεχνη, είχε εργαστηριακή μορφή και αναπτύχθηκε σε επάλληλους κύκλους «προκειμένου να καταστεί ο δάσκαλος όχι απλός χειριστής υλικών, αλλά συνειδητός γνώστης των μεθόδων και εξερευνητής των μέσων, που πρέπει να αναζητήσει προκειμένου η διδακτική του παρέμβαση να προκαλεί το συναίσθημα και την απόλαυση, καλύπτοντας παράλληλα με πληρότητα και σαφήνεια τους διδακτικούς του στόχους» (Παϊζης,2002).

Στόχος του προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ» υπήρξε, μέσα από την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η μετατροπή όλης της σχολικής κοινότητας σε κοινότητα επικοινωνίας, δημιουργικότητας και έκφρασης. Ιδιαίτερη σημασία αποδόθηκε από την αρχή της εφαρμογής του προγράμματος, στην οργάνωση επισκέψεων σε χώρους πολιτισμικής και ιστορικής αναφοράς, με τη δημιουργία ενός πλαισίου επίσκεψης σε ένα μουσείο μέσα από τη δράση «οι μαθητές πηγαίνουν να συναντήσουν την τέχνη». Η δράση αυτή αναλύεται σε τρεις άξονες: α) ανάπτυξη δεξιοτήτων και καλλιτεχνικής έκφρασης β) ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπροσωπικής επικοινωνίας μέσα από την καλλιτεχνική έκφραση και γ) ανάπτυξη πολιτισμικής συνείδησης (Παϊζης, 2002).

Σήμερα, μετά την πειραματική εφαρμογή του προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ», παραμένει η ανάγκη να μιλάμε για την λειτουργία ενός πραγματικά δημιουργικού σχολείου, όπου μέσα από τη διδασκαλία θα αναπτύσσονται ανθρώπινες σχέσεις και όπου ο μαθητής θα ενθαρρύνεται στη δημιουργία καλλιτεχνώντας τη συνθετική σκέψη, την παρατηρητικότητα και το ταλέντο του,

εμπιστευόμενος τη διαίσθηση, τα συναισθήματα και τις εμπειρίες του. Μιλάμε για τη σύνθεση παιδείας και πολιτισμού, για τη συνεργασία Σχολείου και Μουσείου με στόχο την «ευαισθητοποίηση του παιδιού στον πολιτισμό και τη δημιουργία μιας άλλης κοινωνίας, μιας άλλης νοοτροπίας, μιας άλλης πολιτικής», σύμφωνα με τη σκέψη της Μελίνας Μερκούρη. .

Αρκετά σχολεία ενημερώνονται για τη λειτουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα μουσεία διαφόρων τύπων και επιχειρούν να εντάξουν τους μαθητές τους σε κάποιο από αυτά. Συνήθως όμως απογοητεύονται αφού «για τα επόμενα δύο χρόνια ο αριθμός έχει κλείσει», σύμφωνα με τις απαντήσεις των υπευθύνων. Λίγα μόνο δημόσια σχολεία καταφέρνουν να παρακολουθήσουν τα προγράμματα αυτά. Ωστόσο η επαφή σχολείου και μουσείου, πιο συγκεκριμένα ομάδας μαθητών και εκπαιδευτικού προγράμματος, αρχίζει και τελειώνει στο χρόνο που διαρκεί το πρόγραμμα. Τίποτε δεν προηγείται και τίποτε δεν έπεται. Στις περισσότερες, μάλιστα, των περιπτώσεων υπάρχει και η ανάγκη συμπλήρωσης φυλλαδίου κατά τη διάρκεια του προγράμματος ,γεγονός που – κατά τη γνώμη μας- χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή ως προς το πλαίσιο χρήσης του, ώστε να μην μετατρέπεται η συμπλήρωση του φυλλαδίου σε αυτοσκοπό και λειτουργεί επιβαρυντικά για τη δυναμική του προγράμματος (Παϊζής, 2002). Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις όπου ο μουσειοπαιδαγωγός θα συνεργαστεί με τους εκπαιδευτικούς που συνοδεύουν την ομάδα των μαθητών για να υπάρξουν διδακτικές προεκτάσεις της επίσκεψης στο σχολείο. Αυτό συμβαίνει είτε γιατί το ρόλο του μουσειοπαιδαγωγού τον αναλαμβάνουν άτομα άλλης ειδικότητας επιφορτισμένα ήδη με άλλο έργο (π.χ. αρχαιολόγοι), οπότε δεν υπάρχει χρόνος για περαιτέρω επαφές, είτε γιατί εκτιμάται ότι η ευθύνη του μουσείου σταματά στην ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος και τη συνέχεια την αναλαμβάνει το σχολείο.

Υπάρχει όμως και η άλλη όψη της πραγματικότητας, όπου ολόκληρα σχολεία επισκέπτονται, συνήθως την άνοιξη, τα μουσεία. Κατά τις επισκέψεις αυτές δίνονται ορισμένες πληροφορίες από τον εκπαιδευτικό, οι οποίες προσκρούουν στην αδιαφορία των μαθητών, εφόσον δεν έχουν προετοιμαστεί κατάλληλα πριν την επίσκεψη. Έτσι συναντάμε συχνότατα το «άσκοπο περιδιάβασμα των παιδιών μπροστά από τα εκθέματα ενός μουσείου ή τα μνημεία ενός αρχαιολογικού χώρου» (Κουβέλη,2000:63-87).

Η κατάσταση αυτή μπορεί να αλλάξει και είναι αναγκαίο να αλλάξει. Η αλλαγή αυτή εντοπίζεται αφενός στον τρόπο προσέγγισης του πολιτισμικού αγαθού, ως φορέα μηνυμάτων, τα οποία δεν εξαντλούνται για το δέκτη μαθητή σε μία και μόνο επίσκεψη και αφετέρου στη θεσμοθέτηση θέσεων μουσειοπαιδαγωγών με αποστολή τη δημιουργία στενών και διαρκών επικοινωνιακών σχέσεων μουσείου και σχολείου, στην κατεύθυνση της ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών και της κατάλληλης προετοιμασίας εκπαιδευτικών και μαθητών τόσο πριν από την επίσκεψη, αλλά και την αξιοποίηση της επίσκεψης στη συνέχεια.

4.9 . Πλεονεκτήματα των σύγχρονων μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων

Οι δυνατότητες άμεσης προσέγγισης, ουσιαστικής κατανόησης και δημιουργικής αξιοποίησης της τέχνης και του πολιτισμού μπορούν να θεωρηθούν μεγάλα πλεονεκτήματα της εφαρμογής σύγχρονων μουσειοπαιδαγωγικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Γι' αυτό και, όπως έχει ήδη αναφερθεί, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η βασικότερη θετική επίπτωσή τους για την εκπαίδευση σχολικών ομάδων, δεν είναι τόσο η δόμηση ειδικών γνώσεων σε σχέση με το θεματικό περιεχόμενο συγκεκριμένων μουσείων, όσο η ευρύτερη καλλιέργεια δεξιοτήτων για την αναγνώριση, προσέγγιση και αξιοποίηση των μουσείων και ευρύτερα του υλικού και άυλου πολιτισμού, μέσα σε πλαίσιο αισθητικής απόλαυσης, κοινωνικού διαλόγου και ψυχαγωγίας. Με αυτή την έννοια, η αξιοποίηση των μουσείων και άλλων ευρύτερων χώρων πολιτισμικής αναφοράς από την σχολική εκπαίδευση αποκτά ευρεία παιδευτική σημασία, γιατί μπορεί να καλλιεργεί αδιακρίτως σε όλα τα παιδιά, και από πολύ μικρή ηλικία, δεξιότητες αισθητικής απόλαυσης, κριτικής προσέγγισης, κατανόησης και ερμηνείας της τέχνης και του πολιτισμού, που μπορούν να θεωρηθούν προϋποθέσεις για την υποστήριξη του δικαιώματος όλων στον πολιτισμό.

Ειδικότερα, σύγχρονα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να συμβάλουν αποφασιστικά στην καλλιέργεια δεξιοτήτων για προσέγγιση της πολιτισμικής πραγματικότητας με όρους που ανταποκρίνονται στην πολυσημία της και που αποδέχονται ότι ο υλικός και άυλος πολιτισμός «φέρουν μηνύματα πέραν των περιορισμένων μηνυμάτων που κάθε ερμηνεία τους προβάλλει» και ότι οι σημασίες βρίσκονται «τόσο στις σιωπές όσο και στις λέξεις που χρησιμοποιούνται» (Kavanagh, 2000:17).

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή σύγχρονων εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μουσεία και ευρύτερους χώρους πολιτισμικής αναφοράς είναι μία πρόκληση, καθώς μας καλεί να επινοούμε αλλά και συνεχώς να αξιολογούμε και να αναθεωρούμε ανοικτές, εναλλακτικές, διαθεματικές και διαπολιτισμικές μεθόδους για την ανάδειξη της πολυσημίας των πολιτισμικών αντικειμένων, παρέχοντας, παράλληλα, σε διαφορετικές ομάδες κοινού, και, ειδικότερα, σε σχολικές, τη δυνατότητα να καλλιεργούν αντίστοιχες δεξιότητες κριτικής προσέγγισης, ανάγνωσης, κατανόησης, ερμηνείας και απόλαυσης του πολιτισμού.

Συμπερασματικά, μπορούμε να προτείνουμε τύπους εκπαιδευτικών προγραμμάτων που, μεταξύ άλλων, σέβονται το αντικείμενο που διαπραγματεύονται, και οι οποίοι αναδεικνύουν ή υπονοούν τις πολύπλευρες, σύνθετες, και ορισμένες φορές αντιθετικές και αβέβαιες διαστάσεις του, ενώ, παράλληλα, επινοούν εναλλακτικούς τρόπους που διευκολύνουν την προσέγγιση και κατανόησή του από διαφορετικές ομάδες κοινού, θέτοντας νέα ερωτήματα, ανατρέποντας προκαταλήψεις και παγιωμένες απόψεις και ανοίγοντας νέα μονοπάτια για περαιτέρω διερευνητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις, σε πλαίσιο κριτικής σκέψης, διαλόγου, ψυχαγωγίας και απόλαυσης.

5. Η διεξαγωγή ενός μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος

5.1 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού : Πριν την επίσκεψη, κατά την επίσκεψη (στην έκθεση ή στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων), μετά την επίσκεψη

Πώς θα αντλήσει ο εκπαιδευτικός πρακτικές οδηγίες πριν από την επίσκεψη

Συνήθως ο εκπαιδευτικός έχει μια αμυδρή ιδέα του επισκέψιμου χώρου από κάποια επίσκεψη του περασμένου σχολικού έτους. Καλό είναι, ωστόσο, να ενημερωθεί περισσότερο σχετικά με το μουσείο που θα επισκεφθεί με τους μαθητές του, ώστε να αποφύγει δυσάρεστες εκπλήξεις, όπως π.χ. οι συγκεκριμένες αίθουσες ή και όλο το μουσείο ή ο αρχαιολογικός χώρος να είναι κλειστά τη μέρα της επίσκεψης.

Τα περισσότερα μουσεία έχουν ιστοσελίδες που δίνουν τις σχετικές πληροφορίες, αλλά καλό είναι να υπάρξει και τηλεφωνική επικοινωνία για την περίπτωση που η ιστοσελίδα του μουσείου δεν ενημερώνεται συχνά.

Ακόμη κι αν υπάρχει ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, συνιστάται ο εκπαιδευτικός να ενημερωθεί για τον τρόπο διεξαγωγής του, ώστε να ξέρει και ο ίδιος τη διαδικασία και να μπορεί ενδεχομένως να συνεισφέρει στην καλύτερη υλοποίηση με τη συγκεκριμένη τάξη. Θεωρείται αυτονόητο ότι ο εκπαιδευτικός παρίσταται ενεργά καθ'όλη τη διάρκεια του προγράμματος και δεν το βλέπει ως ευκαιρία να μείνει μόνος στο κυλικείο του μουσείου και να χαλαρώσει. Από την άλλη, δε θα πρέπει να διακόπτει και να παρεμβαίνει στο έργο των μουσειοπαιδαγωγών, εκτός αν το κρίνει απαραίτητο ή αν του ζητηθεί.

Πώς θα ενημερωθεί ο εκπαιδευτικός για το περιεχόμενο της επίσκεψης

Η γνώση της μεθόδου και του περιεχομένου του εκπαιδευτικού προγράμματος θα βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να σχεδιάσει και κατάλληλες δραστηριότητες πριν και μετά την επίσκεψη. Ιδανικό θα ήταν πριν από την επίσκεψη ο εκπαιδευτικός να λάβει μέρος σε μία ή περισσότερες ημερίδες ενημέρωσης από μέρους του μουσείου, ώστε να γνωρίσει τα πρόσωπα με τα οποία θα συνεργαστεί, να παρακολουθήσει μια ξενάγηση στους χώρους του μουσείου, ώστε να του είναι οικείοι, και να εντοπίσει τα αντικείμενα με τα οποία πρόκειται οι μαθητές του να ασχοληθούν. Επίσης, να παραλάβει οιοδήποτε έντυπο υλικό, ώστε να το χρησιμοποιήσει δημιουργικά. Πολλές φορές κατά την επίσκεψη σε μουσεία ή αρχαιολογικούς χώρους μοιράζονται φυλλάδια στους μαθητές, τα οποία στη συνέχεια «ξεχνιούνται» χωρίς να τύχουν οποιασδήποτε προσοχής, αφού εξάλλου είναι με μια έννοια περιττά την ώρα της ξενάγησης. Σε αυτήν την περίπτωση καλό είναι

να φροντίσει ο εκπαιδευτικός, ώστε τα φυλλάδια να παραληφθούν και να αξιοποιηθούν μετά την επίσκεψη κατά την εργασία στην τάξη (Ρωκ- Μελά & Μουρατιάν, 2008).

Πώς θα προετοιμάσει ο εκπαιδευτικός την τάξη του για την επίσκεψη;

Η προετοιμασία για το μουσείο δε θα έπρεπε να επικεντρώνεται στο περιεχόμενο αλλά κυρίως στη μέθοδο της «συλλογικής συμμετοχής». Συχνά οι μαθητές συμμετέχουν με ακατάστατο και χαοτικό τρόπο, δυσκολεύονται να προσέξουν τον ομιλητή και διακόπτουν συχνά τον εκπαιδευτή ή τους συμμαθητές τους. Δεν έχουν μάθει κανόνες συμπεριφοράς, ώστε να συγκρατούν τον ενθουσιασμό τους, πράγμα το οποίο μερικές φορές προκαλεί προβλήματα. Ένας τύπος εκπαίδευσης που απαιτείται είναι η εκπαίδευση στο ιδιαίτερο είδος της μάθησης, για την επίτευξη της οποίας θα έπρεπε να συνεργαστούν σχολεία και μουσεία. Η προετοιμασία για την επίσκεψη, λοιπόν, σημαίνει να καλλιεργηθούν δεξιότητες για ομαδική δουλειά: στοχασμός, παρατήρηση, διάλογος, σεβασμός στους συμμαθητές και τις ιδέες τους, προσαρμογή στη χρονική διάρκεια των ποικίλων δραστηριοτήτων (Ρωκ- Μελά & Μουρατιάν, 2008).

Μετα την επίσκεψη

- Με την έξοδο των παιδιών από το μουσείο, η πόρτα δεν κλείνει πίσω τους. Μερικές δραστηριότητες που μπορούν να γίνουν μέσα στην τάξη είναι οι εξής :
- Ο δάσκαλος και τα παιδιά καθισμένοι σε ένα κύκλο συζητούν για την επίσκεψη στο μουσείο και όσα βίωσαν.
- Τα παιδιά μπορούν να ζωγραφίσουν εκθέματα του μουσείου και να τα αναρτήσουν στην τάξη τους.
- Χρησιμοποιώντας απλά υλικά προσπαθούν να δημιουργήσουν τα δικά τους έργα.
- Ζητήστε από τα παιδιά να βρουν και να καταγράψουν τις πιο παράξενες χρήσεις που φαντάζονται για τα αντικείμενα που είδαν στο μουσείο.
- Ζητήστε από τα παιδιά να επιλέξουν και να ζωγραφίσουν ένα αντικείμενο κοινό για όλα τα παιδιά. Κάθε παιδί το ζωγραφίζει ή το κατασκευάζει με κολάζ με το δικό του ξεχωριστό τρόπο (διαφορετικά χρώματα, τεχνικές, υλικά κολάζ κτλ.).

Επίσκεψη στην έκθεση ή στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

Καλό είναι η επίσκεψη στις αίθουσες να συνδυάζεται με επίσκεψη στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Αν η επίσκεψη στην έκθεση συνδυάζεται με την παρατήρηση αντικειμένων, στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα πρέπει να γίνονται εργαστήρια ή να εξηγούνται με απλό τρόπο έννοιες που συνδέονται με τα εκτεθειμένα αντικείμενα. Εκεί θα πρέπει να εμπλέξουμε τους μαθητές ενεργητικά ασκώντας την παρατηρητικότητα τους και χρησιμοποιώντας ως εργαλεία την έκπληξη, την περιέργεια και το θαυμασμό. Η συζήτηση θα πρέπει να γίνεται χωρίς να ενδιαφερόμαστε τόσο για τη «σωστή» ερμηνεία.

5.2. Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού

Η ιστορία της μουσειοπαιδαγωγικής στην Ελλάδα μετρά τριάντα χρόνια. Από τότε έχουν αλλάξει πολλά πράγματα και σήμερα το μουσείο τείνει να γίνει «μουσείο για όλους» (Γκαζή, 2004:9). Πλέον, είναι απαραίτητο κάθε μουσείο να έχει ειδικό εκπαιδευτικό τμήμα, οι δράσεις του οποίου θα κάνουν το μουσείο πιο προσιτό στο ευρύ κοινό.

Τα αντικείμενα ως ερεθίσματα για μάθηση και ψυχαγωγία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν προς διερεύνηση μπορεί να είναι απλά και καθημερινά. Ένα μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα είναι ευέλικτο και δεν αποτελεί «συνταγή» μάθησης. Διαθέτει συγκεκριμένο σχεδιασμό που υποβάλλεται σε κάθε στάδιο δράσης του υπό αμφισβήτηση και επαναξιολόγηση ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες, τις ανάγκες και τις προσδοκίες του κοινού στο οποίο απευθύνεται. Πρόκειται για έναν «ζωντανό οργανισμό» που μεταβάλλεται και εξελίσσεται ανάλογα με το κοινό του. Μέσα από τεχνικές της αφήγησης, της διήγησης ιστοριών, μέσα από τη λεκτική και τη μη λεκτική επικοινωνία, με συζητήσεις και ανταλλαγή απόψεων, καλείται και προκαλείται ο θεατής παίζοντας να ανακαλύψει τη γνώση και να δομήσει νέα βιώματα. Το θεατρικό παιχνίδι, το παιχνίδι ρόλων, η εικαστική, κινησιολογική ή μουσική έκφραση χρησιμοποιούνται στην ενεργοποίηση του συναισθήματος και της σκέψης. Τι ρωτάμε, με ποιόν τρόπο, για ποιόν λόγο, γιατί την δεδομένη στιγμή, με ποιόν τρόπο εκφέρεται ο λόγος; αποτελούν πινελιές που χρωματίζουν τη διαδικασία δόμησης νοημάτων, κοινωνικά διαμορφωμένα και ατομικά διαπλασμένα.

Ο μουσειοπαιδαγωγός, σε αντίθεση με τον εκπαιδευτικό, έχει πολύ περιορισμένο χρόνο για να προλάβει να συνδεθεί με την τάξη. Η σχέση εμπιστοσύνης και αλληλοσεβασμού, που ο εκπαιδευτικός δημιουργεί σε διάστημα μηνών, θα πρέπει να γίνει από τον μουσειοπαιδαγωγό μέσα σε λίγη ώρα. Βέβαια, ο μουσειοπαιδαγωγός έχει αντίστοιχα σαν όπλο το κύρος που του προσδίδει το μουσείο. Τα δυνατά σημεία του μουσειοπαιδαγωγού είναι καλή επιστημονική γνώση, διάθεση για παιχνίδι, θέληση να καθοδηγεί τους άλλους να ανακαλύπτουν, ώστε να καταλαβαίνουν, και ικανότητα να ακούει και να δημιουργεί συναισθήματα.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού, σε συνεργασία με τους υπόλοιπους ειδικούς του μουσείου θα βοηθήσει έτσι ώστε να υλοποιηθούν οι τρεις βασικές μουσειακές λειτουργίες, δηλαδή η συλλογή, η έκθεση και η εκπαίδευση. Η εκπαίδευση αποτελεί συστατικό στοιχείο και όχι συμπλήρωμα των δύο προηγούμενων (Νικονάνου,2005:20). Ο μουσειοπαιδαγωγός καλείται να είναι παρών από την αρχή στην διαδικασία παραγωγής του μουσειολογικού σκεπτικού, μαζί με τους ειδικούς μουσειολόγους και αρχιτέκτονες, έτσι ώστε να αντιληφθεί το κεντρικό νόημα και να είναι σε θέση στη συνέχεια να σχεδιάσει το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα. Με τον τρόπο αυτό, το πρόγραμμα που θα προκύψει θα έχει νόημα και θα βοηθήσει τους επισκέπτες στους οποίους απευθύνεται να δώσουν ερμηνείες και να καταλήξουν σε συμπεράσματα, σύμφωνα με τα δικά τους ερωτήματα ατομικά και ομαδικά (Νάκου, 2001:139).

Τι δεν πρέπει να κάνει ο μουσειοπαιδαγωγός

- Να θέλει να διδάξει (και να εξετάσει!)
- Να αποκαλύπτει τη λύση ενός προβλήματος προς επίλυση, πριν εξαντλήσει όλες τις διαδικασίες
- Να θεωρεί τους μαθητές απλούς θεατές ή ακροατές και να μην τους εμπλέκει ενεργητικά
- Να ξέρει πάντα τις «σωστές» απαντήσεις ή ακόμη χειρότερα τις «σωστές» ερωτήσεις
- Να μην προσαρμόζει τη γλώσσα και τη στάση του στους μαθητές που έχει μπροστά του
- Να μην μπορεί να ξεστρατίσει από αυτά που έχει προετοιμαστεί να πει, παίρνοντας υπόψη του τις παρατηρήσεις και τα σχόλια των μαθητών
- Να μην ακούει τους μαθητές, αλλά να είναι επικεντρωμένος στον εαυτό του και σε όσα λέει

5.3. Σχέση εκπαιδευτικού και μουσειοπαιδαγωγού

Ποιος είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού μπροστά στον μουσειοπαιδαγωγό

- Να ζητήσει από τον μουσειοπαιδαγωγό να αναπτύξει ένα θέμα που σχετίζεται με το μάθημα της επόμενης μέρας.
- Να θέλει οι μαθητές του να κρατούν σημειώσεις για το τι λέει ο μουσειοπαιδαγωγός και όχι για το τι συμβαίνει.
- Να παρεμβαίνει σε συνεργασία με το μουσειοπαιδαγωγό, ώστε να μη γίνονται παρανοήσεις εκ μέρους των μαθητών.

- Να απαιτεί ησυχία παρόμοια με αυτήν της σχολικής αίθουσας, περιστέλλοντας έτσι τη συμμετοχή των μαθητών.

(Μουρατιάν, 2008)

Ποια είναι η σχέση εκπαιδευτικού και μουσειοπαιδαγωγού

Στο μουσείο ο μουσειοπαιδαγωγός δεν έχει την υποχρέωση του εκπαιδευτικού να αξιολογήσει τις γνώσεις των μαθητών. Αυτό έχει θετικά και αρνητικά στοιχεία. Το όλο κλίμα μπορεί να είναι πιο ελεύθερο, οπότε και οι μαθητές να αισθανθούν ελεύθεροι να εκφράσουν σκέψεις, απόψεις, αναμνήσεις, συναισθήματα, απορίες και να υιοθετήσουν προσωπική προσέγγιση στη γνώση. Από την άλλη, ενδεχόμενη αδιαφορία των μαθητών θα πρέπει να αντισταθμιστεί με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των μαθητών ως προς το περιεχόμενο και να είναι πιο ανάλαφρο, με χιούμορ και περισσότερη διάδραση, ώστε να προκαλεί το ενδιαφέρον τους. Ο εκπαιδευτικός στο μουσείο γίνεται πολλές φορές απλός παρατηρητής, ο ρόλος του μετατρέπεται από ενεργητικός σε παθητικό. Μπορεί, ωστόσο, να συνεισφέρει με το να είναι παρών σε όλα τα στάδια της επίσκεψης, τα οποία θα πρέπει να συζητηθούν εκ των υστέρων στην τάξη. Ακόμη, η επίσκεψη μπορεί να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό ως προς την επιστημονική του συγκρότηση και τους μαθητές ως προς τα ερεθίσματα που τους παρέχει. Όλα αυτά θα πρέπει να ενοποιηθούν εκ των υστέρων στη σχολική τάξη και να συνδεθούν με το πρόγραμμα σπουδών. Η αποτελεσματικότητα της επίσκεψης, λοιπόν, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από τις σχέσεις που θα αναπτυχθούν ανάμεσα στους συντελεστές: τον εκπαιδευτικό, το μουσειοπαιδαγωγό και τους μαθητές.

6. Αξιολόγηση και προτάσεις βελτίωσης σχέσεων μουσείου-σχολείου και εκπαιδευτικού- μουσειοπαιδαγωγού

6.1. Προβλήματα- Αξιολόγηση

Βασικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων μουσείων είναι η ανάπτυξη συνειδητής επικοινωνιακής πολιτικής που αποσκοπεί στην μετάδοση πληροφοριών και εμπειριών με σαφή αποτελέσματα και ευχάριστο τρόπο. Από το «ευρύ» κοινό έχουμε περάσει στον «ενεργό» επισκέπτη και πλέον αντιμετωπίζεται ως άτομο με ιδιαίτερες ανάγκες, δίνεται σημασία στις προτιμήσεις του, στις κοινωνικές και πνευματικές του ιδέες. Όσον αφορά τον τομέα της εκπαίδευσης στόχος της μουσειακής εκπαίδευσης είναι η προσέλκυση παιδιών σχολικής ηλικίας με την ανάπτυξη εκπαιδευτικών τμημάτων στα μουσεία. Τα μουσεία μπορούν να είναι ανοιχτά εκπαιδευτικά συστήματα για όλους και παράλληλα να αποτελούν έναν καλό συνεργάτη του σχολείου.

Οι οπαδοί της μουσειακής εκπαίδευσης βλέπουν σε αυτήν έναν δυναμικό φορέα εκπαιδευτικής φύσεως και υποστηρίζουν ότι το μουσείο προσφέρεται για διαθεματική προσέγγιση της γνώσης. Ταυτόχρονα η μουσειακή εκπαίδευση συμβάλει στην διαπολιτισμική εκπαίδευση αφού δίνει την δυνατότητα γνωριμίας και εκτίμησης άλλων πολιτισμών.

Ενώ το μουσείο στοχεύει να οδηγήσει τον επισκέπτη σε ενεργητικές προσεγγίσεις, η αξιολόγηση της επιτυχίας των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων εντός του μουσείου πραγματοποιείται μέσα από τον έλεγχο της απόκτησης γνώσεων, γιατί μόνο αυτές είναι εύκολο να μετρηθούν. Το πρόβλημα είναι ακόμα μεγαλύτερο στις περιπτώσεις των επισκέψεων σε μουσεία τέχνης, όπου οι εμπειρίες των επισκεπτών είναι σύνθετες και ο τρόπος ερμηνείας τους από τους ίδιους διακρίνεται για την πολυπλοκότητα του (Hooper-Greenhill, 1995:28).

Οι απόψεις που διατυπώνονται για την μουσειοπαιδαγωγική στηρίζονται κυρίως στην εμπειρία. Σύμφωνα με αυτές, η λειτουργία των εκπαιδευτικών τμημάτων των μουσείων συναντά σημαντικές δυσχέρειες, τόσο από άποψη προσόντων του προσωπικού όσο και από άποψη οικονομικών πόρων. Τα περισσότερα μουσεία δεν διαθέτουν ειδική αίθουσα προετοιμασίας εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή ακόμα και αν έχουν δεν είναι κατάλληλα εξοπλισμένα (Ambrose & Paine, 1993:40). Σε κάποιες περιπτώσεις η κατάρτιση του μουσειοπαιδαγωγού δεν είναι η κατάλληλη για την ανάληψη εκπαιδευτικού έργου, το οποίο έχει απαιτήσεις. Η σχέση μουσείου- σχολείου δεν είναι άμεση και πολλές φορές εμφανίζονται τάσεις ανταγωνισμού μεταξύ των ιδρυμάτων, ως φορέων εκπαίδευσης.

Η προσέγγιση του παρελθόντος μέσα από τις μουσειακές συλλογές διαφέρει σημαντικά από την ακαδημαϊκή προσέγγιση που επιχειρείται από το σχολείο. Οι μουσειακές συλλογές συμβάλουν ώστε να δοθεί ζωή στο παρελθόν μέσω της φαντασίας κατά τη διάρκεια μιας οπτικής επαφής (Meyer, 1993:24-25). Η επαφή αυτή έχει τη μορφή της επικοινωνίας, αν υποθέσουμε ότι το αντικείμενο αποτελεί φορέα ενός μηνύματος και ο επισκέπτης είναι ο αποδέκτης. Η παρατήρηση αποτελεί αναμφίβολα τη βασική προϋπόθεση για την «ανάπτυξη διαλόγου» ανάμεσα στον επισκέπτη και στα μουσειακά εκθέματα.

Οι προτάσεις των μουσειοπαιδαγωγών για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων δε σχετίζονται απαραίτητα με τον εκπαιδευτικό προβληματισμό όπως επίσης και με τη σύγχρονη διδακτική. Οι μουσειοπαιδαγωγοί προτείνουν διδακτικές προσεγγίσεις που βασίζονται στον διάλογο, αναμένοντας αποτελέσματα από την ελεύθερη «επικοινωνία» των επισκεπτών με τα αντικείμενα (Barnea, 1993:3-5). Φαίνεται επίσης πως οι μουσειοπαιδαγωγοί έχουν την εντύπωση πως ο χρόνος κατά τον οποίο οι μαθητές μπορούν να απασχοληθούν με ένα αντικείμενο είναι ανεπάρκτος, με αποτέλεσμα πολλές φορές να προτείνουν εκπαιδευτικά προγράμματα που απαιτούν την διάθεση πολλών ωρών. Πολλές από τις προτάσεις των μουσειοπαιδαγωγών για την υιοθέτηση αρχών και μεθόδων διδασκαλίας συνδέονται με τις διδακτικές προσεγγίσεις που κατά καιρούς έχουν παρουσιαστεί στην παιδαγωγική θεωρία. Οι πιο πρόσφατες αφορούν στην εφαρμογή ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας και οι πιο σοβαρές από αυτές είναι η ερευνητική διάθεση, η διαφοροποίηση στους ρυθμούς αφομοίωσης και η δυνατότητα ελεύθερης επιλογής πεδίων γνώσης. Υποστηρίζεται η ανάγκη να ενθαρρύνονται οι μαθητές ώστε να σκέπτονται, να συμπεραίνουν, να αξιολογούν, να διαλογίζονται, να φαντάζονται και να δημιουργούν (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1994:15).

Η προσέγγιση των εκθεμάτων από την πλευρά των μουσειοπαιδαγωγών γίνεται με τρόπους που στηρίζονται στην συναισθηματική φόρτιση, αποκαλύπτοντας την πεποίθηση ότι τα αντικείμενα «μιλάνε» από μόνα τους. Η αντιμετώπιση αυτή παρατηρείται συνήθως σε μουσεία που έχουν έργα τέχνης, στα οποία η πληροφόρηση που παρέχεται είναι ανεπαρκής και αναμένεται η έκφραση θαυμασμού για τα έργα (Δεληβορριάς, 1999:8).

Οι επισκέψεις στα μουσεία συχνά αντιμετωπίζουν δυσκολίες λειτουργίας, τόσο των σχολείων όσο και των μουσείων. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν: η έλλειψη συντονισμού για κοινό προγραμματισμό ανάμεσα στα σχολεία και στα μουσεία, η αδιαφορία των μαθητών, η οργάνωση επισκέψεων χωρίς προγραμματισμό, η ελλιπής κατάρτιση των εκπαιδευτικών αλλά οι ελλείψεις των μουσείων σε χώρους κατάλληλους με το αντίστοιχο εκπαιδευτικό προσωπικό (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1994:14).

Με βάση τα παραπάνω, επιβεβαιώνεται η ανάγκη συσχετισμού των μουσειακών συλλογών με το σχολικό πρόγραμμα και ταυτόχρονα συνειδητοποιείται το γεγονός ότι ένα μουσειακό αντικείμενο μπορεί να εξεταστεί από πολλές οπτικές και για διάφορους διδακτικούς σκοπούς.

6.2. Μουσείο – Σχολείο: Κοινά σημεία και διαφορές στους σκοπούς

Το μουσείο του 21^{ου} αιώνα υιοθετώντας τη φιλοσοφία της δια βίου μάθησης και μέσα από την αποδοχή ότι η μάθηση δεν πραγματοποιείται μόνο από αμιγώς εκπαιδευτικούς οργανισμούς αλλά και από πολιτιστικά ιδρύματα, διεύρυνε τον εκπαιδευτικό ρόλο του και αύξησε την ευθύνη απέναντι στο κοινό. Κατά αυτόν τον τρόπο διαμορφώνεται σταδιακά το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο θα στηριχτούν νέες προσπάθειες τόσο για την ψυχαγωγία όσο και για την εκπαίδευση.

Τα σύγχρονα μουσεία στοχεύουν και στην παροχή εκπαιδευτικού έργου. Έτσι, άσχετα με το είδος των συλλογών που συγκεντρώνει και εκθέτει ένα μουσείο, στόχοι που σχετίζονται με την

εκπαίδευση και την επιστημονική έρευνα παραμένουν σημαντικοί και επιδιώκονται από τους υπεύθυνους κάθε μουσείου (Σπαθάρη- Μπεγλίτη, 1994:74-87). Ενώ παλαιότερα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος βρισκόταν το αντικείμενο, η τεκμηρίωση και η έκθεση του, στην σημερινή εποχή παρατηρείται μια στροφή προς τον επισκέπτη και τα ενδιαφέροντα του (Φιλιπποπούλου-Μιχαηλίδου, 1999:47-54).

Ειδικότερα για τη μουσειοπαιδαγωγική, που ως λειτουργία θα μπορούσε να θεωρηθεί ο συνδετικός κρίκος μεταξύ μουσείου και σχολείου, διατυπώνεται ένας μεγάλος αριθμός απόψεων για τους σκοπούς και τις λειτουργίες της. Για παράδειγμα, οι συλλογές ενός μουσείου μπορεί να αποσκοπούν στη μόρφωση και στην ψυχαγωγία. Η μουσειοπαιδαγωγική μπορεί να ενθαρρύνει την επαφή μεταξύ ανθρώπων και εκθεμάτων, να διδάξει γεγονότα και να προκαλέσει το ενδιαφέρον. Τα μουσεία έχουν πραγματοποιήσει αναρίθμητες έρευνες με στόχο να διαπιστώσουν αν οι επισκέπτες τους δεν επισκέπτονται μόνο μια φορά το μουσείο και το κυριότερο ποιοι είναι εκείνοι που δεν επισκέπτονται τα μουσεία και γιατί. Στόχος είναι η αύξηση του αριθμού των επισκεπτών να επιτευχθεί μέσω των μαθητών των σχολείων (Γκράτζιου, 1990:38-39). Αυτή η επιλογή θα πρέπει να θεωρηθεί ως βασικό δεδομένο στον προβληματισμό που έχει αναπτυχθεί γύρω από τον εκπαιδευτικό ρόλο των μουσείων και την έμφαση που δίνεται στην οργάνωση των εκπαιδευτικών τους τμημάτων.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων φαίνεται ότι κυρίως στοχεύουν να κάνουν το μουσείο χώρο ελκυστικό για τα παιδιά και επιδιώκουν να ενισχυθεί ο κοινωνικός και εκπαιδευτικός τους ρόλος (Γκράτζιου, 1990:38).

Το μουσείο με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνει δεν στοχεύει στην αντικατάσταση της σχολικής εκπαιδευτικής διαδικασίας και του εκπαιδευτικού. Δίνει όμως την δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να εκμεταλλεύονται τα θέματα που παρουσιάζονται στις μουσειακές εκθέσεις και να τα αξιοποιούν κατάλληλα (Χατζηασλάνη, 1991:65-69).

Ωστόσο, υπάρχει μεγάλη απόσταση μεταξύ μουσείου και σχολείου. Ενώ ο θεσμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο μουσείο μπορεί να συμβάλει θετικά από θεματικής και διδακτικής άποψης, εμφανίζεται να αδυνατεί να διαχειριστεί τη σχολική γνώση και τη προσέγγιση της. Επιπλέον, υπάρχει απουσία ταύτισης του μουσείου με το σχολείο σε σημαντικά ζητήματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, δηλαδή η σχέση μουσείου- σχολείου δεν διαπνέεται πάντα από αμοιβαία συνεργασία.

Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που διατυπώνονται στόχοι που θα μπορούσε κανείς να τους θεωρήσει ταυτόσημους με αυτούς που διατυπώνονται από τον δάσκαλο, στα πλαίσια μιας διδακτικής ενότητας. Τέτοιοι στόχοι είναι η απόκτηση γνώσεων μέσω των συλλογών ενός μουσείου, η προώθηση του προβληματισμού και η απόκτηση δεξιοτήτων, η κριτική παρατήρηση και η κατανόηση των εκθεμάτων (Χατζηασλάνη, 1991:65-69). Ίσως να γίνεται αντιληπτό ότι η μουσειοπαιδαγωγική δεν μπορεί να λειτουργήσει ανεξάρτητα από τις ανάγκες των σχολείων και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα σχολικά προγράμματα και η δυνατότητα συμπλήρωσης τους (Χατζηασλάνη, 1991:66).

Η σχέση συγγένειας και ανταγωνισμού μεταξύ σχολείου και μουσείου προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το γεγονός ότι το σχολείο και το μουσείο έχουν κοινό σκοπό τη γνώση και τη

διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς (Βρεττός& Καψάλης, 1997). Μέσα από αυτόν τον σκοπό φαίνεται να προβάλλεται το κοινωνικό και ανθρωπιστικό ιδεώδες, με αποτέλεσμα να παρατηρείται και στα προγράμματα των μαθημάτων (Βρεττός& Καψάλης,1997). Οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς στόχους του μουσείου σχετίζονται με τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, τη γνώση του παρελθόντος και την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας. Τέτοιοι στόχοι είναι φανερό ότι δεν μπορούν να ταυτιστούν με την γενικότερη στοχοθεσία του σχολείου αλλά καλύπτουν την στοχοθεσία επιμέρους μαθημάτων, όπως είναι το μάθημα της Ιστορίας.

Η διατύπωση διδακτικών στόχων εκ μέρους των εκπαιδευτικών, στο πλαίσιο της οργάνωσης μιας διδασκαλίας στο σχολείο, προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη συνέχεια που εξασφαλίζει η ενότητα των μαθημάτων. Βασικό μειονέκτημα του ελληνικού σχολείου είναι ο περιορισμένος αριθμός των μαθημάτων εργαστηριακού τύπου, τα οποία καλλιεργούν την δημιουργικότητα των συμμετεχόντων μεταδίδοντας τους δεξιότητες. Μία πρόταση που μπορεί να γίνει είναι η οργάνωση θεωρητικών μαθημάτων ταυτόχρονα με τα μαθήματα εργαστηριακού τύπου, των οποίων η θεματολογία θα στηρίζεται στις συλλογές του μουσείου. Μέσα από συζήτηση ή ερωτηματολόγιο είναι δυνατόν να εντοπιστούν τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες των μαθητών και να αποτελέσουν την βάση για την οργάνωση ενός τέτοιου προγράμματος.

Οι αποκλίσεις στους διδακτικούς στόχους μεταξύ μουσείου και σχολείου αποτελούν ίσως τον κυριότερο λόγο για τα προβλήματα επικοινωνίας και συνεργασίας που παρατηρούνται. Από τη μία, σε αρκετές περιπτώσεις οργανώνονται εκπαιδευτικά προγράμματα μουσείων ερήμην των σχολείων και από την άλλη οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να διαπιστώσουν τη σχέση που υπάρχει μεταξύ μιας μουσειακής συλλογής και του περιεχομένου ενός σχολικού μαθήματος.

6.3. Μουσείο – Σχολείο: Κοινά σημεία και διαφορές στο πρόγραμμα

Το σχολείο προσπαθεί να επιτύχει τους βασικούς σκοπούς του μέσα από τη σύνταξη και την εφαρμογή αναλυτικών προγραμμάτων. Τα περιεχόμενα των προγραμμάτων αυτών σχετίζονται με τις ανάγκες και τις προοπτικές της κοινωνίας, τις ανάγκες και τις δυνατότητες των μαθητών και το περιεχόμενο των αντίστοιχων επιστημών (Βρεττός& Καψάλης, 1997). Είναι μάλλον αδύνατον να ικανοποιηθούν οι ανάγκες ενός σχολικού προγράμματος αποκλειστικά και μόνο με τις συλλογές ενός μουσείου ή και πολλών μουσείων μαζί, αφού και πάλι θα καλύπτονταν ένα μόνο τμήμα του σχολικού προγράμματος.

Έτσι το σχολείο αντιμετωπίζει το μουσείο ως χώρο στον οποίον δίνονται ευκαιρίες εμπέδωσης και συμπλήρωσης των γνώσεων που παρέχονται με τα σχολικά προγράμματα. Καθώς η βοήθεια που παρέχεται στους εκπαιδευτικούς από τα μουσεία είναι μικρή, οι δυνατότητες του εκπαιδευτικού να συνδυάσει το περιεχόμενο των προγραμμάτων του σχολείου με το περιεχόμενο των μουσειακών εκθέσεων είναι σημαντικά περιορισμένες (Δαλκός, 2000:28).

Οι επιλογές στο επίπεδο των προγραμμάτων του σχολείου γίνονται ύστερα από μια διαδικασία αξιολόγησης της επιστημονικής γνώσης. Τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά

δεδομένα επιβάλλουν κάθε φορά τροποποιήσεις στο περιεχόμενο των προγραμμάτων. Επιπλέον, πολλές φορές οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν στην λήψη των αποφάσεων και την κατάρτιση των σχολικών προγραμμάτων.

Στα μουσεία, η διατύπωση των σκοπών και στόχων των εκπαιδευτικών προγραμμάτων δεν γίνεται με κάποια επίσημη διαδικασία και επίσης τα μουσεία δεν έχουν την υποχρέωση, όπως τα σχολεία, να εφαρμόζουν συγκεκριμένα προγράμματα. Με δεδομένη όμως την επιθυμία των μουσείων να αναλάβουν έναν εκπαιδευτικό ρόλο, παράλληλο με εκείνον του σχολείου, προτείνεται ως λύση ο συσχετισμός του περιεχομένου των μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων με το περιεχόμενο των σχολικών προγραμμάτων (Δαλκός,2000:29).

Πέρα όμως από τις δυνατότητες αλλά και τη διάθεση κάθε μουσείου για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων, υπάρχουν εμπόδια που συνοψίζονται ως εξής:

- Χρηματοδότηση: το πρόβλημα της χρηματοδότησης είναι ένα ευρύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο εκπαιδευτικός τομέας των μουσείων. Τα κρατικά μουσεία πρέπει να στηρίζουν τις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες μέσα από κρατικές επιχορηγήσεις, οι οποίες συνήθως είναι περιορισμένες.
- Εναλλαγή εκθέσεων: οι περιοδικές εκθέσεις των μουσείων αλλάζουν σε σύντομο χρονικό διάστημα, προσεγγίζοντας κάθε φορά διαφορετικές θεματικές ενότητες, γεγονός που επηρεάζει και την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Με την αλλαγή των εκθέσεων, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να αναδιαμορφώνουν το θέμα και τις δραστηριότητες των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Έλλειψη ειδικευμένων εκπαιδευτικών ως προς το θέμα του προγράμματος. Πολλοί εκπαιδευτικοί δεν έχουν ιδιαίτερες γνώσεις σχετικά με τις θεματικές ενότητες εκθέσεων.

6.4. Προτάσεις

Για την εκπλήρωση των στόχων της η μουσειοπαιδαγωγική στηρίζεται αφενός στις αρχές της σύγχρονης μουσειολογίας και της θεωρίας του υλικού πολιτισμού και αφετέρου στα πορίσματα της σύγχρονης παιδαγωγικής και διδακτικής που αφορούν κυρίως την πολυσημία των μουσειακών χώρων και των αντικειμένων καθώς επίσης και προεκτάσεις της. Ωστόσο, παρά τις ποικίλες διασυνδέσεις της με τη μουσειολογία, τη θεωρία του υλικού πολιτισμού και τις επιστήμες εκπαίδευσης και συμπεριφοράς, η μουσειοπαιδαγωγική αναπτύσσεται ως ιδιαίτερος επιστημονικός κλάδος με ερευνητικές προσεγγίσεις, οι οποίες αποσκοπούν στην καλύτερη αξιοποίηση της παιδευτικής σημασίας του υλικού πολιτισμού μέσω εναλλακτικών μορφών επικοινωνίας και μάθησης σε σχέση με τη σύγχρονη πολυπολιτισμική πραγματικότητα.

Ειδικότερα, η συνισταμένη του παιδαγωγικού έργου που επιτελείται μέσα σε ένα μουσείο, καθώς και η αποστολή της εκάστοτε εκπαιδευτικής δραστηριότητας μπορεί να αναλυθεί σε τρεις συνιστώσες (Potvin, 2000:37-49):

(α) την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ώστε να χρησιμοποιήσουν και περαιτέρω το σχολικό χρόνο για να μεταδώσουν γνώση.

(β) τη γνωριμία και την εξοικείωση των μαθητών στο μέτρο του δυνατού με εικαστικές προτάσεις συγγενικές του τρόπου εργασίας των επιλεγμένων καλλιτεχνών (όταν πρόκειται για δραστηριότητες σε μουσεία τέχνης), γεγονός όμως που δεν γίνεται αποδεκτό από όλους, καθώς κυριαρχεί η άποψη ότι δεν πρέπει να είναι κανείς καλλιεργημένος για να έρθει σε επαφή και να συγκινηθεί από έργα Τέχνης.

(γ) την καλλιέργεια της πολιτισμικής ευαισθησίας ως βασικού προορισμού του μουσείου για ο,τιδήποτε μας περιβάλλει και μπορεί να αποτελέσει φορέα πολιτισμού.

Οι παιδαγωγικές πρακτικές στα μουσεία είναι διαφορετικές από εκείνες των σχολείων. Η οριακή εφαρμογή αυτής της λογικής φαίνεται στην απόρριψη του γραψίματος κατά την υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος στο μουσείο και στην εύνοια της αγωγής του βλέμματος της παρατήρησης. Η παιδαγωγική που υιοθετείται και εφαρμόζεται στα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα χαρακτηρίζεται ως μια παιδαγωγική που μεταχειρίζεται τα παιδιά ως ώριμα άτομα και όχι ως εκτελεστές εντολών. Έτσι, η κεντρική ιδέα αναφορικά με τις αναπαραστάσεις των στελεχών των μουσείων διαμορφώνεται γύρω από τους εξής άξονες (Ζαφειράκου, 2000):

- Το μουσείο έχει ανάγκη το σχολείο, διότι είναι ο τροφοδότης του μελλοντικού του κοινού.
- Το μουσείο εφαρμόζει καινοτόμες παιδαγωγικές πρακτικές που βασίζονται στην «παιδαγωγική του βλέμματος».
- Η μουσειακή γνώση ενέχει όχι μόνο γνωστική αλλά και συναισθηματική διάσταση.

Είναι γεγονός ότι τα Μουσεία στο μέλλον θα λειτουργούν ως χώροι συγκέντρωσης για κοινωνική αλληλεπίδραση και εμπλοκή. Η πρόκληση θα είναι πώς θεσμικά θα ενισχύσουν τον κοινωνικό τους ρόλο υπό τη διάσταση της κοινωνικής ανάπτυξης και συνοχής. Παράλληλα, η ταχέως εξελισσόμενη πρόοδος στην τεχνολογία έχει βαθιά επίδραση στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι έχουν πρόσβαση στη χρήση και τη λήψη πληροφοριών.

Τα Μουσεία, λοιπόν, θα πρέπει να καθορίσουν το ρόλο τους μέσα από την εξέλιξη της πολιτικής τους, αναφορικά με την πνευματική ιδιοκτησία, την ψηφιοποίηση, τη συντήρηση, την πρόσβαση στο περιεχόμενό τους κ.λπ. Επιπλέον, τα Μουσεία μπορούν να συνεχίσουν να εμπλουτίζουν την εκπαίδευση και να οικοδομούν τη γνώση στην κοινωνία με συνειδητή προσαρμογή των υπηρεσιών τους μέσω νέων τρόπων, με τους οποίους οι άνθρωποι θέλουν να αναζητήσουν, να συγκεντρώσουν και να ερμηνεύσουν πληροφορίες δημιουργώντας νοήματα στον 21^ο αιώνα. Τέλος, η συνεργασία είναι απαραίτητη για τη βιωσιμότητα και τη μελλοντική ανάπτυξη των μουσείων και μπορεί να αυξήσει την ικανότητα των θεσμικών οργάνων για την αντιμετώπιση των ευκαιριών και των προκλήσεων του 21^ο αιώνα, με απώτερο σκοπό την πλήρωση των αναγκών της κοινότητας. Η διαδικασία καθορισμού για το σχεδιασμό ενός βιώσιμου μέλλοντος δεν θα είναι μόνο σε οικονομικό επίπεδο, αλλά και σε συσχέτιση με τον κόσμο που εξυπηρετούν. Η ανάπτυξη κατάλληλων και αποτελεσματικών μετρήσεων μπορεί να είναι ένα βασικό εργαλείο για τη διασφάλιση της αξίας των μουσείων προκειμένου να διασφαλίσουν μελλοντική επιτυχία.

Προς την κατεύθυνση αυτή, ενισχυτικά θα λειτουργήσουν επιλογές και ενέργειες, όπως (Χάιτας και Ιωαννίδη, 2008:341-343):

- ü Ζητήματα μουσειακής εκπαίδευσης μπορούν να υλοποιηθούν χρησιμοποιώντας τη διαφορετικότητα των ανθρώπων εποικοδομητικά, στηριζόμενοι στη θεωρία των πολλαπλών τύπων ευφυΐας. Ο Howard Gardner (1993) αναφέρει ότι οι ευφυΐες σχετίζονται με τη δυνατότητα του ατόμου να αντιληφθεί τον κόσμο γύρω του μέσα από μία διαδικασία αποθήκευσης και ερμηνείας της πληροφορίας. Με τη διάκριση των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης που διακρίνει ο Gardner (γλωσσική, μαθηματική/ λογική, μουσική, χωρική, σωματική/ κινησιακή, διαπροσωπική και ενδοπροσωπική) είναι δυνατή η δημιουργία ενός συνδυαστικού πλαισίου διερεύνησης και έκφρασης ατομικών κλίσεων και δυνατοτήτων σε επίπεδο μουσειακής εκπαίδευσης, με σκοπό την ένταξη και στην εκπαιδευτική διαδικασία των ατόμων με μαθησιακές και κοινωνικο-πολιτισμικές διαφορές.
- ü Παράλληλα, η έλλειψη θετικών εμπειριών που βοηθούν το άτομο στην κοινωνική του συναναστροφή είναι ένα άλλο στοιχείο που χαρακτηρίζει άτομα που έχουν αναπτύξει αποκλίνουσα ως προς τις κοινωνικές νόρμες, συμπεριφορά. Τέτοιες θετικές εμπειρίες μπορούν να δοθούν μέσα από την πρόσβαση στο μουσειακό χώρο. Επιπλέον, βασιζόμενοι στη θεωρία του δομισμού (Hein, 1998), όπου η δυνατότητα του ατόμου για ερμηνεία του κόσμου που το περιβάλλει σχετίζεται με την ανάκληση και τη χρήση των προηγούμενων εμπειριών, θεωρούμε ότι το μουσείο μπορεί να λειτουργήσει ως κρίκος σύνδεσης παιδιών και εφήβων με αποκλίνουσα συμπεριφορά με τους κοινωνικούς θεσμούς, χρησιμοποιώντας τις προηγούμενες εμπειρίες τους ως υλικό που «ερεθίζει» την περιέργειά τους και τα ενδιαφέροντά τους και πλουτίζει τις γνώσεις τους. Η επεξεργασία των εμπειριών αυτών θα αποτελέσει το εφαλτήριο για τη βελτίωση των ατομικών τους γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων και ενδεχομένως και επαγγελματικών προοπτικών.
- ü Επίσης, μέσα από το μουσείο μπορεί να επιτευχθεί δημιουργική αξιοποίηση του χρόνου, ενεργοποιώντας εθελοντικές συμπεριφορές των ατόμων με δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής. Τα άτομα αυτά μπορούν, αφού έχουν λάβει μία σφαιρική εκπαίδευση όσον αφορά σε θέματα πολιτισμού και επικοινωνίας, να συμβάλουν στη λειτουργία του φορέα-μουσείου, συμμετέχοντας σε κάποιες από τις δραστηριότητες και παροχές του, όπως είναι τα εκπαιδευτικά προγράμματα, η δημιουργία ιστοσελίδων και έντυπου υλικού, η διευκόλυνση επισκεπτών με ειδικές ανάγκες, η παροχή πληροφοριών κ.ά.
- ü Καταλήγοντας, θέλουμε να επισημάνουμε ότι η ένταξη μπορεί να επιτευχθεί μέσα από ποικίλες δράσεις του μουσείου σε συνεργασία με τις κοινωνικές ομάδες. Ιδιαίτερα, το μουσείο οφείλει να δημιουργήσει τις γέφυρες συνύπαρξης, ως πόλος επικοινωνίας της διαφορετικότητας μέσα στην ίδια την κοινωνία, ενεργό μέλος της οποίας είναι. Είναι βέβαιο ότι η γνώση καταπολεμά το φόβο άρα και τον κοινωνικό αποκλεισμό, το ρατσισμό και την περιθωριοποίηση. Το μουσείο πρέπει πρώτο να καταρρίψει τους μύθους του παρελθόντος, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες ισότιμης συνύπαρξης και συνεκπαίδευσης περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων με τον υπόλοιπο

κοινωνικό ιστό. Μπορεί να δημιουργήσει δραστηριότητες δια βίου εκπαίδευσης, θέτοντας παράλληλα βάσεις προσωπικής και κοινωνικής εξέλιξης των ατόμων και ιδίως αυτών που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής αποξένωσης και απομόνωσης.

Βασικές παιδαγωγικές αρχές μιας τέτοιας κοινωνικής και πολιτισμικής συμπερίληψης είναι:

- Η δημοκρατική στάση και η ευαισθητοποίηση απέναντι στην διαφορετικότητα.
- Ο εκπολιτισμός και η άνευ όρων αποδοχή όλων των μελών, ανεξαιρέτως χαρακτηριστικών και ιδιαιτεροτήτων.
- Η αυτονομία και η αξιοπρέπεια να θεωρούνται αναφύετο δικαίωμα όλων.
- Η καλλιέργεια της ικανότητας του ατόμου για διερεύνηση, αναζήτηση, επικοινωνία και μάθηση.

Καταλήγοντας, η σύνδεση μουσείου και σχολείου, και δη η σχέση της μουσειακής αγωγής με το εν γένει εκπαιδευτικό έργο, προωθεί εκτός των άλλων και μια δυναμική κοινωνική εξωστρέφεια του ίδιου του σχολικού θεσμού αλλά και των μουσειακών χώρων. Η σύζευξη αυτή εγγυάται την ευοίωνη εξέλιξη και τη βιωσιμότητά τους ως χώρους κοινωνικής συναλλαγής και αειφόρου ανάπτυξης ατόμου και κοινωνίας.

7. Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, βλέποντας σφαιρικά την εκπαίδευση μέσα στα μουσεία μπορεί να επισημανθεί ότι τα μουσεία προσφέρονται για την αξιοποίηση πολύπλευρων και ιδιαίτερων ψυχικών και διανοητικών δυνατοτήτων που διαθέτουν άτομα και ομάδες σχετικά με το κοινωνικό, πολιτισμικό και ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο που χαρακτηρίζουν τα μουσειακά αντικείμενα. Η χρήση και η ερμηνεία μουσειακών αντικειμένων δύναται να καλλιεργήσει τη κριτική και την δημιουργική σκέψη ενός ανθρώπου και έτσι αυτός να αποκομίσει οφέλη από το πολιτιστικό και φυσικό του περιβάλλον. Μια τέτοια κριτική προσέγγιση και ερμηνεία των μουσειακών αντικειμένων επανασυνδέει τα παιδιά με την ιστορική διάσταση των πραγμάτων διατηρώντας την ισορροπία με την σημερινή ηλεκτρονική όψη της πραγματικότητας.

Το μουσείο επαναπροσδιορίζει τον ρόλο του και λειτουργεί με βάση τις σύγχρονες απόψεις διαχείρισης και διοίκησης, ακολουθώντας μια εκπαιδευτική πολιτική στην οποία ενσωματώνονται επικοινωνιακές πρακτικές και εκπαιδευτικές δράσεις μετατρέποντας το μουσείο σε χώρο ψυχαγωγίας, μάθησης και κοινωνικής συναναστροφής. Ειδικότερα για τα παιδιά, η εκπαιδευτική πλευρά του μουσείου μπορεί να προσφέρει πνευματική απελευθέρωση από τον περιορισμένο χώρο της τάξης και να βοηθήσει στο να ανακαλύψουν τον εαυτό τους, να εκφράσουν συναισθήματα, να αποκτήσουν γνώσεις και εν τέλει να συμβάλει στην κοινωνική αλλά και γλωσσική τους ανάπτυξη.

Συνεπώς, το μουσείο διαμορφώνει ένα γόνιμο εκπαιδευτικό χώρο συνάντησης διαφορετικών ατόμων, ομάδων αλλά και πολιτισμών αμβλύνοντας τα ζητήματα της διαπολιτισμικότητας και πολυπολιτισμικότητας. Με βάση το σκεπτικό αυτό, τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα λαμβάνουν υπόψη σχολικά μαθήματα τα οποία δεν στηρίζονται με την ίδια θερμή από το παραδοσιακό σχολείο. Αντίθετα, τα προγράμματα αυτά βασίζονται στη χρήση σύγχρονων εκπαιδευτικών μεθόδων και τεχνικών, σύμφωνα με τις αρχές της βιωματικότητας και της διεπιστημονικότητας.

Στόχος των εκπαιδευτικών μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων είναι να μάθουν τα παιδιά να προσεγγίζουν και να ερμηνεύουν τα μουσειακά αντικείμενα και τα στοιχεία του υλικού πολιτισμού.

Γενικότερα, η εκπαιδευτική διάσταση της Μουσειοπαιδαγωγικής συνδέεται στενά με την ανάπτυξη κριτικής ιστορικής σκέψης, γνώσης και ερμηνείας για την κατανόηση-ερμηνεία και αξιοποίηση του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος.

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το μουσείο, ως φορέας άτυπης εκπαίδευσης, συνεπικουρεί το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου και συμβάλλει στην κατάκτηση της γνώσης βιωματικά. Ακόμη ενεργοποιεί τις διανοητικές δυνάμεις, τις κινητικές και καλλιτεχνικές δεξιότητες και δίνει τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ των μελών της ομάδας αφενός και μεταξύ των αντικειμένων και του θεατή αφετέρου. Σημαντικό ρόλο στην κατεύθυνση αυτή είναι και η συμβολή τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μουσειοπαιδαγωγών. Θα μπορούσε λοιπόν, να προταθεί η θεσμοθέτηση θέσεων μουσειοπαιδαγωγών για την άτυπη εκπαίδευση (μουσεία), αλλά και για

την τυπική εκπαίδευση (σχολεία), σε επίπεδο εκπαιδευτικών περιφερειών (περιφέρειες αρμοδιότητας σχολικών συμβούλων), ώστε να λειτουργούν υποστηρικτικά στο έργο των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν να οργανώσουν επισκέψεις και να σχεδιάσουν εκπαιδευτικά προγράμματα με στόχο πάντα «το άνοιγμα των μουσείων στο κοινό, να μην εκπέσει σε μια ποσοτική αύξηση του κοινού αλλά σε μια ποιοτική αύξηση που ενδιαφέρεται για τον πολιτισμό.

Είναι γεγονός ότι οι επισκέψεις στα μουσεία παρέχουν ποικιλία θεμάτων και εντυπώσεων. Υπάρχουν μουσεία άχρωμα, ψυχρά, έρημα και αποκομμένα από τον κοινωνικό περίγυρο. Υπάρχουν και μουσεία γεμάτα ζωή που προκαλούν το ενδιαφέρον των επισκεπτών προκαλώντας τους να συμμετέχουν ενεργά στα κοινωνικά δρώμενα. Το ζητούμενο είναι τα μουσεία να μην ακροβατούν ανάμεσα σε αλληλοσυγκρουόμενους ρόλους αλλά να ενισχύουν την διδασκαλία.

Τα πανεπιστημιακά μουσεία εκπαίδευσης ενισχύουν την διδασκαλία της Ιστορίας της εκπαίδευσης σε αντίθεση με την γενική Ιστορία. Καλούνται να αξιοποιήσουν και άλλες ιστορικές πηγές εκτός από τις γραπτές και να υιοθετήσουν νέες τεχνικές προσέγγισης του υλικού τους. Έτσι, με τον τρόπο αυτό η ανασκόπηση του εκπαιδευτικού παρελθόντος πραγματοποιείται μέσω μιας διαδικασίας που προκαλεί ενδιαφέρον, καλλιέργεια δεξιοτήτων και κάνει ευκολότερη τη πρόσληψη της ύλης.

Το μουσείο αποτελεί έναν μαγευτικό χώρο όπου λαμβάνει χώρα μια γνωστική διαδικασία με συγκεντρωμένη, διαχρονικά, την ύλη της ανθρώπινης δραστηριότητας συνδέοντας παρελθόν και παρόν, ιδέες και εφαρμογές.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αλεξάκη, Ευ.- Κόκκινος, Γ. (2002). Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή. Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα.

Βέμη, Μπ. (2010). Από τις κούφιεσ λέξεισ στην ομιλία του βιώματοσ. *Μουσειά και Εκπαίδευση*. Εκδόσεισ: Νήσοσ, Αθήνα. (σ: 57-62).

Βρεττόσ, Γ. και Καυάλησ, Α. (1997). Αναλυτικό πρόγραμμα. Σχεδιασμόσ, αξιολόγηση, αναμόρφωση. Αθήνα.

Γεωργογιάννησ, Π. (1997). Θέματα Διαπολιτισμικήσ Εκπαίδευσησ, Εκδόσεισ: Gutenberg, Αθήνα.

Γκαζή, Α. (2004). «Μουσειά για τον 21^ο αιώνα», *Τετράδια Μουσειολογίασ*, (σ:3-12).

Γκράτζιου, Β. (1990). «Μουσειό και εκπαίδευση». Εκδόσεισ: Τομή, (σ:38-39).

Γκότσησ, Σ. (2010). Μουσειακέσ ερμηνευτικήσ δράσεισ: Επιχειρώντασ κάποιεσ οριοθετήσεισ, Μουσειά και Εκπαίδευση. Εκδόσεισ: Νήσοσ, Αθήνα. (σ: 140-142).

Δάλκοσ, Γ. (2000). Σχολείο και Μουσειό. Εκδόσεισ: Καστανιώτη, Αθήνα.

Δεληβορριάσ, Α. (1999). «Γύρω από το μέλλον και τισ προοπτικήσ των μουσειακόν οργανισμών». *Επτάκυκλοσ*, τ.2, (σ:7-10).

Ζαφειράκοσ, Α. (2000). Πώσ το Μουσειό βλέπει το Σχολείο. Στο: Ζαφειράκοσ, Α. (επιμέλεια). Μουσειά & Σχολεία. Διάλογοσ & Συνεργαείσ. Αναπαραστέσεισ & Πρακτικήσ. Εκδόσεισ: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανόσ, Αθήνα. (σ:85-107).

Ζώτου, Χ. (2004). Εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσειά για άτομα με ειδικέσ ανάγκησ. Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουντασάκη, Ε. (επιμέλεια), Μουσειά και Άτομα με Ειδικέσ Ανάγκησ. Εμπειρίεσ και Προοπτικήσ (σελ. 105-109). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικόν και Πολιτικόν Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικήσ Μορφολογίασ και Κοινωνικήσ Πολιτικήσ. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Εκδόσεισ: Gutenberg, Αθήνα.

Ιατρίδη, Μ. (1993) «Ένα μοντέλο για ολοκληρωμένη μάθηση και ανάπτυξη», *Περιοδικό: Ανοιχτό σχολείο*, τ. 45.

- Κακούρου- Χρόνη, Γ. (2006). Αντικριστές πόρτες στην γνώση. Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα.
- Καλούρη- Αντωνοπούλου Ρ.- Κάσσαρης Χ., (1988). Το μουσείο μέσο τέχνης και αγωγής. Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα.
- Κοντογιάννη, Α. (1996). *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι κι Αγγεία*. Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Κουβέλη, Α. (2001). Ο μαθητής και το μουσείο: Βιώματα και αντιλήψεις. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 104-105 (Α΄- Β΄), (σ: 63-87).
- Κύρδη, Κ. (2002). Αξιοποίηση των μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της σχολικής ύλης. 6^ο Περιφερειακό Σεμινάριο *Μουσείο και Σχολείο*, Καβάλα, 20-22 Σεπτεμβρίου, (σ: 26-29).
- Μπακιρτζής, Κ. Ν. (2002). *Επικοινωνία και αγωγή*. Εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα.
- Μπούνια, Α. , Οικονόμου, Μ. και Πιτσιάβα, Ε-Μ. (2010). Η χρήση νέων τεχνολογιών σε μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα: αποτελέσματα έρευνας στα ελληνικά μουσεία, *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Εκδόσεις: Νήσος, Αθήνα. (σ: 335-347).
- Μαϊστρέλης, Ε., Καλύβη, Ε. και Μιχαήλ, Μ. (2006). *Από τη Μυθολογία στην Ιστορία*, Ιστορία Γ΄ Δημοτικού, βιβλίο δασκάλου, Ο.Ε.Δ.Β. Αθήνα. (σ:15-19).
- Μουρατιάν, Ζ. (2008). Μουσείο και Μάθηση, στο *Σχεδιασμός Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων- Οδηγός για τον εκπαιδευτικό*, Βιοτεχνικό Βιομηχανικό Εκπαιδευτικό Μουσείο, Λαύριο.
- Νάκου, Ε. (2001). Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός. Εκδόσεις: Νήσος, Αθήνα.
- Νάκου, Ει. (2006). Μουσεία και σχολεία- Εμπειρίες και προοπτικές. Εισήγηση στο επιστημονικό διήμερο με θέμα: *Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών προσεγγίσεων, Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών* , Πανεπιστήμιο Κρήτης, 13-14 Μαΐου 2006, (σ:1-10).
- Νάκου, Ει. (2010). Το μουσείο ως χώρος συνάντησης ποικίλων εκπαιδευτικών αντιλήψεων και πρακτικών: Γενικές παρατηρήσεις με βάση έρευνα σε πανεπιστήμια και μουσεία της χώρας μας. *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα. (σ: 326-327).
- Νικονάνου, Ν. (2005). « Ο ρόλος της Μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα Μουσεία. *Τετράδια Μουσειολογίας*, τ.2, (σ:18-25).
- Νικονάνου, Ν. (2010α). *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη*. Εκδόσεις: Πατάκης, Αθήνα.

Οικονόμου, Μ. (2003). *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός: μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*. Εκδόσεις: Κριτική, Αθήνα.

Οικονόμου, Μ. (2004). Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία: Εργαλείο, τροχοπέδη ή συρμός; ηλεκτρονικό *Περιοδικό Μουσειολογίας*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Παΐζης, Ν. (2002). Ταξιδεύοντας με το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ»: Η αξία της πολιτισμικής αγωγής. Στο Γ. Κόκκινος- Ε. Αλεξιάκη :Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην μουσειακή αγωγή. Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα (σ:239-244).

Πικοπούλου- Τσολάκη, Δ. (2002). *Ο πολιτισμός ως εναλλακτικός τρόπος εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στα μουσεία: μέθοδοι εξοικείωσης του κοινού με την τέχνη στα μουσεία*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών.

Πολυχρονίου, Ι. (2004). Αυτόνομη διακίνηση ατόμων με ειδικές ανάγκες στα μουσεία. Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουντασάκη, Ε. (επιμέλεια), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 43-50). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.

Ρούσσου, Μ. (2002). Η Αφήγηση ως Μέσο για τη Δημιουργία Πολιτισμικών και Εκπαιδευτικών Εμπειριών Εικονικής Πραγματικότητας. *ΙΜΕρος – Περιοδική έκδοση για την Τεχνολογία και τον Πολιτισμό*, τ.2, (σ:13-28).

Ρωκ- Μελά, Σ. και Μουρατιάν, Ζ. (2008). *Σχεδιασμός Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων στο Σχεδιασμός Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων- Οδηγός για τον εκπαιδευτικό*, Βιοτεχνικό Βιομηχανικό Εκπαιδευτικό Μουσείο, Λαύριο.

Στυλιανίδης, Μ. (2002). Εκπαιδευτικά προγράμματα μουσειακής αγωγής: μια πρόταση για μοντελοποίηση και αξιολόγηση τους. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, τ.34. (σ: 44-64).

Τζιαφέρη, Σ. (2005). *Το σύγχρονο μουσείο στην ελληνική εκπαίδευση μέσα από το παράδειγμα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων*. Εκδόσεις: Αφοί Κυριακίδη, Αθήνα.

Τσαούσης, Δ. Γ. (2004). Μουσεία και κοινωνική πολιτική. Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουντασάκη, Ε. (επιμέλεια), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 27-34). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.

Τσιτούρη, Α. (2002). Το Μουσείο, ένα δυναμικό εργαλείο εκπαίδευσης, *6^ο Περιφερειακό Σεμινάριο Μουσείο και Σχολείο*, Καβάλα, (σ: 23).

Τσιτούρη, Α. (2010). Τάσεις και μορφές εκπαιδευτικών δράσεων στον ελληνικό μουσειακό χάρτη. *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Εκδόσεις: Νήσος, Αθήνα. (σ: 154).

Φιλιπποπούλου- Μιχαλίδου, Ε. (1999). «Μουσεία σε κρίση ταυτότητας», *Επτάκυκλος*, τ.2 (σ:47-54).

Φουρλίγκα, Ε., Κασβίκης, Κ. και Νικονάνου, Ν. (2002). Μουσειακή εκπαίδευση και αρχαιολογία. Παραδείγματα από τρεις ευρωπαϊκές χώρες, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ.85B, (σ:113-122).

Χάϊτας, Χ., Ιωαννίδη, Β. (2008). Προς μια δια βίου εκπαίδευση ειδικών ομάδων πληθυσμού στο πλαίσιο του μουσείου: σύνδεση και κατάργηση ορίων. Το παράδειγμα των ανήλικων παραβατών. Πρακτικά του Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή “Δια βίου μάθηση για την ανάπτυξη, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή”(σελ. 341-343). Οργάνωση: Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Συνεργασία: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Χατζηασλάνη, Κ. (1991). «Η δημιουργία και η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην Ακρόπολη Αθηνών». CECA 88 Proceedings, ICOM. (σ:65-69).

Χρυσουλάκη, Σ. (1997). Ο εκπαιδευτικός ρόλος του Μουσείου. *5^ο Περιφερειακό Σεμινάριο: Μουσείο και Σχολείο*, Καλαμάτα, Απρίλιος. (σ:13-15).

Ψαρράκη- Μπελεσιώτη, Ν. (1994). «Εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία». *Μουσείο-Σχολείο, Δ' Περιφερειακό Σεμινάριο*, Ιωάννινα, (σ:13-15).

Ξενόγλωσση

Adams, M., & Moussouri, T. (2002). The Interactive Experience: Linking Research and Practice. In Proc. International Conference on Interactive Learning in Museums of Art and Design, London, UK, Victoria and Albert Museum.

- Ambrose, T. & Paine, C. (1993). *Museum Basics*, London, p.40.
- Barnea, A. (1993). «New directions in Museum Education: Towards 2000». *ICOM Education*, Vol.14, pp.3-5.
- Bennett, T. (1995), *The Birth of the Museum*, Routledge, London-New York.
- Berguis, P. (1991). “Qualifications of Museum Educators”. CECA 88 Proceedings, p.p.75-79. ICOM.
- Cummins, J. (1999). *Ταυτότητες υπό Διαπραγμάτευση: Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία ετερότητας*. Μετάφραση: Σ. Αργύρη. Επιμέλεια: Ε. Σκούρτου. Εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα.
- Davies, M (2000). “Museum Education and History in the National Curriculum”, p.27.
- Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2000). *Learning from museums: visitor experiences and the making of meaning*. Walnut Creek, CA: Oxford: AltaMira Press.
- Gardner, H. (1983), *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*, Basic Books, New York.
- Goleman, D. (1998), *Η Συναισθηματική Νοημοσύνη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Gordon, A. (1991). “Establishing Museum Educational Services. First steps at the Israel Museum Ruth Youth Wing, in Jerusalem”. CECA 88 Proceedings, ICOM. Αθήνα, pp.31-39
- Hein, G. & Collage, L. (1995). *Museum: Media:Message*. London: Routledge. Ch.17 pp.189-203
- Hein, G (1998). “Learning in the museum”, Routledge, London.
- Hein, G (2001). “Teaching Teachers to Use Museums”, p.134-135.
- Heywood, S. (1999). “Teaching Teachers about Museums”. *Journal of Education in Museums*, Group of Education in Museums. Vol.20, pp. 28-31.
- Hooper-Greenhill, E. (1995). «Lessons in Learning». *Museums Journal*, Vol. 11, p.28.
- ICOM (International Council of Museums) Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ICOM ως μουσείο ορίζεται: «... ένα ίδρυμα μόνιμο και μη κερδοσκοπικό, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της, ανοικτό στο κοινό το οποίο αποκτά, συντηρεί,

ερευνά, γνωστοποιεί και εκθέτει τα υλικά και άυλα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντος του για τους σκοπούς της εκπαίδευσης, της μελέτης και της απόλαυσης» (ICOM, 2007). Διαθέσιμο στο: <http://icom.museum/who-we-are/the-vision/museum-definition.html>

Kavanagh, G. (2000), *Dream Spaces – Memory and the Museum*, Leicester University Press, London-New York.

Koke, J. (2000). Visitor Studies and Exhibit Evaluation (SGI Testing Evaluation Report): Denver Museum of Natural History.

Maritinsen, A (2003). “Environmental education- Natural History excursions, a challenge to Museum pedagogy”, p.10.

Merriman, N., (1994). «Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ.72, (σ.43-46).

Potvin, M. (2000). Πτυχές στην Ελληνική Γλυπτική: Μια Παιδαγωγική Πρόταση στο Λούβρο. Στο: Ζαφειράκου, Α. (επιμέλεια). *Μουσεία & Σχολεία. Διάλογος & Συνεργασίες. Αναπαραστάσεις & Πρακτικές*. Εκδόσεις: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός, Αθήνα. (σ:37-47).

Roussou, M. (2004b). Learning by Doing and Learning through Play: an Exploration of Interactivity in Virtual Environments for Children. *ACM Computers in Entertainment*, 1(2), ACM Press, [Electronic Journal].

Ryan, M.-L. (2001). *Narrative as Virtual Reality*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.

Sims, R. (1997). Interactivity: A Forgotten Art?, *Instructional Technology Research Online* from <http://intro.base.org/docs/interact/>

Smartz, K. and Smith, S. (2000). *The Archaeology Education Handbook. Sharing the Past with kids*. AltaMira Press.

Ιστότοποι

Μουσείο Ακρόπολης.
www.ysma.gr

Μουσείο Μπενάκη

www.benaki.gr

Ελληνικό Παιδικό Μουσείο

www.hcm.gr

Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης

www.childrensartmuseum.gr

Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου.

www.lesvosmuseum.gr

Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

www.paidikomouseio.gr

Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Πολιτισμού, Αθήνα.

www.byzantinemuseum.gr/el/museum

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη.

http://mbp.gr/html/gr/mu_mouseio.htm

www.matrix24.gr

www.makedonopixels.org

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στο παράρτημα περιλαμβάνονται τα παραδείγματα των μουσειοσκευών καθώς και παραδείγματα μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων του

Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Πολιτισμού (Αθήνα)

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού (Θεσσαλονίκη)

Επίσκεψη στον χώρο της Ακρόπολης (Αθήνα)

Ø Μουσειοσκευές Μουσείου Ακρόπολης.

Οι μουσειοσκευές, αν και είναι θεματικά ανεξάρτητες, μπορούν να αποτελέσουν και ένα σύνολο μέσα από το οποίο προσεγγίζεται με νέα μέσα ο αρχαίος πολιτισμός της Ελλάδας. Μπροστά στα μάτια των μαθητών ζωντανεύει η εικόνα ενός λαμπρού αρχαίου Ιερού (μουσειοσκευή: Πάμε Ακρόπολη), όπου λατρεύονται οι θεοί (μουσειοσκευή: Το Δωδεκάθεο), μέσα σε μεγαλοπρεπείς ναούς (μουσειοσκευή: Ένας Αρχαίος Ναός), χτισμένοι από μάρμαρο (μουσειοσκευή: Λιθοξοϊκή), στολισμένοι με γλυπτά μοναδικής τέχνης (μουσειοσκευή: Η Ζωφόρος του Παρθενώνα). Προσκυνητές με υπέροχα ρούχα συμμετέχουν στις γιορτές (μουσειοσκευή: Αρχαία Ελληνική Ενδυμασία), με τη μουσική πανταχού παρούσα (μουσειοσκευή: Αρχαία Ελληνικά Μουσικά Όργανα). Ο κόσμος της αρχαιότητας προσεγγίζεται από τους μαθητές με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο. (www.ysma.gr).

Εικόνα 5. Μουσειοσκευή Μουσείου Ακρόπολης (Πηγή: www.ysma.gr).

Ø Μουσειοσκευές Μουσείου Μπενάκη.

Οι μουσειοσκευές του μουσείου Μπενάκη είναι μικρές βαλίτσες που περιέχουν ενημερωτικό υλικό αφιερωμένο σε διάφορα θέματα για επεξεργασία στο χώρο του σχολείου. Περιλαμβάνουν αντίγραφα κυρίως αλλά και πρωτότυπα αντικείμενα, διαφάνειες, επεξηγηματικά κείμενα, φωτογραφίες, παιχνίδια, προτάσεις για δραστηριότητες και κατασκευές.

Μουσειοσκευές του μουσείου είναι:

Χαρακτική

Η γλώσσα της μοντέρνας ζωγραφικής

Ελληνικοί παραδοσιακοί κεφαλόδεσμοι

Το κασελάκι του αγιογράφου

Ένα ταξίδι στην μνήμη- ένα ταξίδι στην μορφή

Ελληνικά λαϊκά παιχνίδια

Γλώσσα και γραφή

Φωτογραφίζοντας την παλιά Αθήνα 1833-1933

Η ζωή στην παλιά Αθήνα

Βούλα Παπαϊωάννου: Εικόνες απόγνωσης και ελπίδας, Ελλάδα 1940-1960.

(www.benaki.gr)

Εικόνα 6. Μουσειοσκευή Μουσείου Μπενάκη (Πηγή: www.benaki.gr).

Ø Μουσειοσκευές Ελληνικού Παιδικού Μουσείου.

Οι μουσειοσκευές του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου είναι εκπαιδευτικά κουτιά σχεδιασμένα σύμφωνα με τις βασικές αρχές και τους στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου και καλύπτουν διάφορες θεματικές ενότητες. Μέσω των μουσειοσκευών το Μουσείο ταξιδεύει σε οποιονδήποτε χώρο φιλοξενούνται ομάδες παιδιών. Το υλικό της μουσειοσκευής υποστηρίζει τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος μάθησης που ενθαρρύνει την έρευνα, τη συλλογή στοιχείων γύρω από τη θεματική της μουσειοσκευής, τη χρήση των αντικειμένων, την εξαγωγή συμπερασμάτων μέσα από παιχνίδι και άλλες δημιουργικές δράσεις (www.hcm.gr)

Οι στόχοι των μουσειοσκευών είναι:

- ü Να εξοικειώσουν τα παιδιά με την έννοια «μουσείο»
- ü Να συμβάλλουν στην ισχυροποίηση των δεσμών σχολείου-μουσείου
- ü Να προωθήσουν τη συνεργατική μάθηση με την ενεργό συμμετοχή των παιδιών
- ü Να εμπλουτίσουν το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου
- ü Να υποστηρίξουν όσους δεν έχουν εύκολη πρόσβαση στο μουσείο
- ü Να δώσουν την ευκαιρία στα παιδιά να ασχοληθούν διεξοδικότερα με ένα θέμα και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα

Οι μουσειοσκευές του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου είναι:

- ü **«Μεγαλώνω με Γάλα, γαλακτοκομικά και άλλα»** (για παιδιά ηλικίας 4-12 χρόνων)
Τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να πραγματοποιήσουν μια διαθεματική γνωριμία με το γάλα: το ρόλο του στη διατροφή, τη διαδικασία παραγωγής του, τη σχέση της αγελάδας και του γάλακτος με την τέχνη, τα επαγγέλματα που συνδέονται με την παραγωγή του γάλακτος και των παραγώγων του.
- ü **«Από τη θεά Δήμητρα... στα δημητριακά»** (για παιδιά ηλικίας 4-12 χρόνων): τα παιδιά ανακαλύπτουν τη «διαδρομή» των δημητριακών από το χωράφι στο σπίτι, πειραματίζονται με συνταγές μαγειρικής που έχουν ως βάση τα δημητριακά και ανακαλύπτουν τη διατροφική αξία των δημητριακών.
- ü **«Η Ελιά και το Ελαιόλαδο»** (για παιδιά ηλικίας 4-12 χρόνων): τα παιδιά παρακολουθούν τα στάδια επεξεργασίας του λαδιού από τον ελαιώνα μέχρι το πιάτο και ανακαλύπτουν τις ιδιότητες της ελιάς και του ελαιόλαδου και τη διατροφική τους αξία.

- Û **«Τα Ιάματα του Ασκληπιού»** (για παιδιά ηλικίας 4-12 χρόνων): τα παιδιά γνωρίζουν το επάγγελμα του φαρμακοποιού και την εξέλιξη της φαρμακευτικής επιστήμης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.
- Û **«Ανακύκλωπράγματα»** (για παιδιά ηλικίας 4-12 χρόνων): τα παιδιά μαθαίνουν για την ανακύκλωση και το ρόλο της στην προστασία του περιβάλλοντος, διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ της ξαναχρησιμοποίησης και της ανακύκλωσης και καλλιεργούν τη φαντασία τους γύρω από τις δυνατότητες και τους περιορισμούς των ανακυκλωμένων αντικειμένων.
- Û **«Φυσαλίδες»** (για παιδιά ηλικίας 4-12 χρόνων): τα παιδιά πειραματίζονται με νερό, σαπούνι και απλά καθημερινά αντικείμενα και κάνουν μια δημιουργική εξερεύνηση στον κόσμο της επιστήμης και της τέχνης.
- Û **«Τα Δόντια μας»** (για παιδιά ηλικίας 4-12 χρόνων): τα παιδιά εξοικειώνονται με τη στοματική κοιλότητα, διακρίνουν τη θέση και τις βασικές λειτουργίες των δοντιών, και ευαισθητοποιούνται για τον αποφασιστικό ρόλο που παίζει η σωστή διατροφή στην υγεία των δοντιών και των ούλων.
- Û **«Ο Καραγκιόζης»** (για παιδιά ηλικίας 3-6 χρόνων): τα παιδιά να γνωρίζουν το θέατρο σκιών και την ελληνική λαϊκή παράδοση.

(www.hcm.gr)

Ø Μουσειοσκευές Μουσείου Ελληνικής Παιδικής Τέχνης.

Οι μουσειοσκευές του Μουσείου Ελληνικής Παιδικής Τέχνης είναι κινητά εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιασμένες με σκοπό τον δανεισμό τους σε σχολεία που αδυνατούν να επισκεφτούν το μουσείο. Το εκπαιδευτικό υλικό που περιέχουν απευθύνεται σε παιδιά νηπιαγωγείου και δημοτικού.

Οι μουσειοσκευές είναι:

«Έχω δικαίωμα...»: αποτελεί ένα διαθεματικό project το οποίο εμπλέκει διάφορα είδη τέχνης, όπως είναι η ζωγραφική, η γλυπτική, η μουσική, η λογοτεχνία κ.α. Σκοπός είναι να ενημερωθούν τα παιδιά για τα δικαιώματά τους σύμφωνα με την Διεθνή Σύμβαση Δικαιωμάτων του παιδιού.

«Ανθρώπινη μορφή»

«Ζωγραφίζω τη θάλασσα»

«Ζωγραφίζω το δέντρο»

«Ζωγραφίζω το ζώο».

(www.childrensartmuseum.gr)

Ø Μουσειοσκευές Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου.

Οι μουσειοσκευές του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους της Λέσβου αποτελούν ένα μοναδικό εργαλείο γνώσης ενώ παράλληλα επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές να γίνουν κοινωνοί της πρωτόγνωρης εμπειρίας του Απολιθωμένου Δάσους.

Οι μουσειοσκευές είναι:

Μουσειοσκευή Γεώραμα: Ανακαλύπτω τα φυτά του Απολιθωμένου Δάσους.

Αντικείμενο της μουσειοσκευής είναι η γνωριμία των μαθητών με το Απολιθωμένο Δάσος της Λέσβου, τις διαδικασίες ανασκαφής των απολιθωμάτων, με τα φυτά του Απολιθωμένου Δάσους που υπήρξαν στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Λέσβου πριν 20 εκατομμύρια χρόνια. Μέσα από την ενασχόληση των μαθητών με την μουσειοσκευή επιδιώκεται η ανάπτυξη της παρατηρητικότητας, της κρίσης, η καλλιέργεια της φαντασίας, της δημιουργικότητας καθώς και ο σεβασμός για το Απολιθωμένο Δάσος.

Μουσειοσκευή Θεόφραστος: Η βαλίτσα του Ηφαιστείου.

Αντικείμενο της είναι η γνωριμία των μαθητών με τα ηφαιστειακά πετρώματα και την ηφαιστειακή δραστηριότητα η οποία συνδέεται με την δημιουργία του Απολιθωμένου Δάσους.

www.lesvosmuseum.gr

Ø Μουσειοσκευές Παιδικού Μουσείου Θεσσαλονίκης.

Το Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης είναι το δεύτερο πολυθεματικό μουσείο της χώρας και σχεδιάζει, μελετά και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα.

Μουσειοσκευές του μουσείου είναι:

Πολιτιστική κληρονομιά

Έλληνες ζωγράφοι

Αγωγή υγείας- Περιβαλλοντική- Γιορτές

www.paidikomouseio.gr

Παραδείγματα μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων

I. Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Πολιτισμού (Αθήνα)

II. Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού (Θεσσαλονίκη)

III. Επίσκεψη στον χώρο της Ακρόπολης (Αθήνα)

I. Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Πολιτισμού (Αθήνα)

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, με έδρα την Αθήνα, είναι ένα από τα εθνικά μουσεία της χώρας και ένα από τα σημαντικότερα μουσεία διεθνώς για την τέχνη και τον πολιτισμό των βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων. Διαθέτει περισσότερα από 25.000 αντικείμενα, οργανωμένα σε συλλογές, τα οποία χρονολογούνται από τον 3ο έως τον 20ο αιώνα και προέρχονται κυρίως από τον ευρύτερο ελλαδικό, μικρασιατικό και βαλκανικό χώρο. (www.byzantinemuseum.gr/el/museum).

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, στην κατεύθυνση ενίσχυσης του μορφωτικού του ρόλου, ξεκίνησε το 1989 τη δραστηριοποίησή του στον τομέα του σχεδιασμού και της υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Από το 2000, με τη δημιουργία Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, το Μουσείο επιχειρεί να συστηματοποιήσει και να διευρύνει την εκπαιδευτική δράση του. Βασικός στόχος είναι η οργανωμένη υποστήριξη διαφορετικών κατηγοριών επισκεπτών, μέσα από την επεξεργασία πολλαπλών ερμηνευτικών-εκπαιδευτικών προτάσεων (www.byzantinemuseum.gr/el/educational_programme_dept).

Παράλληλα, το Γραφείο συμβάλλει από τη δική του πλευρά στην προσπάθεια αναβάθμισης του ευρύτερου μορφωτικού και επικοινωνιακού χαρακτήρα του Μουσείου.

Στην κατεύθυνση αυτή το Γραφείο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων:

- Συμμετέχει στις επιστημονικές ομάδες σχεδιασμού των εκθέσεων και των άλλων εξώστρεφων δράσεων του Μουσείου.
- Σχεδιάζει και υλοποιεί θεματικά οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες όλων των βαθμίδων, αξιοποιώντας τόσο τη μόνιμη όσο και τις περιοδικές εκθέσεις.
- Οργανώνει επιμορφωτικές συναντήσεις για εκπαιδευτικούς.
- Σχεδιάζει και υλοποιεί ερμηνευτικές-εκπαιδευτικές δράσεις για οικογένειες.
- Σχεδιάζει προσαρμοσμένες εκπαιδευτικές δράσεις για διαφορετικές ομάδες ΑμεΑ.
- Σχεδιάζει προσαρμοσμένες ερμηνευτικές-εκπαιδευτικές δράσεις για ποικίλες ομάδες ενηλίκων.
- Σχεδιάζει και διακινεί εκπαιδευτικό υλικό.
- Αναπτύσσει συνεργασίες με εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς φορείς.

Οι εκθέσεις του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου μπορεί να αξιοποιηθούν εκπαιδευτικά από σχολικές ομάδες όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Για την πραγματοποίηση επισκέψεων σχολικών ομάδων στο Μουσείο, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να γνωρίζουν τα εξής:

- Για τον προγραμματισμό της επίσκεψης είναι απαραίτητη η έγκαιρη επικοινωνία με το Γραφείο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων.
- Θα χρειαστεί να δηλώσουν το τηλέφωνο και τη διεύθυνση του σχολείου, καθώς και το ονοματεπώνυμο του/της εκπαιδευτικού που θα συνοδεύει την κάθε σχολική ομάδα.
- Θα πρέπει να επιβεβαιώσουν την προγραμματισμένη τους επίσκεψη το αργότερο μία εβδομάδα πριν από την πραγματοποίησή της.
- Η ώρα άφιξης που έχει προκαθοριστεί πρέπει να τηρείται αυστηρά, για την αποφυγή συνωστισμού και την ομαλή ροή των επισκεπτών.
- Κάθε σχολική ομάδα δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 30 μαθητές.
- Κάθε σχολική ομάδα θα πρέπει να συνοδεύεται τουλάχιστον από έναν εκπαιδευτικό.
- Είναι χρήσιμο οι εκπαιδευτικοί που συνοδεύουν σχολικές ομάδες να έχουν επισκεφθεί προηγουμένως το Μουσείο και τις εκθέσεις του.
- Οι περισσότεροι εκθεσιακοί χώροι του Μουσείου είναι προσβάσιμοι για άτομα με κινητικές δυσκολίες.
- Η είσοδος στις εκθέσεις του Μουσείου είναι δωρεάν για μαθητές και συνοδούς εκπαιδευτικούς.
- Η κατανάλωση ποτών και τροφών, καθώς και η χρήση κινητών τηλεφώνων, δεν επιτρέπεται στους εκθεσιακούς χώρους.
- Το Μουσείο δεν διαθέτει προς το παρόν κυλικείο.
- Στην περίπτωση που οι μαθητές μεταφέρουν σχολικά σακίδια ή τσάντες, θα χρειαστεί να τα αφήσουν στο βεστιάριο πριν από την είσοδό τους στην έκθεση (www.byzantinemuseum.gr/el/educational_programme_dept/school_visits).

Οι εκπαιδευτικοί που επιθυμούν να επισκεφθούν το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο με τη σχολική τους ομάδα πρέπει ακόμη να γνωρίζουν ότι:

- Υπάρχει η δυνατότητα η ομάδα τους να συμμετάσχει σε ένα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου.
- Μπορούν να πραγματοποιήσουν μια ανεξάρτητη εκπαιδευτική επίσκεψη επικεντρώνοντας στις ιδιαίτερες ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους.
- Έχουν τη δυνατότητα να λάβουν μέρος στις επιμορφωτικές-ενημερωτικές συναντήσεις για εκπαιδευτικούς που οργανώνει το Μουσείο (www.byzantinemuseum.gr/el/educational_programme_dept/school_visits)

Ένας από τους κύριους τομείς δράσης του Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων είναι ο σχεδιασμός και η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στο πλαίσιο τόσο της μόνιμης όσο και των περιοδικών εκθέσεων του μουσείου. Πρόκειται για θεματικά οργανωμένες δραστηριότητες που με την ενεργητική εμπλοκή των συμμετεχόντων, επιχειρούν να προσδώσουν νόημα στα εκθέματα και να συνθέσουν τις επιμέρους πληροφορίες σε γνώσεις. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν μία ιδιαίτερη μορφή ερμηνευτικής δράσης που έχει τη δυνατότητα να προσαρμόζεται στις ανάγκες και το επίπεδο (ηλικιακό, μορφωτικό ή άλλο) των διαφορετικών κατηγοριών επισκεπτών.

Στο βαθμό που η δράση αυτή απευθύνεται κατά κύριο λόγο σε μαθητές, λαμβάνει υπόψη της τα δεδομένα της σχολικής πραγματικότητας, χωρίς ωστόσο να καθορίζεται αποκλειστικά από αυτήν. Με άλλα λόγια, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, ακόμα κι όταν απευθύνονται σε σχολικές ομάδες, διατηρούν μια σχετική αυτονομία και συγκροτούν αυτοτελείς μορφωτικές-ερμηνευτικές προτάσεις. Στην περίπτωση των σχολικών ομάδων, η πολλαπλή αξιοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος του μουσείου, στο πλαίσιο της σχολικής εκπαιδευτικής πράξης, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στους εκπαιδευτικούς.

Στο χώρο της μόνιμης έκθεσης του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου πραγματοποιούνται ενδεικτικά τα ακόλουθα εκπαιδευτικά προγράμματα:

- Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «*Από τα αρχαία χρόνια στα βυζαντινά*» αξιοποιεί τη θεματική ενότητα «*Από τον αρχαίο κόσμο στον βυζαντινό*» της μόνιμης έκθεσης του μουσείου. Επιδιώκεται η παρουσίαση των αντικειμένων-εκθεμάτων ως προϊόντα ενός κόσμου που χαρακτηρίζεται από τα ελληνορωμαϊκά στοιχεία και τη σταδιακή επικράτηση του χριστιανισμού.
- Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «*Στα χρόνια του Βυζαντίου*» αξιοποιεί τη θεματική ενότητα «*Ο κόσμος του Βυζαντίου*» της μόνιμης έκθεσης και προσεγγίζει πλευρές του βυζαντινού κόσμου με έμφαση την πολιτική ιδεολογία των βυζαντινών και το ρόλο του αυτοκράτορα.
- Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «*Από την καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο*» αξιοποιεί εκπαιδευτικά επιλεγμένα εκθέματα της μόνιμης έκθεσης του ΒΧΜ (αντικείμενα καθημερινής χρήσης από πηλό, μέταλλο, γυαλί). Απευθύνεται σε νήπια καθώς και σε παιδιά α΄ & β΄ δημοτικού.
- Για την περίοδο των Χριστουγέννων, οργανώνονται εργαστήρια κατασκευών με αφορμή επιλεγμένα αντικείμενα από τις συλλογές του μουσείου που εικονογραφούν διαφορετικά επεισόδια από την αφήγηση της Γέννησης. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας.

www.byzantinemuseum.gr/el/permanentexhibition

II. Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού (Θεσσαλονίκη)

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στοχεύει στην παρουσίαση ποικίλων όψεων της ζωής κατά τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο: της τέχνης, της ιδεολογίας, της κοινωνικής οργάνωσης, της θρησκείας, αλλά και της επίδρασης των ιστορικών εξελίξεων και της πολιτικής κατάστασης στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Παράλληλα, με το σύνολο των δραστηριοτήτων του, αποτελεί υποδειγματικό κέντρο διαφύλαξης, έρευνας και προβολής του βυζαντινού και μεταβυζαντινού πολιτισμού. Από την έναρξη λειτουργίας του Μουσείου, το 1994, εκδίδεται περιοδικό, το πρώτο στο είδος του που δημιουργήθηκε από ελληνικό κρατικό μουσείο (http://mbp.gr/html/gr/mu_mouseio.htm).

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού απέσπασε το Βραβείο του Συμβουλίου της Ευρώπης για το 2005, μετά από ομόφωνη εισήγηση της Επιτροπής Πολιτισμού, Επιστημών και

Εκπαίδευσης του οργανισμού. Η ίδρυση το 1994 του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη, τη «βυζαντινότερη» πόλη του σύγχρονου ελληνικού κράτους, σηματοδοτεί το τέλος μιας ιστορίας που είχε αρχίσει από πολύ παλαιότερα, λίγο μετά την απελευθέρωση της πόλης το 1912 (http://mbp.gr/html/gr/mu_mouseio.htm).

Οι 11 αίθουσες της μόνιμης έκθεσης, άνοιξαν στο κοινό σταδιακά από το 1997 έως τις αρχές του 2004. Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού αποτελεί από το 1997 αυτοτελή περιφερειακή μονάδα του Υπουργείου Πολιτισμού, με δική του διεύθυνση.

Εκπαιδευτικά προγράμματα

Ο τομέας Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού δραστηριοποιείται στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων από το 1998. Με στόχο την ανάπτυξη της επικοινωνίας του Μουσείου με το κοινό και την ενίσχυση του μορφωτικού του ρόλου σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικές δράσεις, για να υποστηρίξει διαφορετικές ομάδες κοινού. Παράλληλα, διοργανώνει εκδηλώσεις με αφορμή εορτασμούς, όπως η "Διεθνής Ημέρα Μουσείων" και οι "Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς". Για την κάθε ομάδα κοινού προτείνονται διαφορετικές δραστηριότητες, όπως εκπαιδευτικά προγράμματα, σεμινάρια, δημιουργικά εργαστήρια και παιχνίδια ρόλων (RPG). Επιπρόσθετα, σχεδιάζει και παρέχει έντυπο υλικό, όπως βιβλία για τον εκπαιδευτικό και φυλλάδια για ελεύθερη επίσκεψη (<http://mbp.gr/edu>).

7. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα: Παίζουμε ανασκαφή: Αναφέρεται σε νήπια, μαθητές Α΄ Δημοτικού και σε ειδικά σχολεία. Αριθμός ατόμων που μπορεί να το παρακολουθήσει είναι μέχρι 25 άτομα και διαρκεί 1 ώρα. Η αίθουσα στην οποία πραγματοποιείται είναι η αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων καθώς και η πίσω αυλή του μουσείου. Το πρόγραμμα υλοποιείται εξ ολοκλήρου στον χώρο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου και στην αυλή. Οι μικροί μαθητές μαθαίνουν για ποιους λόγους βρίσκονται τα αντικείμενα του παρελθόντος θαμμένα στο χώμα, πως γίνεται μια ανασκαφή και συμμετέχουν οι ίδιοι σε μια ανασκαφή- παραμύθι. Στη συνέχεια κάνουν καταγραφή και συντήρηση των ευρημάτων τους.

Στόχοι εκπαιδευτικού προγράμματος

Στο πρόγραμμα επιδιώκεται οι μαθητές να: εξοικειωθούν με το χώρο και την έννοια του μουσείου, προσεγγίσουν την έννοια του παρελθόντος, μάθουν ότι η ανασκαφή είναι ο βασικός τρόπος εύρεσης των αντικειμένων του παρελθόντος, αντιληφθούν ότι τα αντικείμενα μπορούν να μας πληροφορήσουν για το παρελθόν, έρθουν σε επαφή με τις πρακτικές της ανασκαφής και της συντήρησης σε πρώτο επίπεδο, εξοικειωθούν με συγκεκριμένα αντικείμενα του παρελθόντος και να μάθουν τη χρήση τους και ασκήσουν την παρατηρητικότητά τους.

(<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/paizoume-anaskafi>)

8. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα: Γνωρίζω τις βυζαντινές εικόνες. Αναφέρεται σε νήπια και μαθητές Α΄ Δημοτικού. Μπορεί να υποδεχτεί μέχρι 25 μαθητές, διαρκεί 1 ώρα και ο χώρος στον οποίο πραγματοποιείται είναι η αίθουσα 10. Το πρόγραμμα επικεντρώνεται στις εικόνες που εκτίθενται στην έκθεση "Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο". Οι μαθητές εργάζονται χωρισμένοι σε ομάδες, παρατηρούν συγκεκριμένες εικόνες και στη συνέχεια όλοι μαζί συζητούν μπροστά σε μία από αυτές. Καθισμένοι μπροστά στην εικόνα περιγράφουν τις μορφές που βλέπουν και τα ρούχα που φορούν, αναγνωρίζουν κάποια σύμβολα, κάνουν συγκρίσεις ανάμεσα στο παρόν και στο παρελθόν, μαθαίνουν συγκεκριμένες λέξεις-όρους και συνειδητοποιούν ότι οι εικόνες αυτές δημιουργήθηκαν στο παρελθόν. Στη συνέχεια συμμετέχουν σε μια εικαστική δραστηριότητα και κάνουν ένα παζλ σχετικό με τις εικόνες που παρατήρησαν.

Στόχοι εκπαιδευτικού προγράμματος

Στο πρόγραμμα επιδιώκεται οι μαθητές να: προσεγγίσουν το χώρο και την έννοια του μουσείου, μάθουν να παρατηρούν τις θρησκευτικές εικόνες, εξοικειωθούν με τις μορφές του Χριστού και της Παναγίας, αντιληφθούν ότι οι εικόνες της έκθεσης δημιουργήθηκαν στο παρελθόν, παρατηρήσουν το διαφορετικό τρόπο ντυσίματος στη συγκεκριμένη περίοδο, προσεγγίσουν τη διαχρονικότητα της χρήσης των εικόνων και μάθουν κάποιους όρους, όπως: μουσείο, πολιτισμός, αγιογράφος, χιτώνας κ.ά.

<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/gnorizo-tis-bizantines-eikones>).

9. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα: Όψεις της καθημερινής ζωής. Κατάλληλη ηλικία για να το παρακολουθήσουν είναι οι μαθητές της Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού καθώς και ειδικά σχολεία. Μπορεί να υποδεχτεί μέχρι 25 άτομα και διαρκεί 1.30 ώρα. Πραγματοποιείται στην αίθουσα 2. Αφού τοποθετηθούν στο χώρο και στο χρόνο, στη συνέχεια οι μαθητές σε ρόλο αρχαιολόγου μελετούν και καταγράφουν αντικείμενα της έκθεσης με σκοπό να κατανοήσουν την εργασία του αρχαιολόγου και να εξοικειωθούν με την παρατήρηση των αντικειμένων και την ερμηνευτική διαδικασία. Μέσα από την εργασία σε ομάδες και με τη βοήθεια των φύλλων εργασίας τα παιδιά κατανοούν την αξία της συνεργασίας και καλούνται να ασκήσουν την κριτική τους σκέψη. Ακόμη, συμμετέχουν σε δημιουργικές δραστηριότητες και έτσι καλλιεργούν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους και αποκτούν την εμπειρία μιας ευχάριστης και εποικοδομητικής επίσκεψης στο Μουσείο.

Στόχοι εκπαιδευτικού προγράμματος

Στο πρόγραμμα επιδιώκεται οι μαθητές να: προσεγγίσουν το χώρο και την έννοια του μουσείου, μάθουν να παρατηρούν τα αντικείμενα και να αντλούν πληροφορίες από αυτά, προχωρήσουν στην ερμηνεία των αντικειμένων, αντλήσουν πληροφορίες για την καθημερινή ζωή στην Παλαιοχριστιανική εποχή και να εργαστούν ομαδικά.

<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/opseis-tis-kathimerinis-zois>

10. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα: Ανακαλύπτοντας το παρελθόν. Αναφέρεται σε μαθητές γυμνασίου και διαρκεί 1.30 ώρα. Στο πρόγραμμα αρχικά οι μαθητές συζητούν με τις μουσειοπαιδαγωγούς για θέματα σχετικά με την επιστήμη της αρχαιολογίας, την ανασκαφική διαδικασία και την πορεία των ευρημάτων από την ανακάλυψή τους έως την έκθεσή τους στο μουσείο. Στη συνέχεια συμμετέχουν σε βιωματικά εργαστήρια και υποδύονται τους αρχαιολόγους, τους συντηρές και τους μουσειολόγους, οπότε καταγράφουν, συντηρούν και εκθέτουν ανασκαφικά ευρήματα

Στόχοι εκπαιδευτικού προγράμματος

Το πρόγραμμα αποσκοπεί στην κατανόηση από τους μαθητές: του τρόπου ανακάλυψης των αντικειμένων του παρελθόντος, της μεθόδου άντλησης πληροφοριών από τα αντικείμενα, της ερμηνευτικής πρακτικής, της έννοιας και του ρόλου του μουσείου (μελέτη, καταγραφή, αποθήκευση, φύλαξη και έκθεση), των μεθόδων και του σκοπού της συντήρησης ενός αντικειμένου, του τρόπου και του σκεπτικού πίσω από μια μουσειακή έκθεση, ώστε να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι η οργάνωση μιας έκθεσης αποτελεί συλλογική εργασία.

(<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/anakaliptontas-to-parelthon>)

11. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα: Το βυζαντινό κάστρο. Κατάλληλο για μαθητές δημοτικού και συγκεκριμένα της Στ' Δημοτικού. Στο πρόγραμμα αρχικά οι μαθητές συζητούν με τις μουσειοπαιδαγωγούς για θέματα σχετικά με τις πόλεις - κάστρα, τις διαφορές μεταξύ των παλαιοχριστιανικών πόλεων και των κάστρων, τα επαγγέλματα των κατοίκων μιας πόλης - κάστρου και τέλος τα μέρη του τείχους. Στη συνέχεια, χωρίζονται σε ομάδες και καλούνται να ανακαλύψουν τα αντικείμενα που βρέθηκαν σε πόλεις - κάστρα, ενώ ολοκληρώνουν την εργασία τους με παιχνίδι παντομίμας. Μέσα από την εργασία σε ομάδες και με τη βοήθεια των φύλλων εργασίας τα παιδιά κατανοούν την αξία της συνεργασίας και καλούνται να ασκήσουν την κριτική τους σκέψη.

Στόχοι εκπαιδευτικού προγράμματος

Το πρόγραμμα δομήθηκε γύρω από τους εξής στόχους: να ανακαλέσουν στη μνήμη τους οι μαθητές τις πληροφορίες που σχετίζονται με την Βυζαντινή Αυτοκρατορία, να εξοικειωθούν οι μαθητές με την έννοια της πόλης-κάστρου στη μεσοβυζαντινή εποχή και να παρατηρήσουν τα αντικείμενα που εκτίθενται στην αίθουσα "Το βυζαντινό κάστρο" και ερμηνεύοντάς τα να βγάλουν συμπεράσματα για τα επαγγέλματα της εποχής, την καθημερινή ζωή και τον πολεμικό εξοπλισμό.

(<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/to-bizantino-kastro>)

Εργαστήρια δραματοποίησης

Ο τομέας Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς υλοποιεί εργαστήρια δραματοποίησης. Χρησιμοποιώντας παιχνίδια ρόλων, αυτοσχεδιασμούς καθώς και θεατρικές και αφηγηματικές τεχνικές, στόχος των εργαστηρίων δραματοποίησης είναι οι μαθητές να προσεγγίσουν βιωματικά την επιλεγμένη χρονική περίοδο: να πληροφορηθούν για ιστορικά στοιχεία και εκθέματα του Μουσείου, αλλά ταυτόχρονα να διασκεδάσουν τη διαδικασία, συμμετέχοντας δημιουργικά στην εξέλιξη της εκάστοτε ιστορίας (<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/ergastiria-dramatopoiisis>).

1. Εξιχνιάζοντας μυστήρια στη Θεσσαλονίκη της Εικονομαχίας

Στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τις Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2011, για παιδιά ηλικίας 12-14 χρόνων. Εργαστήριο δραματοποίησης βασισμένο στο μυθιστόρημα του Π. Αγαπητού «Ο Χάλκινος Οφθαλμός». Θεσσαλονίκη, 833 μ. Χ., κρίσιμη περίοδος εικονομαχίας. Ο εικονομάχος αυτοκράτορας Θεόφιλος στέλνει τον πρωτοσπαθάρη Λέοντα στη Θεσσαλονίκη για να διερευνήσει τις διαθέσεις των εικονολατρών κατοίκων της Θεσσαλονίκης. Εκεί γίνεται μάρτυρας της δολοφονίας του πρωτονοτάριου Μανουήλ Φιλομάτιου. Μέσα από παιχνίδια ρόλων και θεατρικές τεχνικές και με βοηθούς του τους νεαρούς συμμετέχοντες του εργαστηρίου, ο Λέων θα προσπαθήσει να οδηγηθεί στη λύση του μυστηρίου (<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/arxeio-ergastirion-dramatopoiisis>).

2. Ένα βυζαντινό παραμύθι στο Μουσείο

Στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της σχολικής χρονιάς 2010-2011.

3. Ένα παραμύθι μέσα στο Μουσείο: "Οι Μάγοι από την Ανατολή"

Στο πλαίσιο των εκδηλώσεων Κυριακές στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού 2009, για οικογένειες με παιδιά από 9 έως 12 ετών. Εργαστήριο δραματοποίησης παραμυθιού με παιχνίδι και θέατρο, που σχεδιάστηκε με βάση το ομώνυμο παραμύθι από το βιβλίο του Φίλιππου Μανδηλαρά «Ο μεγάλος ίσκιος και οι Τσιγγάνοι». Το βιβλίο αφηγείται την ιστορική πορεία των Ρομ ανά τους αιώνες μέσα από κείμενα που βασίζονται σε ιστορικές πηγές. Για το εργαστήριο επιλέχθηκε μια ιστορία, σύμφωνα με την οποία ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ο Μονομάχος (11ος αι. μ.Χ.) αντιμετώπισε μια δύσκολη κατάσταση στην Κωνσταντινούπολη χάρις στη βοήθεια των Τσιγγάνων.

Μέσα από το εργαστήριο δραματοποίησης τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τη βυζαντινή ιστορία και με τον βυζαντινό πολιτισμό, καθώς στο πλαίσιο της δραματοποίησης γίνονται συσχετισμοί με αντικείμενα της αντίστοιχης χρονικής περιόδου που εκτίθενται στο Μουσείο. Επίσης, ευαισθητοποιούνται ως προς τη φυλή των Τσιγγάνων, μαθαίνοντας γενικά για την ιστορική τους διαδρομή όπως και για τον ρόλο που έπαιξαν στο συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός. Τέλος, εξοικειώνονται με τη δραματοποίηση μέσα από την ανάληψη ρόλων και το παιχνίδι και ασκούνται στην παραγωγή νέου λόγου (<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/arxeio-ergastirion-dramatopoiisis>).

Αφήγηση παραμυθιών

Ο τομέας Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων συνεργάζεται με ηθοποιούς και αφηγητές για να παρουσιάζει παραστάσεις αφήγησης λαϊκών παραμυθιών με συνοδεία ζωντανής μουσικής στην αίθουσα "Το Βυζαντινό Κάστρο", καθώς και δραματοποιημένες αφηγήσεις παραμυθιών.

Αφορμή για την επιλογή των παραμυθιών είναι τα εκθέματα του Μουσείου. Οι ιστορίες ξεδιπλώνονται σε έναν ταιριαστό με αυτές χώρο. Αντικείμενα και εικόνες μιας άλλης εποχής, άγνωστες για τους μικρούς ακροατές, μπλέκονται μέσα στα παραμύθια και παρουσιάζονται ζωντανά μπροστά τους. Τις λέξεις, αδύναμες πολλές φορές να δημιουργήσουν την κατάλληλη εικόνα, έρχονται να συμπληρώσουν τα ίδια τα αντικείμενα και εικόνες μιας άλλης καθημερινότητας. Σεργιανούμε μέσα από τα παραμύθια τη μουσική και τα εκθέματα του μουσείου σε χρόνους παλιούς, σκαλίζουμε μνήμες, πλουτίζουμε τη φαντασία, τη γλώσσα τις εμπειρίες μας... (<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/afigisi-paramithion>).

Παιχνίδια ρόλων

Ο τομέας Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού σε συνεργασία με τη δημιουργική ομάδα Gamecraft υλοποιούν παιχνίδια ρόλων (Role Playing Game - RPG), δηλαδή παιχνίδια στα οποία οι συμμετέχοντες αναλαμβάνουν το ρόλο φανταστικών χαρακτήρων και μέσω συνεργασίας δημιουργούν ή παρακολουθούν ιστορίες με βάση αντικείμενα των μόνιμων ή περιοδικών εκθέσεων του Μουσείου.

Τα παιχνίδια ρόλων υλοποιούνται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων "Κυριακές στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού" και άλλων εορτασμών, όπως η Διεθνής Ημέρα Μουσείων και οι Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς (<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/paixnidia-rolon>).

Σεμινάρια

Ο τομέας Εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε συνεργασία συνήθως με τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης διοργανώνει σεμινάρια/ημερίδες με στόχο να δώσουν ιδέες στους εκπαιδευτικούς για το πώς μπορούν να οργανώσουν μόνοι τους μια επίσκεψη στο Μουσείο ή να ενημερωθούν για το πώς μπορούν να προγραμματίσουν μια επίσκεψη υλοποιώντας μόνοι τους κάποιο από τα προγράμματα του.

Τα σεμινάρια και οι ημερίδες έχουν δύο μορφές. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για συναντήσεις που στόχο έχουν να ενημερώσουν τους συμμετέχοντες για τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου και για το πώς μπορούν να χρησιμοποιούν τα έντυπα για τον εκπαιδευτικό. Οι συναντήσεις καταλήγουν σε βιωματικά εργαστήρια, όπου οι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν στην υλοποίηση των δύο προγραμμάτων σαν να ήταν οι ίδιοι μαθητές.

Στη δεύτερη περίπτωση πρόκειται για συναντήσεις στις οποίες συμμετέχουν ως επιμορφωτές εκπαιδευτικοί που έχουν εμπειρία στη χρήση Μουσειακών χώρων, διδάσκοντες στο Πανεπιστήμιο με ειδίκευση στη μουσειακή εκπαίδευση και Μουσειολόγοι – Μουσειοπαιδαγωγοί με εμπειρία στο σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Στις συναντήσεις αυτές δίνεται η δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να ενημερωθούν σχετικά με τις μεθόδους σχεδιασμού ενός μουσειακού εκπαιδευτικού

προγράμματος και στη συνέχεια να επιλέξουν ένα θέμα και να σχεδιάσουν οι ίδιοι το δικό τους πρόγραμμα στις αίθουσες του Μουσείου (<http://mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/seminaria>).

III. Επίσκεψη στον χώρο της Ακρόπολης (Αθήνα)

Η επιλογή του συγκεκριμένου χώρου έχει σχέση με μαθήματα που διδάσκονται στο σχολείο και μάλιστα στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τέτοια μαθήματα είναι τα Αρχαία Ελληνικά και η αρχαία ελληνική Ιστορία.

A. Η προετοιμασία της επίσκεψης.

Η απόφαση για τη πραγματοποίηση της επίσκεψης στο χώρο της Ακρόπολης λαμβάνεται στην αρχή της σχολικής χρονιάς, κατά τον ετήσιο προγραμματισμό, ώστε να υπάρχει επαρκής χρόνος για τις συννενοήσεις με το μουσείο και την οριστικοποίηση του χρόνου επίσκεψης. Η δυσκολία στο σημείο αυτό έγκειται στο γεγονός ότι πρέπει με αρκετά μεγάλη προσέγγιση να υπολογιστεί από τον εκπαιδευτικό η εβδομάδα κατά την οποία θα έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία ενός συγκεκριμένου κεφαλαίου ώστε να εξασφαλιστεί η εμπέδωση κάποιων προαπαιτούμενων γνώσεων για την επίσκεψη. Οι διαδικασίες προετοιμασίας της επίσκεψης δεν θα πρέπει να απαιτούν την διάθεση σημαντικού χρόνου από τον προβλεπόμενο για το μάθημα. Μία ή δύο διδακτικές ώρες θα πρέπει να θεωρούνται αρκετές για την προετοιμασία των μαθητών και του εκπαιδευτικού.

Αν η επίσκεψη πραγματοποιηθεί μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας του κεφαλαίου π.χ. Πολιτισμική προσφορά του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού (τάξη Α΄ Λυκείου), οι επιμέρους διδακτικοί στόχοι του εκπαιδευτικού δεν είναι δυνατόν να προδιαγραφούν με ακρίβεια, εφόσον η επιλογή των στόχων εξαρτάται από πολιτισμικά δεδομένα που διαφοροποιούνται από περιοχή σε περιοχή, από σχολείο σε σχολείο και από τάξη σε τάξη. Επιπλέον, η μέχρι τότε πορεία του μαθήματος της Ιστορίας, μπορεί να επιβάλει στόχους εντελώς διαφορετικούς κάθε φορά και αυτό είναι ένα στοιχείο που αφορά τον εκπαιδευτικό που είναι υπεύθυνος να σταθμίσει τις ανάγκες των μαθητών. Το περιεχόμενο του συγκεκριμένου κεφαλαίου αφορά: στην τέχνη της αρχαίας Ελλάδας, στις επιστήμες, στους δεσμούς των Ελλήνων, στην παιδεία, στο πολίτευμα και στους φορείς διάδοσης του ελληνικού πολιτισμού.

Στο αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος καταγράφονται αρκετοί γενικοί στόχοι, οι οποίοι αναφέρονται στην απόκτηση γνώσεων, στην κατανόηση εννοιών σχετικών με τα παραπάνω διδακτικά αντικείμενα και την εκτίμηση στοιχείων του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Οι στόχοι αυτοί πρέπει να έχουν αποτελέσει τη βάση για την οργάνωση των μαθημάτων στο σχολείο σε όλη την διάρκεια της διδασκαλίας του κεφαλαίου. Η πραγματοποίηση της επίσκεψης μπορεί να σχετίζεται με την εμπέδωση των γνώσεων που έχουν αποκτηθεί, με την διευκρίνιση εννοιών που για διάφορους λόγους απαιτούν διαφορετικές διδακτικές προσεγγίσεις. Επιπλέον, η επίσκεψη μπορεί να στοχεύει και στην διαθεματική προσέγγιση των παραπάνω διδακτικών αντικειμένων, δηλαδή τέχνη, επιστήμη, πολίτευμα κα. Τέλος, εφόσον το πρόγραμμα οργανώνεται με βάση ένα διαδικαστικό διδακτικό μοντέλο, στο

οποίο δίνεται έμφαση στη διαδικασία και όχι στους διδακτικούς στόχους, ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να επικεντρώσει το ενδιαφέρον του στους γενικούς σκοπούς του μαθήματος της Ιστορίας που είναι η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και η καλλιέργεια της ιστορικής συνείδησης.

Μια προηγούμενη επίσκεψη του εκπαιδευτικού στον χώρο της Ακρόπολης και στο μουσείο θεωρείται απαραίτητη. Κατά την επίσκεψη αυτή ο εκπαιδευτικός εξετάζει προσεκτικά τα κτίσματα που βρίσκονται σε όλη την έκταση του χώρου και αναζητά στοιχεία που θα χρησιμεύσουν στην ιργάνωση των δραστηριοτήτων κατά την επίσκεψη. Ενημερώνεται για τα εκπαιδευτικά προγράμματα που ενδεχομένως έχουν οργανωθεί από τους υπεύθυνους του μουσείου και κάνει τις δικές του εκτιμήσεις για τον τρόπο που μπορούν να εφαρμοστούν στην δική του τάξη. Άρα, μπορεί να επιλέξει στοιχεία που θα αποτελέσουν τον κορμό των ερευνητικών ερωτημάτων στα οποία θα κληθούν να απαντήσουν οι μαθητές, εφόσον προτίθεται να κάνει διερευνητική διδασκαλία. Επίσης, η μελέτη του οδηγού του αρχαιολογικού χώρου αλλά και άλλων σχετικών βιβλίων με τα διδακτικά αντικείμενα, πρέπει να θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για μια επιτυχημένη επίσκεψη.

Η προετοιμασία στην τάξη αποσκοπεί στην στοιχειώδη γνωριμία των μαθητών με τον χώρο αλλά και στην ενημέρωση για τον τρόπο που θα αναπτυχθεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Η παρουσίαση με powerpoint μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στην απόκτηση εμπειριών αλλά και στην κατανόηση του συγκεκριμένου ιστορικού αρχαιολογικού χώρου. Στην προκειμένη περίπτωση, η ιστορία της Ακρόπολης από την αρχαϊκή εποχή έως σήμερα, οι διαφορετικές χρήσεις του βράχου και των κτισμάτων του, οι παλαιότερες αλλά και οι πρόσφατες καταστροφές κτλ. αποτελούν στοιχεία που θα βοηθήσουν στην διδακτική διαδικασία που πρόκειται να ακολουθήσει. Στους μαθητές ανακοινώνονται επίσης και οι στόχοι της επίσκεψης και τους ζητείται να επέμβουν στην οριστική διαμόρφωση τους.

B. Η πραγματοποίηση της επίσκεψης.

Η επίσκεψη μπορεί να περιλαμβάνει δύο στάδια:

1. Το στάδιο της ενημέρωσης για τον χώρο και τα κτίσματα
2. Το στάδιο της διερεύνησης ιστορικών ή άλλων προβλημάτων στον ανοιχτό αρχαιολογικό χώρο ή στον χώρο του μουσείου.

Στο πρώτο στάδιο εφαρμόζονται διδακτικές μέθοδοι που εναλλάσσουν την αφήγηση, την παρατήρηση και τον διάλογο. Ο εκπαιδευτικός έχει προετοιμάσει ερωτήματα στα οποία οι μαθητές καλούνται να δώσουν απαντήσεις. Στη φάση αυτή ανακαλούνται οι υφιστάμενες γνώσεις των μαθητών. Για παράδειγμα: καλούνται να παρατηρήσουν τον Παρθενώνα, τα Προπύλαια κτλ. και να επισημάνουν τις διαφορές στους αρχιτεκτονικούς ρυθμούς. Ακόμα, ανακαλούν τις γνώσεις τους για τον ρόλο του Παρθενώνα στις γιορτές προς τιμή της Αθηνάς και τον τρόπο οργάνωσης των λατρευτικών εκδηλώσεων.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει την συνδρομή κάποιου μέλους του εκπαιδευτικού προσωπικού του μουσείου το οποίο είναι σε θέση να δώσει απαντήσεις σε κάθε είδους απορίες των μαθητών. Η διαδικασία αυτή δεν θα πρέπει να πάρει τη μορφή μιας

συνηθισμένης ξενάγησης που θέτει στο περιθώριο τους μαθητές και απαγορεύει την ενεργητική τους συμμετοχή.

Στο δεύτερο στάδιο μπορεί να επιχειρηθεί η διερεύνηση ερωτημάτων με σχέδια δραστηριοτήτων που θα ανταποκρίνονται στους σκοπούς και στους στόχους της επίσκεψης, Για παράδειγμα αν ένας διδακτικός στόχος αφορά στην κατανόηση των διαφορών μεταξύ ιωνικού και δωρικού ρυθμού, μπορεί να οργανωθεί μια δραστηριότητα που θα προτείνει την παρατήρηση δύο ναών, την καταγραφή των διαφορών τους και την απάντηση σε ένα κρίσιμο ερώτημα που αφορά στον συνδυασμό στοιχείων και από τους δύο ναούς. Αν ο εκπαιδευτικός στοχεύει στην διαθεματική προσέγγιση, μπορεί να διατυπώσει ερευνητικά ερωτήματα που να σχετίζονται με τη θέση του ναού και να προτείνει συσχετίσεις με την σημερινή πραγματικότητα. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να επιλεγεί η ατομική εργασία ή η ομαδική. Μια τέτοια δραστηριότητα απαιτεί την προετοιμασία ενός φύλλου εργασίας που θα μπορούσε να είναι ως εξής:

1. Διατύπωση του προβλήματος: Αν σταθούμε στα Προπύλαια και κοιτάξουμε προς τον Παρθενώνα, θα παρατηρήσουμε πως δεν βλέπουμε μόνο τη δυτική του πλευρά αλλά ταυτόχρονα και τη βόρεια. Ποια σκέψη ώθησε τους αρχιτέκτονες να επιλέξουν αυτόν τον προσανατολισμό;
2. Διερεύνηση του προβλήματος: Διατυπώστε υποθέσεις που να απαντούν στο πρόβλημα και προσπαθήστε να τις επιβεβαιώσετε αντλώντας στοιχεία από την ιστορία της Αθήνας του 5^{ου} αιώνα. Να εξετάσετε τη σχέση που μπορεί να έχει η ανέγερση του ναού με: την οικονομική θέση της Αθήνας, την πολιτική της εξουσία, την στρατιωτική της δύναμη και την κοινωνική της κατάσταση.
3. Απάντηση στο πρόβλημα: Να επισημάνετε τα στοιχεία που θεωρείτε ότι επιβεβαιώνουν ή απορρίπτουν την υπόθεση που έχετε διατυπώσει.
4. Αξιολόγηση της διερευνητικής διαδικασίας: Συζητήστε με τον εκπαιδευτικό και τους συμμαθητές σας την υπόθεση που κάνατε και τις απαντήσεις που δώσατε.

Εφόσον τα ερευνητικά ερωτήματα είναι ανάλογα προς τον αριθμό των ερευνητικών ομάδων, οι δραστηριότητες ολοκληρώνονται με την ανακοίνωση των συμπερασμάτων κάθε ομάδας, που αξιολογούνται από το σύνολο των μαθητών, διαδικασία που αποτελεί κίνητρο για περαιτέρω συζήτηση. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να εκμεταλλευτεί την όλη διαδικασία για να επιτύχει τους διδακτικούς στόχους που έχει θέσει ή να προκαλέσει νέες απορίες που θα αποτελέσουν αφορμή για την αναμόρφωση των ερευνητικών σχεδίων. Με τον ίδιο περίπου τρόπο μπορεί να οργανωθεί μια άλλη επίσκεψη στον χώρο του μουσείου.

Γ. Η αξιολόγηση της επίσκεψης.

Ένα μεγάλο μέρος της διαδικασίας αξιολόγησης συντελείται στην διάρκεια της επίσκεψης. Πρόκειται για την διαμορφωτική αξιολόγηση που κάνει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός στην διάρκεια της ανάπτυξης του εκπαιδευτικού προγράμματος, εκτιμώντας τον τρόπο έρευνας και την ποιότητα των απαντήσεων των μαθητών, στοιχεία που του επιτρέπουν να επιφέρει τροποποιήσεις στην διδακτική διαδικασία κατά την διάρκεια ανάπτυξης του προγράμματος.

Η διαδικασία της αξιολόγησης μπορεί να συνεχιστεί στη σχολική τάξη. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να συντάξει φύλλα αξιολόγησης με ερωτήματα, το περιεχόμενο των οποίων θα πρέπει να σχετίζεται με το περιεχόμενο της επίσκεψης. Ο σκοπός της αξιολόγησης στο στάδιο αυτό αφορά τους σκοπούς ή διδακτικούς στόχους που είχαν τεθεί από πριν από τον εκπαιδευτικό και με την άντληση δεδομένων που καταδεικνύουν την επιτυχία ή αποτυχία του εκπαιδευτικού προγράμματος. Στην ουσία πρόκειται για μια διαδικασία ανατροφοδότησης, ώστε η επόμενη επίσκεψη να είναι περισσότερο επιτυχημένη.